



Literarni almanah

HOTENJA 10

CIP – katalogizacija v knjigi
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

886.3-82

HOTENJA 10: literarni almanah / (uredil in redigiral Ivo Stropnik : ilustracije arhiv Hotenj : vinjete Marijan Vodišek, Andrej Krevzel, Lojze Vrenčur : – Velenje : Kulturni center Ivan Napotnik, 1990. – (Zbirka Šaleški razgledi: 6)

1, Stropnik, Ivo
21670912

SAMO NA PRVI POGLED je morda malce čudno, da so se "spajdašili" (kot pravi Ivo Stropnik v nagovoru) Šaleški razgledi in Hotenja, kajti publikaciji imata vsaj dve stični točki. Skupen je kulturni dinar in skupno je bralstvo. Z izdajo Hotenj v zbirki Šaleški razgledi smo življenje skrajšali kar (vsaj) trem muham naenkrat: z utečenimi "proizvodnimi" procesi smo pocenili izdajo; Hotenjem smo zagotovili dosti širši krog bralcev; naročnikom in kupcem Šaleških razgledov smo popestrili zbirko z živim ustvarjanjem šaleških literatov, ki jih sicer skoraj ne opazimo, pa so v resnici kot droben šopek na mizi trde vsakdanjosti.

Skratka, vlak je na skupnem tiru in ne vidim razloga, da tudi v prihodnje ne bi bilo tako.

Vlado Vrbič



Literarni almanah
HOTENJA 10

Šaleški razgledi 6

Dom 881/6



N 87/1991

Združevalni princip generacije in literarnih objav hotenjcev je podoben še nekaterim literarnim združenjem na obrobju slovenskega literarnega snovanja, ki s tovrstno skupnostjo v svojih maticah predstavljajo vredno in prepoznavno literarno ustvarjanje.

Včasih se nesorodne avtorske poetike, zašite v zvezek lirične zgovornosti, spopadejo in postane neumno tiščati skupaj oz. še združevati kolektivno hotenje. Vsak mora pričeti sam odgovarjati na provokacijo čustev in za svojo izrečenost.

Z jubilejno številko Hotenj je želja, da se velenjska kultura za večletno literarno delovanje oddolži tistim šaleškim avtorjem, ki avtorsko še danes uresničujejo svoje hotenje v občini Velenje in redki tudi v širšem slovenskem prostoru. Toda uresničena je samo delno: ni zadoščeno vsem avtorjem, ki različno uspešno soustvarjajo šaleško kulturo in kljub temu ostajajo pozabljeni in anonimni oz. prikrajšani za vidnejšo predstavitev v matici.

Zategadelj, da se vsaj nekaj teh napak odpravi (in se okrog nas znova izleže domač lirizem in s tem tovrstni občutek izražanja slovenstva, pa morda še zaradi česa) je bilo "pajdaštvo" z domoznansko zbirko Šaleški razgledi zaželeno...

Če zapišem, da je s Hotenji povezanih najmanj petdeset "pesniških" smrti oz. življenj, je treba nekaj preveriti na policiji, ali pa v naši zavesti.

Nastale razdalje med najožjimi sodelavci (1977 - 1990) so narušile kontinuiteto izdajanja publikacij Hotenj, in več kot očitno je, da lahko stari "vozni red" vzpostavijo le novi glasovi. Bolj provokativni in odgovorni?

Ivo Stropnik

VSEBINA

<i>Nagovor</i>	718
IGRA	
<i>Peter Rezman: Ogledalce</i>	721
<i>Tone Peršak:</i>	
<i>Ogledalce ali nezmožnost književnosti</i>	748
POSTUMNO	
<i>Ferdo Kavčnik:</i>	
<i>Bil je tak fant, da bi gore premikal</i>	751
POEZIJA	
<i>Melita Berzelak: Kako umoriti čas</i>	773
<i>Mojca Svoljšak: Najina čaša</i>	776
<i>Ivo Stropnik: Raj nedoločnikov</i>	779
LIKOVNA PRILOGA	
<i>Viktor Kojc: Družina</i>	784
ERATO	
<i>Boris Salobir: Tvoji in moji dnevi</i>	789
POTOPIS	
<i>Borut Korun: Mojzesova gora</i>	795
PREVOD	
<i>Jan Buzassy: Bezgova duša</i>	805
<i>Andrej Rozman: Poezija tisočernih zvez</i>	805
FIDES	
<i>Josip Bačič - Savski: Zakonska sončna ura</i>	813

PROZA

<i>Andrej Krevzel: Štefan Nadj</i>	829
<i>Marjan Lipičnik: Štefanov Blaž, grobar</i>	836
<i>Vinko Šmajš: Gonjač Gustl</i>	843
<i>Žlahtni kup zrnja</i>	845
<i>Padec srebrnika</i>	848

MENTOR (pesmi)

854

<i>Marjan Kukovec (Že dolgo nisem šel tja, Smrt krikne, Ne morem, Plastična maska) -</i>	
<i>Lojze Vrenčur (Tišina, Odhod) -</i>	
<i>Matjaž Černovšek (Hodim po ognjenih skalah, Beži, Vem) - Matjaž Šalej (Če solza pade ti navznoter, Nora sredo, Bajka, Tu nekje) -</i>	
<i>Rok Poles (Podstrešje, Morje) - Elizabeta Cimperc (ARS) - Boris Salobir (Harmonikar Blaž) - Josip Bačič - Savski (Moj ljubosumni bog) - Ivo Stropnik (Kresnička)</i>	

MISCELLANEA (dokumenti)

<i>Daniil Harms: Slučajnost</i>	873
<i>Stane Klančnik:</i>	
<i>Pojav pravega moškega v ravnateljju</i>	879
<i>Pravila Hotenj</i>	886
<i>Listnica Hotenj</i>	892

Peter Rezman

OGLEDALCE

ali kako sta Martin Krpan in Peter Klepec spet razkazovala svoje mišice po Slovenskem, in ne samo to

UVOD

Včasih, ko sem še hodil v šolo, sem ob nedeljah moral "po komandi" v bližnjo farno cerkev k maši. In bili so tudi takšni dnevi, ko sem z veseljem šel, saj sem vedel, da je sejem. Sejem. Stojnice so se šibile pod pisano kramo, ki ji zdaj pravimo kič, nam pa je bila takrat neizmerno všeč.

Posebno rad sem si ogledoval drobna ogledalca, okrogla, s športnimi podobami zadaj. Podoba je bila malo napeta, dvakrat navrtana, dve drobnii kroglici sta se podili sem ter tja, pa ju je bilo težko spraviti v luknjici.

Takšno drobno ogledalce, veste, še vedno hranim. Pa ga obrnem zdaj sem zdaj tja, včasih ga komu posodim, da se počese in očedi; vedno se kaj vidi v tem ogledalcu. Ko ga tako obračam, pa drobnii kroglici ropočeta in škrebljata, tam na napeti podobi dveh nogometašev.

NASTOPAJO:

Martin Krpan

Peter Klepec

Martinek Spak

Hlapec Jernej

Lepa Vida

Natakarica Ančka

Črtomir

Butalski kovač

Zeleni Jurij

Vlado Novina - predstavnik urada Lepša bodočnost

1. slika

(URAD LEPŠA BODOČNOST)

ČRTOMIR (pri okencu udarja s pečatom).

LEPA VIDA (noseča sedi v kotu).

HLAPEC JERNEJ (vstopa za Martinekom Spakom in ga zvesto posluša).

MARTINEK SPAK: Jernej, danes bodo prišli neki ostareli umetniki ali cirkusanti, artisti, kakor je sporočil Vlado Novina. Treba jim je urediti zdravstvene knjižice in vse drugo.

HLAPEC JERNEJ: Vsekakor, vsekakor šef. Toda... kako pa... mmmm, kje so pa do zdaj delali?

MARTINEK SPAK: Bili so v službi naroda, zdaj pa mora naš narod poskrbeti za vse papirje, da bodo še naprej lahko živeli.

HLAPEC JERNEJ: Hm. Naroda. Pa ne bo potem zopet kakšnega karanja? Mi se moramo boriti za pravico, za svoj kos kruha.

MARTINEK SPAK: Vlado jamči. Sicer pa, sem že povedal, ne? Kako je, Črtomir, no kako?

ČRTOMIR: Štempljam, štempljam.

MARTINEK SPAK: Lepo, lepo. (Hlapcu) Domenjeno, ne!?

HLAPEC JERNEJ: Da, šef.

MARTINEK SPAK (hoče oditi, pa se ustavi in zaupno reče Jerneju): Ali še pleše v dancingu tista... Daromila ali kako?

HLAPEC JERNEJ: Bogomila?

MARTINEK SPAK: Ja, ja, Bogomila. Ali se še slači pred ljudmi?

HLAPEC JERNEJ: Ampak šef, to ni slačenje, ona je umetnica, in takšni poklici so danes cenjeni...

MARTINEK SPAK (ga pocuka za brk): Ti, ti, Jernej. Belo kožo ima, ne? (Strogo) Pazi, da ne bom jaz moral kdaj zagovarjati njegovega štempljanja. Ne rečem, da ni sposoben, toda papirjev nima. Kaj pa je sploh bil prej?

HLAPEC JERNEJ: Najprej je bil nekakšen bojevnik, potem pa duhovnik.

MARTINEK SPAK: Far? No, vidiš, če bodo sitnosti, madona... ti boš odgovarjal. (Odide).

HLAPEC JERNEJ: Črtomir!

ČRTOMIR: Da, šef?

HLAPEC JERNEJ: Si slišal?

ČRTOMIR: Ničesar nisem slišal. Štempljam, šef.

HLAPEC JERNEJ: Torej: danes bodo prišli neki ostareli umetniki ali artisti, kakor je sporočil tovariš Martinek Spak. Treba je urediti vse papirje.

ČRTOMIR: Hm. Naroda...

HLAPEC JERNEJ: Kaj naroda! Kaj pa ti odgovarjaš! Poštempljaj tiste papirje pa pika. Zdaj mi boš pa še ti pamet solil! Bogu se zahvali, da je Bogomila zastavila besedo zate. Plemenita ženska. Umrli bi zate.

ČRTOMIR: Da, šef.

HLAPEC JERNEJ (proti Lepi Vidi): Kaj pa ta?

ČRTOMIR: Ne vem, šef. Celo jutro že sedi tukaj in gleda, kaj jaz vem kam.

HLAPEC JERNEJ: Hm, pa naj sedi. Ali ni noseča?

ČRTOMIR: Ne vem, šef.

HLAPEC JERNEJ: Kam pa zijaš? Madona, fejest baba je morala biti. Ti pa ne veš. Ni čudno, da te je Bogomila pustila.

ČRTOMIR: Je že tako.

HLAPEC JERNEJ: No torej, ko pridejo cirkusanti, da me

ne boš klical, štempljaj jim lepo knjižice in napotnice, potem pa naj gredo tja, kamor jih pošljemo. (Mu vrže formularje).

ČRTOMIR: Napotnice?

HLAPEC JERNEJ: Napotnice, ja. Pa kaj nas briga. Štempljaj jim pa je.

ČRTOMIR: Da, šef.

HLAPEC JERNEJ (odide).

LEPA VIDA: Gospod!

ČRTOMIR (molči).

LEPA VIDA: Tovariš!

ČRTOMIR: Ja?

LEPA VIDA: Tovariš uradnik, ali bo zame tudi kakšen papir?

ČRTOMIR: Zate?

LEPA VIDA: Nisem ravno cirkuška artistka, bila pa sem v službi naroda.

ČRTOMIR: Si kar mislim. Kdo pa si?

LEPA VIDA: Nimam nobenih papirjev. Vedno so me klicali Lepa Vida.

ČRTOMIR: Le kako lahko živiš brez papirjev? Bo kar držalo, da sem uganil tvoje usluge narodu, če si noseča. Pa brez papirjev.

BUTALSKI KOVAČ (vstopi): -br dan. Jaz sem Butalski kovač in sem prišel po naročilu. Znam delati vile, lopate pa tudi volka sem že skoval. Ampak potem sem moral za nekaj časa nehati in sem se čisto odvadil kovati, tako da zdaj delam le še kaj špičastega, če dobim kje kakšno kladivo in kos železa, da začnem udrihati po njem. Prišel sem, ko sem dobil sporočilo, da tukaj dobim papir za Lepšo bodočnost. Če rabite kakšne osebne podatke, prosim, sem vam na voljo. Doma sem iz Butal, kjer ostaja na kupe mastnega gnoja... Tovariš, gospod, ali me ne slišite?

ČRTOMIR: Že dolgo nisem slišal takšnega klopotca.

BUTALSKI KOVAČ: Klopotca? Sporočili so mi, da se moram javiti v urad za Lepšo bodočnost. Zdaj sem pa tu.

ČRTOMIR: Ničesar ne vem.

BUTALSKI KOVAČ: Ničesar ne ve. Ja križana gora, gospa, gospa, ali ste ga slišali!? Ničesar ne ve, zato je pa tako. Kako bi bilo, če bi meni kdo rekel: skuj mi volka, pa bi odvrnil, da ne znam. Saj me s kože denejo! Ne rečem, da bi ga ne koval dolgo, ampak naredil bi ga. Vsi vedo, da znam kovati volka in bi ga. Tudi vam ga skujem, če hočete, gospa.

LEPA VIDA: Ne, ne rabim volka.

BUTALSKI KOVAČ: Saj za to gre. Vi ne rabite volka in jaz nimam dela. Tale mi pa noče dati napotnice. Lepo so mi rekli: v urad za Lepšo bodočnost pojdi. Tam dobiš vse. Je to tu? Je. On pa kaj? On pa ničesar ne ve.

ZELENI JURIJ (pride plašno).

BUTALSKI KOVAČ: Ali tudi vi rabite napotnico? Ampak tale je noče dati. Jaz jo pa rabim. Slišite, gospod uradnik, mi rabimo napotnice.

ČRTOMIR: Ničesar ne vem.

ZELENI JURIJ: Khm, khm...

ČRTOMIR: Jaaaa?

ZELENI JURIJ: Khm, ne vem, ali je tukaj urad Lepše bodočnosti?

ČRTOMIR: Da.

ZELENI JURIJ: Jaz sem prišel po napotnico.

ČRTOMIR: Poklic?

ZELENI JURIJ: Hm, eeee...

ČRTOMIR: Od kod ste, iz cirkusa?

ZELENI JURIJ: Ne.

ČRTOMIR: Ni napotnice. Ni!

ZELENI JURIJ: Ja, ampak so rekli...

ČRTOMIR: Ni!

BUTALSKI KOVAČ: Ste videli, gospa, ničesar ne ve. Ste videli. Ni? Tudi vi bi imeli eno napotnico, a ne, gospa?

LEPA VIDA: Da.

BUTALSKI KOVAČ: Saj sem vedel, vsi bi radi šli, tale pa ničesar ne ve. Kje je kladivo, kje nakovalo, da skujem velikega volka, da bo požrl vse uradnike!

(Zunaj se zasliši pesem): Kar zaslužimo, / vse zapijemo, / pol pa gremo pijan' domov!

MARTIN KRPAN in PETER KLEPEC (vstopita).

MARTIN KRPAN: Bog daj dober dan, dobri ljudje. (Petru) Ravno se drži, saj še nisva nič pila! (Glasno) Kdo je tukaj glavni?

ČRTOMIR: Želite?

MARTIN KRPAN: Midva, Martin Krpan in Peter Klepec, slovenska korenjaka, sva prišla po napotnici, da se ne bova več klatila po svetu in trkala na srca mladih ljudi.

ČRTOMIR: Sta delala v cirkusu?

MARTIN KRPAN: Ne.

ČRTOMIR: No, torej ni napotnic.

MARTIN KRPAN: Kako ni? Kaj praviš, Peter?

PETER KLEPEC: Kaj...?

BUTALSKI KOVAČ: Tudi mi bi radi napotnice, pa jih ni za nas. Za cirkuške artiste jih pa imajo. Za nas, poštene delavce, pa je le prazna vreča. Gospa, najbolje je, da gremo, saj ne bomo ničesar dosegli.

MARTIN KRPAN: Kaj se to pravi, enkrat sem bil norec, dvakrat pa, sem že rekel, da ne bom. Usedla se bova tukajle in tako dolgo sedela, da bova dobila svoj papir; še cesarja sem stisnil za potrdilo, pa tegale pisuna ne bi? S pisuni je hudič. Kaj misliš, Peter?

PETER KLEPEC: Gladovna stavka!

MARTIN KRPAN: No ja, mislim, da ne bi vzdržala.

PETER KLEPEC: Potem pa trda pest!

MARTIN KRPAN: Misliš?

PETER KLEPEC: Zakaj pa ne, saj sva Martin Krpan in Peter Klepec. Takoj grem ven po eno smreko in zmlatim tole nič, zmeljem ga v sončni prah. Uničim ga kot črno muho...

MARTIN KRPAŃ: Počasí, Peter. Močna sva, ampak tegale tukaj bova diplomatsko. Poglej. (Se obrne proti Črtomíru). Čuj, fant, takoj napiši papír, če ne grem po mesarico in kíj pa tí odsekam glavo ter jo vržem psom! Potem boš videl, ko ne boš več videl in boš moral brez glave, kot vsi pisuni tega sveta, napisati sto napotnic. Tako! Kaj mislíš zdaj?

ČRTOMÍR: Nič. Ní napotnic za vsakega postopača. Te napotnice so le za cirkuške umetnike.

PETER KLEPEC: Nič ne bo z diplomacijo. Grem po drevo.

MARTIN KRPAŃ: Počakaj, Peter, bom še enkrat poskusil. Halo! Takoj papír za mene in za Petra! Za tegale kovača, za tole gospo in za tistega zelenca tamle. Za vse. In to takoj, drugače tí natakнем modra očala, kí se spreminjajo v rumena in vse druge barve! Papír sem (ga vleče izza pisalne mize)!!!

ČRTOMÍR: Na pomoč!

HLAPEC JERNEJ (priteče): Kaj je tukaj?!

MARTIN KRPAŃ: Kaj te briga! Tegale tukaj bom zmlel v prah, če ne bo dal od sebe papírja. Zadavím ga kot glisto. Kdo sí tí? Če rabiš napotnico, še zate jo bo moral napisati.

HLAPEC JERNEJ: Le počasí, le počasí! Resnica je, da se je treba za resnico boriti, toda vedeti je treba, na čígavi strani je.

MARTIN KRPAŃ: Na mojí!

HLAPEC JERNEJ: Le počasí. (Črtomíru) Kaj sí zdaj zakuhál?!

ČRTOMÍR: Jaz? Vsí bí radi napotnico, pa nihče ní delal v cirkusu.

HLAPEC JERNEJ: Od kod pa so potemtakem?

ČRTOMÍR: Jih nisem spraševal.

HLAPEC JERNEJ: No, kdo ste in kaj želite?

MARTIN KRPAŃ: Martin Krpan sem, tole pa je...

BUTALSKI KOVAČ: Butalski kovač...

HLAPEC JERNEJ: Vi ste Martin Krpan. Doma?

MARTIN KRPAN: Bil sem nekoč na Vrhju pod Sveto Trojico. Zdaj pa se potikam okoli s Petrom Klepcem, drva sekava in druge stvari počneva. Pa tudi kakšno glavo bi še odstranil, če bo treba!

HLAPEC JERNEJ: No, no! Mirno se pogovorimo. Ali ste kdaj služili narodu?

MARTIN KRPAN: Seveda sem, celo cesarstvo sem rešil, ko sem Brdavsju glavo odstrigel.

HLAPEC JERNEJ: Dobro, dobro... Črtomir, vpiši tega tovariša!

MARTIN KRPAN: Si slišal!? Vpiši!

HLAPEC JERNEJ: Kaj pa vi?

PETER KLEPEC: Jaz sem Peter Klepec.

HLAPEC JERNEJ: Ali ste kdaj služili narodu?

PETER KLEPEC: Tega ne vem. Lahko pa stopim ven po kakšno drevo in pometem s tole pisarno...

HLAPEC JERNEJ: Da, da, da... Vpiši! Pa vi?

ZELENI JURIJ: Jaz sem Zeleni Jurij in sem vsako pomlad prinesel, eee, narodu pomlad.

HLAPEC JERNEJ: Čudno. Naj bo. Piši. Pa vidva?

BUTALSKI KOVAČ: Jaz sem Butalski kovač. Jaz sem vsako pomlad narodu skoval volka!

HLAPEC JERNEJ: Kako? Volka? Eh, to pa ne. Sicer pa, Črtomir, tukaj je spisek vseh oseb, ki imajo pravico dobiti napotnico. (Odide).

ČRTOMIR: Ime?

MARTIN KRPAN: Martin Krpan.

ČRTOMIR: Poklic?

MARTIN KRPAN: Sekalec glav!

ČRTOMIR: Številka čevljev?

MARTIN KRPAN: Ne vem.

ČRTOMIR: Kako?!

MARTIN KRPAN: Ne vem!

ČRTOMIR: Ne ve... (Gleda v spisek). Čudno, vsi so na spisku.

BUTALSKI KOVAČ: Saj sem vedel, saj sem vedel. Ali sem tudi jaz gor? Sem, ne? Seveda sem, saj moram biti. Pa vi ste tudi gotovo na spisku, gospa. Saj morate biti, saj je rekel "vsi". A, "vsi" ste rekli?

ČRTOMIR: Mir! Naslednji!

PETER KLEPEC: Peter Klepec.

ČRTOMIR: Poklic?

PETER KLEPEC: Ruvalec smrek, drobilec kamenja, ubijalec pisarniških muh?

ČRTOMIR: Številka čevljev?

PETER KLEPEC: Tri.

ČRTOMIR: Kako tri? Tri ne more biti.

PETER KLEPEC: Tri, če rečem!

ČRTOMIR: Dobro, tri. Naslednji!

ZELENI JURIJ: Zeleni Jurij.

ČRTOMIR: Z z z z z. Zeleni Jurij, da! Aha, poklic: nosač pomladi. Čudno. Številka čevljev?

ZELENI JURIJ: Triinštirideset.

ČRTOMIR: Naslednji!

BUTALSKI KOVAČ: Butalski kovač.

ANČKA (vstopi).

ČRTOMIR: B b b , aha, kovač. Številka čevljev?

BUTALSKI KOVAČ: Jaz imam vedno škornje.

ČRTOMIR: Ne ve. (Mu da papir). Naprej!

LEPA VIDA: Lepa Vida.

ČRTOMIR (išče po spisku): Ste res noseči?

LEPA VIDA: Da.

ČRTOMIR: In kdo bo skrbel za narod?

LEPA VIDA: Ne vem.

ČRTOMIR: Hm, pa kaj me briga. Številka čevljev?

LEPA VIDA: Jaz sem bosa.

ČRTOMIR (pogleda čez pult): Ne ve! Naslednji!

ANČKA: Ančka.

ČRTOMIR: Samo Ančka? Aha, prva si na spisku. Bivša natarica in beračica. Kakšni ljudje neki so to? Številka čevljev?

ANČKA: Osemintrideset. (Kot drugi, tudi ona odide).

ČRTOMIR: Naslednji... naslednji... So že odšli? Hvala bogu. In ti ljudje so služili narodu? Zato je pa tako. (Sloni na pultu in gleda za njimi).

MARTINEK SPAK: No, kako je, tovariš Črtomir?

ČRTOMIR (skoči nazaj na stol in prične štempljati): Udarjam, tovariš direktor, udarjam.

MARTINEK SPAK: Ste dobili seznam napotnic?

ČRTOMIR: Sem, tovariš drektor.

MARTINEK SPAK: Je bil že kdo tukaj?

ČRTOMIR: Bili, bili. Vsi. Ampak, kakšni ljudje so to?

MARTINEK SPAK: Kakršnikoli že, služili so narodu, zdaj jih pa ta noče več.

ČRTOMIR: Ni čudno!

MARTINEK SPAK: Pa vendar moramo dobro poskrbeti zanje, saj so vendar ljudje.

2. slika

(KRJAVLJEVA KRČMA)

KRJAVELJ (pride za šank in si daje opravka).

MARTIN KRPAN (pride s Petrom Klepcem): Te papirje morava zaliti! Krjavelj, daj liter!

PETER KLEPEC: Liter gor!

KRJAVELJ: Sta pa židane volje.

BUTALSKI KOVAČ (pride medtem): Smo, smo, borba je bila. Daj še meni kozarec. Tale dolenjec je res dober... ampak naše, butalsko, ribezovo vino je pol hudiča. Daj,

daj kozarec...

PETER KLEPEC: Kar k najinemu litru si pristopil?

BUTALSKI KOVAČ: Si ga mar nisem zaslužil? Ko sem jih začel z volkom strašiti, so papirji kar sami frčali skupaj. Ti bi jih moral videti, Krjavelj. Tudi ti bi jih dobil, če bi jim povedal tisto o hudiču.

KRJAVELJ: Kaj bi tisto...

BUTALSKI KOVAČ: Nič, nič. V strah jih moraš vzeti, drugače ni nič. Ko bi mene ne bilo...

MARTIN KRPAN (prime Butalskega kovača in mu zlije kozarec vina v usta): Takole!

PETER KLEPEC: Drugače menda ne gre. Samo takrat je tiho, ko ima kaj v ustih.

MARTIN KRPAN: Kaj pa ti, Krjavelj? Nisi šel po napotnico? Saj smo skupaj garali za ta narod, ki nas zdaj tako bogato poplačuje in izkazuje hvaležnost.

KRJAVELJ: Kakšna napotnica neki? Poglej (pokaže okoli sebe), to je moja napotnica. Ukaniti znam ljudi in... poznanstvo s Primožem, saj veš. Skupaj smo se tolkli za svobodo in vse, kar imamo zdaj.

MARTIN KRPAN: Primož je bil res hraber in boril se je kot lev. On naj kar uživa svoj mir po revoluciji. Vsaj lahko bi ga, pa kar naprej nekaj preobrača in razmišlja, kot dober gospodar.

PETER KLEPEC: Ti si vedno imel namazan jezik, pa se je še Primož ujel, kakor se vidi?

KRJAVELJ: Nič se ni ujel. Primož je čisto O.K. Kolikokrat je prihajal sem s svojo družbo. Vedno je bil solidno postrežen. Zdaj ga pa ni več tolikokrat. Ne sme več piti.

MARTIN KRPAN: Ne sme piti?

KRJAVELJ: Zdravje ga daje. Saj sta vidva tudi vse življenje garala, toda spati štiri leta v hosti... človeku se mora nekje poznati.

MARTIN KRPAN: Ja no, švercal sem vedno rad, pri cesarju, pri kralju, pa tudi zdaj, nič ne rečem. Terensko delo me je veselilo, spal sem pa le vedno na gorkem.

KRJAVELJ: No, vidiš! Kaj, ko bi takrat bili vsi terenci?! Še zdaj bi bilí samo terenci. Klatili bi se okoli kot kure brez glave.

PETER KLEPEC: Ti si tudi znal vedno po pravih strunah brenkati. Ni ti sile. Še zdaj ne, ko nas spravljajo v neki super počivalni dom.

KRJAVELJ: Fanta, tako je to. Sama bi morala misliti na stara leta in se že prej kakšnega pametnega dela oprijeti. Kot jaz. Zgoraj so lepe dvoposteljne sobice, promet je, ni kaj. Primoževe družbe sicer ni več, so pa drugi, mladi. Vlado Novina večkrat pride in pripelje celo krdelo. Dobro se razumemo. Veseli, mladi ljudje so to. Meni ne bo treba nikamor. Meni že ne.

VLADO NOVINA: (v rokah ima poslovno aktovko): Zdravo!

MARTIN KRPAN (bolj zase): Mi o volku, volk na vrata.

VLADO NOVINA: Prosim?

MARTIN KRPAN: Bog daj zdravo, pravim.

VLADO NOVINA: Bog daj?

MARTIN KRPAN: Pa zdravo, no!

PETER KLEPEC: Kaj je, Vlado? Starih običajev si se otresel. Bog ti sploh ne gre več z jezika, jaz pa dobro pomnim, ko si še bandero nosil.

VLADO NOVINA: Bog? Nisem veren. Tole je moj bog (položi torbo na pult). Daj deci, Krjavelj.

KRJAVELJ: Tvojega?

VLADO NOVINA: Ja, saj veš, teran... Kaj pa... tiste domače slivovke še imaš kaj?

KRJAVELJ: Seveda, seveda.

VLADO NOVINA: Primoža grem obiskat v biro. Mož resda ne bi smel več piti, pa saj veš, kako je. Stara navada - železna srajca. Rad ima, če mu v tejle torbi kaj prišvercam.

MARTIN KRPAN: Krjavelj je pa ravno rekel, da to škoduje njegovemu zdravju.

VLADO NOVINA: Škodi, škodi. V življenju vse

škoduje. Pa kaj, ko vas starih še pozdravljati ne morem naučiti; tolčete tako, kot znate že celo življenje. S pijačo je ravno tako. Možu paše, tudi če mu škoduje.

PETER KLEPEC: Pusti ga, Martin, njega ne uženeš z diplomacijo, kot si Črta za papir.

VLADO NOVINA: Že imate papirje?

MARTIN KRPAN: Imamo...

BUTALSKI KOVAČ: Salamensko težko so jih dali od sebe. Jaz sem moral vse sile napeti, da smo si pridobili svoje pravice, ki so bile na naši strani in jih je hotel tisti uradnik nekako drugače preobrniti...

MARTIN KRPAN: Khmm, khmm...

VLADO NOVINA: No, vidite, za temi papirji stoji naš biro. Lepo bomo poskrbeli za vas, saj je že kar malo nerodno, ko takole strašite mladino in jo spravljate v slabo voljo, ker se mora vsako leto okoli mature guliti vaše življenjepise. Vas bomo lepo oskrbeli, mladina pa ima tako nogomet, disko klube in še mnoge bolj zanimive zabave, kot ste vi.

PETER KLEPEC: Ni kaj, lepo bo. Mi se bomo že znašli, a ne, Martin?

MARTIN KRPAN: Ne vem.

KRJAVELJ: Prej bi mislili, fantje, prej...

VLADO NOVINA: Hm, ja. Če gledam tole oštarijo, Krjavelj, nekaj bo treba storiti.

KRJAVELJ (zine): Kaj pa?

VLADO NOVINA: Malo obnoviti. Več stekla. Dizajn, mlade kelnerce, glasbeni center, to je denar, biznis!

KRJAVELJ: Ampak meni takšna roba ni všeč.

VLADO NOVINA: Vem, vem, samo - čas gre naprej. Tule, vidiš (potegne iz aktovke papir), smo priskrbeli zate (mu da papir). Brez zamere (da steklenico v aktovko). Zdravo! (Odide).

KRJAVELJ (zaprepaden): Aaaaaa...

VSI: Kaj je?



HOTEN JA

HOTENJA 1, ilustrirala Jelka Rotovnik (1981)

KRJAVELJ: Na-pot-ni-ca...

VSI: Napotnica?

KRJAVELJ: Tristo hudičev, saj so znoreli! Vlado... kaj... (steče s papirjem za njim). Vlado... Vlado...

ZELENI JURIJ (vstopi, pri vratih se Krjavelj zaleti vanj).

KRJAVELJ: Kaj bi pa ti rad, grinta zelena? Te presekam, kot hudiča?

ZELENI JURIJ: Vinjak...

KRJAVELJ: Ti bi vinjak, se boš ja posušil... tristo hudičev... ne grem... kaj bo z gostilno... v ta smrdljivi dom onemoglih... o, jaz tepec... ne grem...

ANČKA (vstopi z Lepo Vido): Dober dan!

KRJAVELJ: Ha?! "Dober" dan?

ANČKA: A ni dober?

KRJAVELJ: Vraga je dober. Vse mi bodo pobrali. Pravi: "denar, dizajn, biznis, mlada kelnerca..."

ANČKA: Če rabite kelnerco, jaz bi še tudi šla nazaj v službo. Včasih, ko sem še jaz nosila pladenj, je vse hitelo v oštarijo.

PETER KLEPEC: Eh, kdo bo tebe gledal, stara baba! Ta, ob tebi, če ne bi ravno otroka nosila; takšno bi še jaz malo po... he, he.

BUTALSKI KOVAČ: Le kdo bo srečni očka?

ZELENI JURIJ: Dajte mi vinjak, no!

KRJAVELJ: Tu imaš, grinta.

ZELENI JURIJ: Pa še tejle (pokaže na Lepo Vido). Vprašajte jo, če bo kaj pila.

KRJAVELJ: Ali jo bom jaz spraševal? Bo že sama zinila... Hm, kaj boš?

LEPA VIDA: Nič.

KRJAVELJ: Kar naj mi zaprejo! Kar naj mi vse poberejo, kar naj, tristo presekanih hudičev!

MARTIN KR PAN: No, le nikar se ne jezi, Krjavelj. Daj gospodični sok, saj vidiš, da je v drugem stanju.

KRJAVELJ: Kaj me briga... Tu je...

MARTIN KRPAN: Kdaj pa imate rok?

LEPA VIDA: Ne vem.

MARTIN KRPAN (Zelenemu Juriju): Morda bi pa ti vedel, mladi mož?

ZELENI JURIJ: Jaz? Ne vem točno.

MARTIN KRPAN: Pa vsaj približno.

ZELENI JURIJ: Dolgo menda ne bo več trajalo. Spoprijateljila sva se, kakšnega pol leta bo mimo. Po plesu sem jo spremljal in, saj veste, takšni časi so pač. Bila je prilika...

MARTIN KRPAN: Ja ja, saj vemo.

ZELENI JURIJ: Ampak jaz jo še vedno ljubim... Tako ognjevita je bila takrat, ni mi žal. Le otrok me skrbi, kaj bo z njim v Lepši bodočnosti. Tako sami sebi prepuščeni smo ostali.

PETER KLEPEC: Kaj boš zdaj jamral. Če bo sin, bo tvoje delo prevzel, če bo hči, bo zopet lepo besedo pone-sla med ljudi.

ZELENI JURIJ: Jaz... si tako želim.

MARTIN KRPAN (Lepi Vidi): Kaj pa vi?

LEPA VIDA: Mrtev bo. Mrtev bo prišel na svet. Kaj bo drugega, mrtev bo!

ANČKA: Eh, daj! Morda se pa le rodi živ.

LEPA VIDA: Kaj bo tam živ, kamor gremo, kaj bo tam otrok.

MARTIN KRPAN: Saj nam bo lepo tam. Tako ravno ne kot na Vrhu, bo pa tako nekako kot na Dunaju...

KRJAVELJ: Bo vraga!

BUTALSKI KOVAČ: Kaj zdaj tule cagate, jaz sem se pa tako boril za ta papir. Zopet bom koval, vile in lopate, lopate in vile...

PETER KLEPEC: Največ pa volke.

(Vstopijo Črtomir, Martinek Spak in Hlapec Jernej).

ČRTOMIR (veselo): Hoj, birt, liter ga daj! Semle, pred

mene!

KRJAVELJ: Od kdaj si pa ti tako vesel?

ČRTOMIR: Od kdaj? Od danes, ha, ha (vihti po zraku papir). To je moja rešitev. Napotnica! Znebil sem se teh dveh. Nič več ne bom plazil pred njima. Le sem, jaz plačam, rešen sem.

KRJAVELJ: Enemu veselje, drugemu jeza. Vrag te vzemi!

ČRTOMIR: Le daj, le daj, Krjavelj! Jernej, Martinek, pridita, nazdravimo!

HLAPEC JERNEJ: Pa naj bo.

MARTINEK SPAK: Konec koncev, smo ravno tam, kot smo bili pred tem. Na istem smo. Skupaj spadamo.

ČRTOMIR: Na zdravje.

HLAPEC JERNEJ: Kakšna pravica neki je zopet to. Poglej, Martinek, skupaj smo se žrtvovali, skupaj smo kovali načrte, obleke smo zamenjali. Ali kaj, duše so nam spoznali, duše se nam niso spremenile, zdaj pa imamo vsi te papirje. Toliko let po svobodi smo oznanjali dobro besedo. Slovensko. Trosili smo jo med delavce in med direktorje, pa so nam rekli "kaj je vas treba." Dobro. Uklonili smo se. Tudi Črtomir. Pustili smo dobro besedo, sedli smo na svoje stole, ti višje, jaz nižje, in smo delali. Drugim všečno, sebi v slabo voljo. Prijatelji so nas za hrbtom obrekovali in pomilovali. Lepe plače smo dobivali, boljše kot Krpan, ki je ves čas sol tovoril in druga težka dela opravljal. Pa nič. Nič ni pomagalo. Duše, veste, duše so nam ostale iste. Naše duše so nas spravile nazaj, sem, kamor spadamo. Med dušne pastirje. A kaj zdaj? Sam sem si pomagal, sam sem si napisal napotnico. Napotnica! Zopet sem med njimi, pa sem upal, kot Krjavelj, da se bom rešil Lepše bodočnosti; kaj pomaga, če Jernej ostane Jernej, sam. Upornik, sto let pred množico. Ampak veš, Martinek, moja duša, ta je srečna. Med svojimi sem. In ni ga vraga, da ne bi bilo poti nazaj, nazaj med ljudi. Bomo že našli pot med ljudi. Bomo našli pravico! Pij, Martinek! Ne na zdravje, na nesrečo in na

veselje pijmo!

MARTINEK SPAK: Na veselje!

ČRTOMIR: Komu je potrebna pridiga? Med svojimi smo! Na zdravje!

3. slika

(V VILI LEPŠA BODOČNOST)

BUTALSKI KOVAČ: Krasno, tu smo! Zbrani kot pri Krjavlju. Tjale postavim nakovalo in začnem koj jutri. Ho, saj je skoraj tako temno, kot je bilo v moji kovačnici. Ih, ko bi moji Butalci videli, kam sem se pririnil!

MARTIN KRPAN: Na Dunaju sem bil v mnogokaterih vilah, primoj... tako temno pa ni bilo v nobeni!

KRJAVELJ: Ne rečem, da je bila moja gostilna vzgledna, sobe so bile prašne, zato so mi jo menda vzeli, ampak svetlejša je bila!

ČRTOMIR: Kot moj urad.

MARTINEK SPAK: Kot naš urad!

HLAPEC JERNEJ: Saj smo se sami spravili sem.

ANČKA: Z moškimi je bil vedno križ. Zijajo tod okoli in jamrajo, kot bi se gora sesula. Dajmo si malo urediti; Jurij poišči kakšno mesto za Vido. Skrbeti moraš zanjo.

LEPA VIDA: Hvala ti, Ančka. Tako skrbiš zame, pa ni treba, veš, kar zase si uredi. Jaz bom tako kar umrla s svojim mrtvim plodom...

ANČKA: Ti, da boš umrla? Nikoli. In tvoj plod? Ta bo tulil in kričal v teje sobi, da bodo vsi dedi živce izgubili. Jurij, no, kaj je!?

ZELENI JURIJ (pospremi Lepo Vido na mesto, kjer ji je pripravil kotichek).

PETER KLEPEC: Ta ženska nam bo še kaj zakuhala.

MARTIN KRPAN: Kaj bo skuhala? Po svoje ima prav.

Sicer se pa z babami ni kaj veliko repetiniti. Sam cesar je težko pomiril cesarico, pa bi tole, ki nima nikogar več nad sabo... In ko se luna dvakrat spremeni, porečeš: "Prav je tako, saj se baba ni rodila z zeljnato glavo."

KRJAVELJ: Modrujta, modrujta, na sode pa nihče ne pomisli. Kje je zdaj naš "rešitelj" Vlado, da nam pokaže, kje je v tem "rajskem gradu" klet?

BUTALSKI KOVAČ: Ne kliči volka, ko še sam preveč rad pride.

PETER KLEPEC: Hudiča, ne volka!

VLADO NOVINA: Živijo!

BUTALSKI KOVAČ: Saj sem rekel.

VLADO NOVINA: Kaj si rekel?

BUTALSKI KOVAČ: Nič, le to me zanima, ali je v tem čudovitem gradu tudi kakšna kovačnica, da bi lahko kos železa ošpičil. In ni ga zlomka, če ne bosta Martin Krpan in Peter Klepec tudi pomagala goniti težka kladiva. Sam ne bom mogel vsega, od same državne pomoči pa tudi ne bomo živeli.

VLADO NOVINA: Krasno! Všeč mi je, da ste se tako čudovito vživeli. Čudovit glas vas samih me je prepričal, da je naš urad ravnal prav in da smo za vas našli pravo mesto. Vse se bo uredilo, vse!

MARTIN KRPAN: Mene pa nikakor ne vabita zraven. Tudi Peter Klepec ne bo pomagal volkov kovati, če se ne motim. Podpisala sva papirje in pečat je udarjen. Kar je, to je, nič se ne spremeni. Mi smo tu in vi ste tam. Sam Bog ve, ako ga je še kaj v nebesih, kaj bi moralo priti nad nas, da bi šli zopet nazaj med narod in jaz bi moral zopet kazati, zakaj in kako sem Brdavsu glavo odsekal. Pa kakor sem rekel; pečat je tu, isti velja kot cesarski nekdanj za sol, in to velja. Mi smo podpisali, brez dela se nam nudi jedača in pijača, kolikor nam je je volja! Zakaj bi potlej gonili težka kladiva, kar je meni kakor vam s peresom mahati, če mi ni treba? Če ne morem svoje štorije več med ljudi trositi, ker je nimajo časa poslušati

in ker tudi ne vedo več, zakaj bi jo poslušali, čemu in komu bi potlej z Butalskim kovačem volke koval? In Peter meni takisto, dolgo že kolovrativa skupaj in ga dobro poznam.

PETER KLEPEC: Čisto tako. Le to naj še dodam, da bova z Martinom že še postorila kakšno dobro delo, če bo prilika nanesla. Močna sva, soli pa v svojih zarobljenih kmečkih buticah ne znava prav presipati, zakaj bi se potem naprezala, če ni potrebno. Na zdravje, Martin!

MARTIN KRPAŃ: Na zdravje s praznim kozarcem?

VLADO NOVINA: No!? Nisem vedel, da so med vami tudi negativni elementi. Nič ne de, naš urad je na vse mislil, bomo že! Vi, Butalski kovač, pa boste dobili lepo nakovalo, kup železja in ducat volkov, da bo delo steklo.

BUTALSKI KOVAČ: Sam bom težko... če bi drugi pomagali, nič ne rečem, da ne bi...

VLADO NOVINA: Dobro, dobro, bomo že uredili, da bo prav. Zdravo... zaenkrat!

MARTINEK SPAK: Si ga videl?

HLAPEC JERNEJ: Le kam sem ga gledal, ko mi je dajal službo. Zaspal sem, starec razočarani, pa sem prijel za prvo delo.

ČRTOMIR: Da smo le skupaj, bomo že kako preboleli in si kako skrajšali dolge ure brezzdelja.

PETER KLEPEC: Le zakaj ste se zaposlovali v teh uradih? Kdo je vas gledal? Kdo? Po sili so nas gledali, da se še zdaj sprašujejo, zakaj morajo brati o naših problemih. Le zato smo, da zaradi nas minevajo šolske ure. Da zaradi nas vsakih deset let obnavljajo zlate črke in številke na spominskih ploščah naših mater in očetov. Pa so prazne te črke in številke. Redki, preredki so nam pogledali v srce in videli, kdo pravzaprav smo. Pa ste še tiste šli razočarat in poskrili so se po pisarnah!

KRJAVELJ: Ej, Peter, Peter, da ti modrosti trobiš? Kje si jih le nabral? Menda pri Martinu Krpanu! Pa ima on boljše... Sode bomo šli iskat, a ne možje?! Kar gremo, ko

pa jo je naš vodič tako popihal! (Martin Krpan, Peter Klepec, Črtomir, Hlapec Jernej, Martinek Spak, Butalski kovač in Krjavelj odidejo iskat sode).

ANČKA (Juriju): Ali ti ne pojdeš z njimi veseljačit?

ZELENI JURIJ: Ne, jaz ne bom, danes ne morem piti.

ANČKA: Seveda ne. Opeka ti je padla na glavo, opeka, pa si ne upaš s temi fanti, da te ne bi preveč po zobeh vlačili, zdaj ko si se obabil. Tisto noč pa, ko si tiščal vanjo, si imel gotovo usta na smeh razpotegnjena in se nisi držal kot danes, ko si takšen, kot bi ti kislo kumaro nekam tiščali. Junaki ste, junaki slovenski, vseh junaštev sposobni, a le za šankom. Kaj jih zanima? Saj si videl: sodi, samo sodi jim gredo po glavi, bab se pa bojijo kot hudič križa, pa jih perejo, umivajo, kuhajo, redijo. Oni pa: sodi, sodi, najprej so žejni...

ZELENI JURIJ: Veste, gospa...

ANČKA: Bila sem gospa, pa nočem več biti. Zdaj sem samo svoja, težko je bilo, nobeni ne bi privoščila, pa tudi z nobeno ne bi zamenjala, najmanj pa s tole tukaj, ki ima tako megleno prihodnost. Ne boš se ji izmuznil. Redil jo boš, kot si jo zaplodil. Vajini otroci bodo vsi, kolikor jih bosta spravila na svet.

LEPA VIDA: Saj bo mrtev, saj bo mrtev. Če pa bo živ, bo umrl v tem mraku, zato naj bo mrtev. Nočem veselja ob sebi, nočem ga dojeti s svojim mlekom, če ne bo mogel od tod. Tavalala sem skozi čas in nikjer ni bilo tako tesno kot tukaj. Ni moglo biti bolje, ko so nas s takšno ihto spravili sem.

ZELENI JURIJ: Vida, oprosti mi, ker sem te ljubil in ker te še ljubim; ker sva v solzah spočela tega otroka v želji, da ga ne bi, ker ni vredno, da bi ta gnili svet polnili z otroki. Zdaj pa naj umre tukaj ob nama ali pa naj gre stran od naju in naj bo samorastnik.

ANČKA: Saj sama ne vesta, kaj bi rada! Otroka hočeta, pa ga nočeta. Ob sebi mrtvega, živega v svet. Tako daleč moja kelnerska pamet ne nese. Kako bo šel ven, vrata so takšna, da peljejo le noter, okno je visoko, saj ga niti ne

vidita.

ZELENI JURIJ: Res je visoko. Vidiš, Vida?

LEPA VIDA: Ne, kje je?

ZELENI JURIJ: Če ne vidiš, stopi na prste. Tako. Ga zdaj vidiš? Še više? (Jo dvigne). Zdaj vidiš?

LEPA VIDA: Da, zdaj ga vidim. Kako lepo svetlo je. Tako modro nebo... joj... ah... tako lepo modroooo... oh...

ANČKA: Spusti jo, cepec!

ZELENI JURIJ: Kaj je!?

ANČKA: Spusti jo, za boga...

LEPA VIDA (se zgrudi): Čutim ga, živ je... ven hoče... moj čas je prišel...

ZELENI JURIJ: Že?

ANČKA: Ti si ji pomagal, kaj zdaj zijaš, primi jo! (Položita Lepo Vido na ležišče).

LEPA VIDA: Stiska me... Hoče ven.

ZELENI JURIJ: Naj te držim za roko?

ANČKA: Pusti jo, kaj ti veš! Stran pojdi! Vroče vode prinesi!

KRJAVELJ (prikotali sod, je že okajen): Kakšne vode, baba, vino smo naši.

(Peter Klepec in Martin Krpan prideta za njim).

MARTIN KRPAN: Vina pa je tukaj, več tisoč litrov.

PETER KLEPEC: Zdaj pa na zdravje, Martin. Na najino moč!

LEPA VIDA (se muči v porodnih krčih): Zdaj bo... oh... zdaj bo...

ANČKA (se trudi okoli Vide).

ČRTOMIR in BUTALSKI KOVAČ (objeta prilomastita vsak s svojo pletenko v sobo).

HLAPEC JERNEJ in MARTINEK SPAK (z druge strani privalita svoj sod).

(Med stokanjem Lepe Vide se mešajo pijani glasovi in kričanje sedmih junakov, ki so našli vino).

MARTIN KRPAŃ: ... Brdavsu glavco... preč...

BUTALSKI KOVAČ (poje): Kujemo, kujemo, kujemo, kujemo, črni kovači, volke, lisice in druge zveri, kujemo mi, hi, hi, hi...

HLAPEC JERNEJ: ... Zapali jim bajto, ho, kdo se jih bo bal...

ANČKA: Pritisni, Vida, pritisni še malo!

LEPA VIDA: Ah... saj bom... moram...

ČRTOMIR: ... Si me iskal, med mrtvimi, pa sem se ti izmaknil...

ANČKA: Še malo!

KRJAVELJ: Kje ste, presekani hudiči... zelene kepice, rdeče hlačice...!?

LEPA VIDA: ... Moram... moram... bom...

PETER KLEPEC: Drobig kamenje... takole ga stisnem...

ANČKA: Kje je voda, kje je voda!?

ZELENI JURIJ (se z vodo prebija med veseljaki):
Prostor, voda...

MARTINEK SPAK: Vodo nosi?! Vino imamo!

ANČKA: Brž, je že tu. Glavica, fantek bo! (Hrup se za spoznanje zmanjša). Ves je že zunaj... Fant je! Rešena si, Vida! (Otrok zajohče).

LEPA VIDA (se še vedno muči v krčih): Ven hoče... oh... moram... še... še je notri...

ANČKA: Fant je, slišiš!?

LEPA VIDA: ... Še je... Moram...

ZELENI JURIJ: Dvojčka!!

(Hrup pijanih junakov potihne).

LEPA VIDA: ... Moram... tam je... oh... svetloba... okno... Ven mora...

ANČKA: Tu je, Vida, še malo!

LEPA VIDA: ... Oh... oooo... še.... joj.... nebo... oh....

ANČKA: Imam jo. Deklica je. Fantek in deklica. Par imamo!

(Nastane tišina, ki jo moti le počasi umirjajoče se dihanje Lepe Vide).

LEPA VIDA (počasi vstane in se počasi odpravi proti mestu, kjer je sedela na začetku predstave): Jaz sem svoje opravila. (Sede). Jaz sem svoje opravila, dojila ju ne bom!

ZELENI JURIJ: Vida...

LEPA VIDA: Ti si njun oče. Tako je prav...

ZELENI JURIJ: Vida...

LEPA VIDA (nemo obsedi in se ne zanima več za dogajanje okoli sebe).

PETER KLEPEC: Ja, kaj bomo zdaj?

HLAPEC JERNEJ: Kdo ju bo dojl?

KRJAVELJ: Mar mi z vinom?

ANČKA: Sama je hotela tako. Dejala je, tu naj umreta ali pa naj gresta ven.

BUTALSKI KOVAČ: Ta baba se ve... Ne smemo ji verjeti. Babji jezik in kačji strup...

MARTIN KRPAN: In skovan volk!

ZELENI JURIJ: Res je sama tako hotela. Tukaj naj umreta ali pa naj gresta še živa ven. Tudi jaz tako hočem. Jaz sem njun oče! (Gre in nemo sede poleg Vide).

ČRTOMIR: Kaj bomo, možje?

ANČKA: Ih, možje! Babe ste, pa še pijani povrhu! Nič ne bo z vami, že vidim da ne. Jaz bi ju dojila, pa nimam mleka. Moje prsi so že suhe. Vi, vi bi ju z vinom zalivali, ha! Možje! (Obrne se in si daje opravka z dvojčkoma).

(Vsi v zadregi utihnejo).

MARTINEK SPAK (se čez trenutek ojunači): Tiho, baba, ti nas ne boš zmerjala!

MARTIN KRPAN: Tudi meni ni prijetno pri srcu, ko baba zarogovili, ali kar mora biti, temu se ne smemo odrekati. Že ima svoj prav.

PETER KLEPEC: Zdrobim kamen... Obljubil sem vsaj eno dobro delo, če se bo dalo...

MARTIN KRPAN: Veste kaj, junaki (jih pogleda

naokoli), saj smo, ali ne.. tukaj, pravi mati, jih živih noče imeti; pa ju spravimo ven!

ČRTOMIR: Kako?

BUTALSKI HLAPEC: Dajmo ju komu iz urada pa bo!

HLAPEC JERNEJ: Eh, kovač, da bi ju pri drugih vratih koj poslali nazaj.

MARTINEK SPAK: Tako že ne bo šlo.

MARTIN KRPAN: Menim takole. Vsaka stvar se mora dobro premisliti, preden se izvrši, pa naj bo še tako lahka na pogled. Tale pa še malo ni. Da bi otroke dali uradnikom; kaj veš, kaj se iz tega zvali? Dva nova uradnika pa nič drugega. Jaz mislim takole: močna sta na pogled, mi pa še bolj. Kaj misliš, Peter, ali bi ti bila velika sila prijeti tegale otročička in ga vreči tjale skozi okno?

PETER KLEPEC: Saj se bo razbil!?

MARTIN KRPAN: Kaj se bo razbil! Ni iz stekla. Iz kosti sta in iz kože pa nekaj malega mesa imata spodaj natlačenega. Kaj bi se tisto razletelo! Huje jima ne bo kot tebi, ko so te še pastirji mikastili. Preživel si. In kakšne hudobije počnejo sedaj z nami. Po sili nas hodijo gledat in brat, ne zato, ker bi nas ljubili. In smo še vedno čili in zdravi. Še judeže med nami smo spreobrnili. Vidiš, takšna je moč čistega srca.

PETER KLEPEC: Kaj pa, če vendarle...?

MARTIN KRPAN: Tako je na tem svetu, moj Peter. Kdor je močan, ta bo preživel, kdor je šibak in praznega srca, ta naj izgine, da ne bo življenje pometalo z njim.

ČRTOMIR: Vrzimo ju!

HLAPEC JERNEJ: Kaj porečete na Martinove besede?

BUTALSKI KOVAČ: Naj bo Butalskemu bogu potoženo... Saj je zunaj lepše kakor tukaj!

VSI (se strinjajo): Ven z otrokoma... Na preizkušnjo... Na svetlo...

MARTIN KRPAN: Ančka, pripravi otroka!

ANČKA: Saj ste znoreli... A če je takšna tudi materina

volja... Morda ju zunaj najdejo dobri ljudje?

PETER KLEPEC: Najdejo, najdejo. Zagotovo ju najdejo.
(Hlapec Jernej in Ančka izročita dvojčka Martinu Krpanu
in Petru Klepcu).

HLAPEC JERNEJ: Tu sta, naša apostola.

(Martin Krpan in Peter Klepec vržeta otroka skozi
okno).

MARTIN KRPAN: Tako! To je opravljeno.

VSI (nemo zrejo v okno).

KRJAVELJ (veselo): Možje! Vino, ha, ha! Proslavimo!

(Konec).

Tone Peršak

OGLEDALCE ALI NEZMOŽNOST KNJIŽEVNOSTI

Peter Rezman je v svoji igri Ogledalce, ki deluje na prvi pogled skrajno jezikovno površno, obenem pa preseneča s tehnostjo sporočila, združil skoraj vse glavne slovenske mitske (Peter Klepec, Lepa Vida, Zeleni Jurij) in literarne, vendar zmitizirane junake (Martin Krpan, Martinek Spak, Krjavelj, Hlapec Jernej, Črtomir, Butalski kovač), ki jih predstavnik sodobne birokracije imenuje "neki ostareli umetniki ali cirkusanti, artisti". Vsi hočejo in predvsem morajo v penzijo in v dom za ostarele, ki se je svoje čase v skladu s svojim namenom lepo imenoval 'hiralnica'. Skozi tri prizore nam avtor prikazuje manjše birokratske zaplete in težave, ki jih doživljajo junaki ob tem prehodu iz življenja "v službi naroda" v zasluženi pokoj, se pravi v životarjenje v azilu nepotrebnih in na smrt čakajočih.

Toda, zakaj se vse to zgodi? V tretjem prizoru pravi Martin Krpan: "Če ne morem svoje štorije (mita - op. T. P.) več med ljudi trositi, ker je nimajo časa poslušati in ker tudi ne vedo več, zakaj bi jo poslušali, čemu in komu bi potlej z Butalskim kovačem volke koval?" Mit potemtaka ni več funkcionalen, ker ni več nikomur potreben. Slovenski narod se je spremenil in nima več časa za poslušanje junaških "štorij" iz preteklosti. Spomin na lastno preteklost ga ne zanima več. To je potemtaka narod brez spomina, torej brez zavesti o samem sebi, narod brez identitete.

Zakaj in kako se je to zgodilo? Odgovor na to vprašanje se skriva v obstoju in delovanju urada Lepša bodočnost in

predvsem v osebnosti šefa urada Vlada Novine. Namesto mitske zavesti (kolektivnega spomina) je zavladala (v) narodu sprevržena (birokratska, tehnokratska, funkcionalistična) miselnost, ki med drugim skriva stare ljudi v azile in rezervate, daleč stran od mladih, da bi človeku prikrila njegovo poslednjo resnico (staranje, smrtnost, podvrženost času) in ga tako pretentala, da časa ni in da je vse (predvsem seveda ona sama - oblast) večno. Miti zgolj s svojim obstojem opozarjajo na čas, so tako rekoč njegova kvintesenca, zato jih današnja oblast in mišljenje, ki ga spodbuja, mora eliminirati ali si jih podrediti. Gre za znane postopke, v bistvu za potvarjanje nacionalne in nacionalne literarne zgodovine, ki ju je politična zgodovina naredila za svoji podrejeni vedi in si tako prisvojila določena književna dela, kot da gre za propagando, druga pa tako rekoč izbrskala iz slovenske literarne zgodovine. Isto velja za naš povojni urbanizem, ki je precej časa sistematično uničeval vse staro (lepo) in si prizadeval ustvariti povsem novo podobo sveta, kot da se je svet začel šele sredi dvajsetega stoletja. Te težnje so še vedno opazne, čeprav že v precej manjši meri.

Kako je vse to mogoče? Večji del krivde je očitno v (upokojenih) junakih samih, ker so pristali na svet birokracije (Črtomir, Hlapec Jernej in Martinek Spak so celo delali v pisarni urada Lepša bodočnost) in ker so v bistvu samo pri kozarcu, saj še navadne ženske ne obvladajo, kot pravi ostarela natarica Ančka. Junaki v bistvu sploh ne želijo več živeti in se po lastni volji odpovedujejo prihodnosti. Ko Lepa Vida rodi kar dva otroka, ju takoj zavrže, Martin Krpan in Peter Klepec pa vržeta dvojčka skozi okno. Tako junaki zavržejo še zadnjo možnost za predajo izročila mladim generacijam in v bistvu te mlade generacije tudi zavržejo. Očitno potemtakem s temi junaki ni vse v redu. To sploh niso pravi junaki, ker so nezmožni, impotentni in pravzaprav izmišljeni. So zgolj laž, slepilo, s katerim je slovenski narod sam sebe slepil v preteklosti. Ker pa niso bili pravi junaki, seveda niso

mogli preprečiti današnje zablode slovenskega naroda, ki je, kot rečeno, narod brez preteklosti (prej z lažno preteklostjo), brez identitete in potemtakem sploh ni narod.

Takšno naj bi torej bilo "ogledalce", ki ga Peter Rezman drži (slovenskemu) svetu, da bi se v njem spoznal.

Toda: "ogledalce" je zgolj igra, piše avtor v uvodni opombi. To ogledalce ni nič resnega ali zavezujočega, temveč je čisti ludus, se pravi nekaj poljubnega in neobveznega - kot so ogledalca, ki služijo svojim lastnikom za igranje s kroglicama, ki ju je treba spraviti v luknjici, del podobe dveh nogometašev na hrbtni strani ogledalca. Po tej plati se igra Ogledalce navezuje na ludistično literarno tradicijo, vendar skuša to tradicijo prevrednotiti. Tema (vprašanje demitizacije in s tem izgube nacionalne identitete slovenskega naroda, ki je bil ustvarjalec zdaj nefunkcionalnih mitov) je nedvomno aktualna in po svoji aktualnosti zavezujoča, vendar je v bistvu razvrednotena, ker je podana kot ludističen način igre. Avtor tako s svojo igro dosledno udejanja relativizem, a ravno s tem zaide v popolno ustvarjalno nezmožnost. Če sta namreč literatura, kot demitizacija, in razglabljanje o nacionalni identiteti zgolj še igra, v bistvu vse to sploh več nista, ker gre za drug sistem mišljenja. Sta le še jezik in ne več dejanje in zato tudi ne več umetnost. (...)

(Odlomek iz ocene. Mentor III/10, 1982, str. 55-57.)

Ferdo Kavčnik

BIL JE TAK FANT, DA BI GORE PREMIKAL

Iz (neobjavljenega) romana o Kajuhu *

**

Telesno bolj šibak nikakor ni mogel biti - tak fant, da bi gore premikal. Zato pa je bila čvrsta, kot iz enega kosa, njegova v pesem prelita beseda. Kot živa skala, ki se ji je treba približati odprtega srca, pa bo človeka povabila k sebi. Njegovo hrepenenje bo zlila vase in ga popeljala proti višavam novega, boljšega sveta. Tisoče src je ogrela, potolažila, navdušila in učvrstila. In tisoči so jurišali z novim zagonom, da bi "stari svet zrušili in zgradili zemljo svobodnih ljudi". O, kako se je v teh pomladih, ki niso bile njihove, ki so bile zalite s sivim meglovjem nasilja, nesmislov in razčlovečenih strasti, "dramilo v ljudeh".

Nič praznega blišča ni bilo v njej, tej njegovi pesmi. Nobenega pohotnega žara že kdaj izrojenih, kot list nadležnega papirja poteptanih čustev. Zato pa je bila kot ena sama Visoka pesem hrepenenja po drugačnem svetu... in vere vanj. V svet s človeškim obrazom, v katerem "človek bo človeka prepoznal"; ki pa se je zanj potrebno žrtvovati, kajti "ni je smrti brez življenja". Taka je bila ta pesem, da se je zdelo, kot da ne govori ljudem, ampak "da res govorijo množice tlačenega in trpinčenega slovenskega ljudstva... stare mamice, žene, dekleta, ki so jim žarele oči ob Slovenski pesmi." In kako jo je znala povedati Vida, trinajstletno dekletce, doma z Iga (zaprto skupaj z drugimi ženami, zato ker je bilo naše gore list). In Hrvatje! "Hoteli

so jo imeti. "Vse je povedano v njej," so pravili." Kolikokrat je "viharno odobravanje potrjevalo, da so res vsi odločeni z uporno dvignjeno glavo trpeti vse dotlej, dokler ne pribore prostora na soncu tej naši lepi zemlji."

Kdo bi si bil mislil kaj takega tistega mrzlega decembrskega dne dvaindvajsetega leta, ko je prijokal na svet. Nihče bi tudi ne bil verjel, da bo tako srčno preprosto zapel o belih cvetovih. Pa ne o tistih ledenih rožah na belih poljanah, ampak o pravih, živih cvetovih, "dehtečih in belih". Kaj šele, da mu bodo na začetku in koncu poti tiho stale ob strani prav bele planjave snega s kovinskim hladom svojih ledenih rož. Njemu, ki je "ogrel srca ljudem." In da si bo nadel pesniško ime prav po domačiji svojih dedov. Ime, ki ga sploh niso marali. Samo naj jim je kdo poskusil reči Kajuh, joj, to so morali bežati! Njegova pesem pa je s kleno besedo, kot kanja z ostrim pogledom, zajela ves slovenski svet in segla še daleč, daleč preko njegovih meja.

Saj res, kdo bi si mislil tedaj... A že kar skraja je povzročal težave njim, ki so trepetali za drobnjakarstvo svojih interesov, čeprav so jih navzven poveličevali in zagovarjali kot zelenilo splošno človeškega reda; njim, ki so se počutili domače v svojih ustaljenih navadah na račun izkoriščanih in siromašnih..., in ki se ob zevajoči praznoti svojih duš poveljujejo, da jim je od zunaj "beseda vsaka obsojena na molk... in ideali krinke so, mamilo."

Ubogi cmeravček pač še ni mogel vedeti, da je že s svojim rojstvom dregnil v sršenje gnezdo tistih, ki so imeli, da bi drugi ne imeli; ki so govorili in upravljali, da bi drugi poslušali in delali. Da bi jim govorili "oh, kako ste dobri", ker jim dovolijo pobirati drobtine od kolača. Od tistega kolača, ki so ga sami zamesili.

Kako le si je neki Destovnikov Jože drznil vreči oči na bogato Vasletovo hčerko! Mar je menil, da se bo tako

polastil premoženja, ki ga mora vsak trdo skupaj spraviti? Že od mladega bi muziciral, pa igral na odru, prepeval. To ni za delavskega otroka. Pomehkuži ga. Pokvari in izrodi. Pozabi na svoje deblo in čudne misli mu začnejo rojiti po glavi. Delo pa krepí človeka. Delal bi naj kot njegov oče! Pošteno delo, dober kos kruha. Woschnagg mu ga ne bi odrekel, če bi bil le priden, saj mu primankuje pridnih delavcev. In ona... ona. Nič ji ni manjkalo, pa se spozabi z... Le kje je njen meščanski ponos?

O Bog, varji naše otroke, naj ne vedo za izdajo svojega rodu; zakaj pohujšanje je leglo med naše vrste...

**

Videl pa je tudi, kako je tovarnar Vošnjak na stavi pri konjskih dirkah lahkega srca izgubil v enem samem dnevu več, kot je delavec zaslužil celo leto. In kako je ta "dobri" gospod Vošnjak dobil delavce že čisto na svojo stran. Kako "včasih priredi kako božičnico ali izlete na primer v Zagreb in si seveda še bolj naveže delavce na sebe." Tako da so mu nekoč "na nekem izletu žene delavcev poljubljale roke in noge in s solzami v očeh vzdihovale: "Oh, kako ste dobri, gospod..." " In tako ta živelj še naprej ostaja tak - za sužnja rojen. "Nikdar se ne smejejo, nikdar upirajo... Tihi in skromni so, navajeni trpljenja, vsega naveličani, življenja siti."

**

Karli je ravno prebiral Majakovskega. Preprosto - pil ga je, toliko mu je imel povedati. Sam sebi se je zdel kot majhen otrok, ki hlasta po materinih prsih; kar ga je zmotilo trkanje na vrata. "Sin moj, žandarji so prišli, preiskava."

Obrisal si je vlažne oči, odložil knjigo ter se presenečen in nekolikanj zmeden obrnil. Mati ga je gledala proseče in

rahlo vztrepetavala, pa si njene prošnje ni prav razlagal. Mislil je, da ga roti, naj bo miren, ali pa se boji, da je nehote kakšno ušpičil. Zato je zašepetal: "O, saj ni nič hudega, mama," in že je zagledal za njo može v uniformah. Ona pa ga je molče rotila: "Sin moj, pusti politiko! Vidiš, da ti ne prinaša nič dobrega." Saj ga je razumela. Nekje globoko v sebi, da sama ni prav vedela (samo čutila je), je bila ponosna na svojega črmolasčka, da čuti s ponižanimi in izkoriščanimi ter se bori za njihovo bolj človeško prihodnost. To že. Saj je tudi sama okusila krivico (ki jo je pognala na pot trpljenja) v ljubezni do svojega sina, ko ta še niti zagledal ni belega dne. Toda vedela je, da oblast ne odpusti, če kdo razgalja njene prisilne metode. Videla je, da sicer počasi, vendar čedalje bolj podlega pritiskom, ki res še niso dosegli velikih razsežnosti, a vendarle. Od tod do preganjanj pa v tej propadli družbi ni dolga pot. Saj ni prvokrat videla, da več kot ima kdo prikriti, bolj ostro in grobo nastopa; bolj je popadljiv. Trepetala je za svojega sina. Želela mu je, da bi nekaj dosegel in bil srečen. Obenem pa je čutila, da se vse to zanj ne bo dobro končalo. Zato ga je tako prosila. Bala se je zanj. In matere - nihče ne ve kako - navadno uganejo. Karli pa je mislil, da se je ona bolj prestrašila kot sam in jo je poskušal celo tolažiti. Medtem so se žandarji že zakopali med njegove knjige, zvezke in papirje. Celo v predale in omare so se zarili in buljili kakor teleta. Spreletelo ga je, kot bi mu stenice lazile po telesu. Kot bi se ogromne sluzaste tipalke stegovala po njegovem najsvetejšem. Prijelo ga je, da bi zakričal: "Stran, gobavci!" Toda potem bi ga zgrabili in "gnali v okovih skoz mesto". Hkrati s skoraj telesnim odporom se je v njem čedalje bolj razraščal prezir, ki je polagoma preraščal v še trdnejšo odločnost, da se bo boril proti socialnim krivicam. Ta boj bo sladek, naj bo telo še tako bičano in, če bo ponosno dvignjena glava še tako zasmehovana in opljuvana, upognil je ne bo. Kar naenkrat ga je prijelo, da bi se od srca zakrohotal. Komaj komaj se je zadržal, da ni izbruhnil. Še posebej zato, ker je vedel, da bi ga sicer takoj prijeli in zasliševali do onemoglosti, če ga ne bi celo odgnali. Dopovedati se jim tako nič ne da, po pravici pa jim ne bi smel povedati. Še dobro, da

niso videli njegove grimase.

Ko so namreč tako zavzeto brskali po knjigah in se s tako vnemo sklanjali nad zvezke, ga je kljub preziru do njih prešinilo, da jim pravzaprav manjkajo le še očala. S takim mirom so vtikali nosove v vse, kar je bilo pisanega, da so bili kljub toposti videti kot pravi učeni pedagogi. O ja, saj so tudi znali vzgajati, če ne drugače, s pretepanjem do krvi... In tudi čisto zares so vedeli, kaj počnejo, le našli niso ničesar

Pa vendar si je krepko oddahnil, ko so končno odšli. Kljub temu ga je zaskrbelo. Vedel je, da to ni izpev; bal pa se je, da niso niti zadnji takti uvoda. In v razmerah, v kakršnih se člani lastnega naroda zaradi slepih strasti strankarske nestrpnosti med sabo zafrkavajo in žro (in si nemčurji "zadovoljno manejo roke, češ saj vas bomo itak kmalu požrli..."), namesto da bi skupno stopili v bran, tudi ni mogel pričakovati tistega - "Kajti šele, ko bo premagan fašizem, bodo lahko mislili, da bo, kar nosijo dandanes le kot pobožno željo v srcu." Zato si pač ni mogel delati utvar in si jih tudi ni.

**

Vedel je, da bo moral biti presneto realen. Zato mora izmeriti moč realizma tam, kjer se na prvi pogled zdi, da mu je najmanj mesto, v liriki. To področje mu je tudi osebno najbližje. In če se izkaže, da to polje subjektivnega gospostva raste iz realnih osnov kot eksotičen cvet iz pognojene prsti, tedaj padejo tudi ugovori o subjektivizaciji, leporečju in praznem sanjarjenju. Saj "v lirski pesmi prihaja do izraza človekov odnos do sveta, ki ga obdaja. Pesnik izraža one predmete, ki nanj najbolj delujejo. Kaj pa občutek? Občutki so živa reakcija na pojave okrog nas. Občutki so produkti stvarnosti in so z njo neločljivo zvezani. Ko pesnik ocenjuje pojave življenja, jih ali sprejema ali odvrča. Objektivna stvarnost pa daje tej izbiri *raison d'être*. Objektivna stvarnost je v

lirski pesmi potencirana subjektivno. Pesem ni samo konstatiranje položaja. Če doživimo nekaj lepega, je to subjektivna slika objektivne resničnosti, in to ne samo v naši reakciji (če jočemo, če pojemo), temveč je to plod povezanosti z ljudmi, s stvarnostjo in vse skupaj zopet naslovljeno na stvarnost. Za liriko je značilna subjektivno-ocenjevalna vloga, medtem ko je vloga eposa objektivno pripovedniška... Ne smemo zanemarjati pesmi o ljubezni, pejsažih, prirodi, stvar je samo v tem, kako so te slike podane. Novi realizem v poeziji. Nov, vse širši odnos do pojavov. Nov kriterij odnosov. Toda, ti odnosi se ne ustvarjajo v ozkih mejah pesnikovanja, temveč so produkt celokupne kulturne in ekonomske dejavnosti naroda. Izkoreninjenje vseh lepo bleščečih besed in igračkanja (boj proti formalizmu)... Oblike nove poezije: polnost vsebine, jasnost izraza, narodnost, globoko realistično podajanje." To je bilo Karliju vodilo in merilo pesniškega ustvarjanja, ki si ga je mukoma izklesal; zakaj trd je bil material, zato pa se mu je odpiral tem veličastnejši razgled na nove naloge. Prepričan je bil: če so pesmi kot deli (kot posamezne slike celote ali po pesniku izraženi "skupki slik" - kot strdek) "produkt celokupne kulturne in ekonomske dejavnosti naroda," in to so, tedaj so tudi pesmi lahko vesela budnica, mik novega, človeškega sveta. Zato pa ni vseeno, kakšne so. Z njimi je možno oblikovati in negovati tudi okus, na katerem lahko vzklije pripravljenost za nove naloge. Zato pa mora "dobro misleči" ustvarjalni duh ogromno delati, da bi postal in ostal kos nalogam časa. Dvojna naloga je to. Zahteva veliko osebnega truda in nepoštenju ter kakršnemu koli prikrivanju ni mesta, da se mu iz najsubtilnejših globin njegove intime porodi zdrav in dobro prekrvljen otrok - njegova pesem.

**

Ko so se tako znašli na polzečem terenu, so pač morali zaustavljati plazenje. V začetnem obdobju, ko marsikdo ni vedel, kam bi se dal, je bilo to še toliko pomembnejše.

Veliko ljudi se je počutilo kot v zraku. Nekaterim se je zdelo, da jim je med prsti spolzelo vse, na čemer so prej gradili in na kar so se naslanjali; kot je človek nehote prav neprijetno presenečen, če mu mahoma zmanjka izvir, ob katerem si je gasil žejo in si hladil razgreto telo, ker je pač našel novo žilo. Na takem terenu pa poskusi razbijanja in demoralizacije zorijo svoj strupen sad. Kot da se voda neopazno, tiho, kaplja za kapljo zbira v tem večno žejnem gibljivem grušču; ko se pa nabere, zapolzi kamnit plaz, ki zdrobi in zlomi vse, na kar naleti, ter se razbrusi na svojem hrumeče motnem samouničevalnem pohodu. In rezultat je umirajoče turoben videz zasragane rane na upadlo ogolelih bokih gore... Tudi sami so morali paziti, da ne bodo prožili plaz - niti kamenčka, ki bi lahko potegnil v plaz. Grušč so morali zaustavljati in sprejemati. Zato so se morali na terenu gibati nalahno, razpršeno. Razdelili so se v majhne gibljive dvojke in trojke, s čimer so preprečili, da bi vse naenkrat zajel plaz morebitne ovadbe. In še večji teren so lahko obvladali. Tako so začeli zbirati podatke o razporedu okupacijskih sil in o njihovi moči, pa tudi o odpadnikih, ki so bili s podtalnim rušenjem krhkega ravnovesja še nevarnejši. Zbirali so tudi orožje, ki ga je bilo po razpadu Jugoslavije kar precej. Urili so se v diverzantskem načinu bojevanja in skušali vključevati prostovoljce, ki so se prepuščeni sami sebi skrivali po gozdovih ali čakali doma, v prsih pa jim je še tlel žar odpora. S tem pa se niso več le ogibali plazečemu se pobočju, marveč so že razpredali svoje poganjke v rušo, ki bo - to so vedeli - vse bolj strnjena; čeprav posamezne kolonije lahko odnese in zmelje. Labilni grušč se je že pretvarjal v humus njihovih hotenj in gmota je že začenjala postajati odpornejša proti razdiralnim silam. Karli je že kar skraja pripeljal v tabor tri novince. Pri tem pa se je sam tako prehladil, da mu je resno grozila pljučnica. Zdravnika pa nobenega, čeprav so ga iskali. Dobili so le nekaj zdravil proti vročini. Mrazilo ga je po vsem telesu, da ga je stresalo kot šibo na vodi, obenem pa ga je kuhalo, da so mu stale debele kaplje na

čelu. Bil je kot omotičen, noge je imel mlahave. Njegove temne oči pa so se motno bleščale, kot bi se pramen svetlobe odbijal na površini mirne, a kalne mlake. V prsih ga je zbadalo. Čeprav je čelo žarelo v vročici, da mu je bilo kot bi mu izpuhteval mozeg, so mu misli ostale jasne. In takrat, ko je Karli vročično preboleva bolezen ter so tovariši čakali na njegovo ozdravitev, da bi se lotili novih nalog in zato še niso določili ne javk ne zbirnega časa, so se pod noč prikazali nemški policisti. Skupina se je razbežala kot jata kur, če mednje pade jastrebova senca. A niso bežali na slepo. Z Bibo, Dermolom in Presečnikom je bežal tudi Karli. Naenkrat mu je zmanjkalo tal pod nogami in začel je leteti, kot bi padal v brezno. V tem letu v temo je bilo, kot da so se sekunde zaustavile v večnost. Nekako brez teže je preletel skalnat odlom in se napol drseč z rokami na slepo ujel za neki grm, ko ga je v prsih preparala kot blisk ostra bolečina. Pa tudi ves mlahav od boleznin kot vreča ledu, ki so jo postavili na toplo, se je dalje lahko le še plazil. Tovarišem se je posrečilo izvleči ga in končno spraviti v bližino Šoštanja, da bi mu pomagali. Kot Kalvarijo je prestajal pot - od postaje do postaje. Od bređenja mrzle Savinje pri Preserjih preko neskončne poti, ko mu je vsak korak preparala bolečina in niti zadihati ni smel pošteno. Pa tudi stiskal je zobe, da bi tovarišem ne bil še v večje breme - do Germadetovega kozolca, kamor so ga prenesli. Od tam se je še isti večer splazil nekaj sto metrov k Platzerjevimi. Korak za korakom. Kot bi tiktakanje spužvastega časa gluho odzvanjalo brez polzečih kazalcev v krogu brez številčnice. Kot bi se zmedel in zaustavil bežeči čas. Noga je bila postavljena v nov korak bolj z naponom volje kot s telesno močjo. Vdih, ki ga sunkoma prekine oster vbod v prsih, da ga je oslabilo vročično telo sililo na hropenje, kar je spet povzročalo nove bolečine, da se mu je meglilo pred očmi. Dolge minute, ki so bile kot ure in dnevi. A kljub izčrpavajočim bolečinam je bila to pot k okrevanju in vračanju v življenje. V nove naloge, bojazni, nevarnosti in boje.

Na podstrešju si je gradil skrivališče (in oče mu je pomagal) kot skrito gnezdo, kamor bi se neopazno zatekel, kadar bi zaslutil nevarnost. Tako majhno in domiselno zakrito je bilo to skrivališče za dimnikom, da bi ga najbrž nihče ne opazil. Ni hotel imeti pri sebi gradiva, ki bi ga bremenilo; pa tudi takega ne, ki mu je bilo sicer na neki način drago. In spomin na pokojnega Primca mu je bil več kot drag, bil je tudi zavezujoč. Zato ga je hotel še posebej zavarovati. Tako je nanese, da je bil Milan Božič - Žmavc ravno pri Karliju, ko so prišli ponj gestapovci. Pretresen je povedal: "Karlija so danes odpeljali. Zadnji hip sem prišel k njemu. Skozi zapuščeno dvorano nekdanjega kinematografa, v kateri je Karli igral namizni tenis, sem stopil na verando. Našel sem ga zraven Marije. Tudi ona je prišla nekaj hipov prej. Domenili smo se, da mi bo dal Primčeve pesmi, ker bodo pri meni bolj varno spravljene. Po cesti je pripeljal avto in se ustavil pred Mešičem.

"Po mene so prišli," pravi Karli. Bilo je kot v šali. Spodaj so zaloputnila vrata avtomobila. Nemirno smo se premaknili. Pesek po dvorišču je škripal pod škornji. Gledali smo se. Stopnice so bile v temi. Luči v sosednjem stanovanju so ugasnile... Njegove oči so visele na zadnjih besedah. Čisto vodene so bile in spodnja ustnica se mu je nekoliko povescila. "Saj ni nič!" je Marija skočila k ograji. Iz prsi se ji je izvil stok. "Karli, Karli!" je nekdo zateglo in žalostno zaklical. Kakor poprej, je tudi sedaj popolnoma mirno dejal: "Kmalu pridem nazaj..."

Karli se je pojavil v spremstvu velikega gestapovca. Preko ramen je imel obešeno malho, ki jo je imel nemara že mesece pripravljeno v te namene. Pred avtom se je ustavil za hip, kot da bi naju zaslutil v bližini. Njegove oči so se srečale z mojimi. Molče sva se poslavljal. Ges-

tapovec je zaklel, ga zgrabil za vrat in treščil v avto. Z veliko naglico je avto zdrvel, kakor da bi nosil s seboj dragocen plen. Še nekajkrat so zaloputnila vrata in znašel se je v Šmartnem pri Slovenj Gradcu; v enem izmed prostorov, v katerih so še pred kratkim skrivnostno trepetale besede: "Ljubite se, kakor sem jaz vas ljubil." Zdaj pa so bili ti prostori prepojeni z mržnjo, kot bi se sovraštvo zalezlo v omet, se zarilo v vsako najmanjšo razpoko, v špranje tal. Le nečesa pa nasilje, pijano svoje moči ni moglo videti; in nobeno nasilje tega ne uvidi. Vsako je na svoj način naravnano na lomljenje človeškega dostojanstva. Poskuša ubiti človekovo duhovno moč, kot bi s prenasilnimi potegi razklapljal hrbtenico, razklepalo križ, da pokajo ledja in dimlje ter hromi skladnost gibov in življenje samo. In varuhi nadljudi in njih čiste rase so ta posel jemali kot vzvišeno dolžnost in niso uvideli njegove nečlovečnosti. In v svojem slepem kolotoku utečeno nasilje niti intelektualno niti čustveno nikakor ni moglo dojeti, zakaj lahko lomi le deformirane, labilne in v strahu pred predstavljajočo si bolečino zlomljene osebe. Lahko sicer na trenutke zmede, kar pa je bolj posledica zaprepaščenosti nad posurovelo izgubo vsega človeškega. Tedaj se pred človekovimi očmi - polnimi hrepenenja po človeški podobi sveta in realne predstave o njej - odpre brezno brezdanje človečnosti, iz katerega rjove njegova režeča zverskost in pobliskava prasket izproženih krempljev. Nekako nerazložljivo, a srhljivo vleče takrat čez rob. Kot v labilni strmini. Čim krčeviteje se človek upira polzenju, tem bolj vse izginja izpod nog, dokler ga prestop čez škrlatni rob črnega strahu ne potegne v globino, čeprav je varen oprijem na dosegu stopinje. Ščasoma pa zaprepaščenost preraste v odpor, da se zdi, kot da ni bila drugo kot blagodejen dež, poprej še speče in čakajoče kali upora. In naj bo glava še boj opljuvana, tembolj živo bo pred njegovimi notranjimi očmi sijala davincijsko čista in jasna podoba; nastajanje novega človeškega sveta bo kot Lizin nasmeh izražalo iz njega samega. Naj bo telo še bolj bičano, podpluto, od insektov

razjedeno, tem bolj bo postajalo David michelangellovske veličine. Naj bo njegova duhovna moč še bolj zaničevana in dostojanstvo še bolj teptano, tem bolj bo iz slehernega vlakna, iz vsakega giba izžarevalo, kar je iz srca zraslega in je nastalo v glavi, pa tudi sproščujočo napetost skladnega giba vsega telesnega. Vse sanje in hrepenenja po človeški podobi sveta, vsi obupni boji in navidez sizifovsko klesanje njegovega jasnega, tisočerih vsebin prekrvavljenega mladostnega obraza, so poplašani. Vse žrtve za takšno - kot kaljeno jeklo ostro in kot rahlo, v tisočih barvah prosojno, skrivnostno nežno - podobo, ki "enkrat vendar mora, mora priti," se hvaležno obrestujejo. Zakaj svet, po katerem je Karli tako hrepenel, se nosi in poraja zdaj in tu, v srcih in upajočih glavah, v nedrih te stare družbe. Poželjivo srka vase vse, v čemer se pretakajo kali človeškega; s tem pa se na drugi strani ograje tem bolj kopiči vse, kar je odpadnega. In tega ne bo nasilje nikdar dojelo. Mrtvaški ples že kdaj naplavljenih skeletov se mu bo vedno kazal kot igrivo rajanje doraščajočih teles. Zato nasilje ne bo nikoli dojelo, da razen v posameznih primerih ne lomi duha in ne ustrahuje, marveč da poraja odpor. In ko bo novi svet, svet prekrvljen po človeški podobi, vsrkal iz nedrij starega sveta dovolj hraniva - čeprav iz njega ne more srkati imunosti pred lastno izroditvijo - bo od starega sveta ostala le še razpočena lupina. Ves moker jo bo še nosil s seboj in ovirala ga bo. S hitrim srkanjem sokov se bodo vmešali tudi elementi starega; a oklepajoča lupina nasilja bo razpočena." ...

**

Le še bolj prepričan je bil, da imajo prav, ko niso več upali v bradatega kralja Matjaža. Vedeli so, da je njegova moč v slabosti ljudstva, njegova junaška dejanja in zmage v porazih in strahu ljudstva, njegovo vstajenje in pohod v zmagovit pravični boj le njihov klečeč priklon v hlapčevstvo z vso brezkončno vdano in brezizhodno gorečnostjo

hlapčujočega. Zakaj videli so, da je ljudstvo - ki je oživljalo njegovo moč iz svoje slabosti, kovalo njegov meč iz svojih ukrivljenih hrbtov, gledalo njegovo luč iz svoje teme - končno obrnilo svetli del dneva proti sebi in spoznalo v kralju Matjažu samega sebe, v njegovi vojski svojo stisnjeno pest in "uporno dvignjeno glavo". V njem je spoznalo zagorskega rudarja, žebelarja iz Kroke in še in še tovarišev na vse štiri strani teptane domovine. Kralj Matjaž pa naj le spi, ker je opravil zgodovinsko nalogo in ga ni treba več klicati v življenje. Zakaj njegovo življenje je naš človek, ki je v času najhujše preizkušnje - ko je kazalo, da bo zmlinčen in izbrisan z obličja zemlje - vendarle "svoj tilnik zravnal". Dolgo je potreboval, a končno je stopil na pot zgodovine kot enak med velikimi, toda s prednostjo, da je v upu in strahu, v bojih pa tudi porazih, vztrajno se približujoč končni zmagi sam sebi odstiral širjave novih zarij.

**

Naravnost izgoreval je. Vsako vlakno, vsak gib, sleherni dih, najtanjši utrip, jasna misel; vse, vse je bilo polno nje. Tako mu je bilo, kot da ne živi svojega življenja, ampak živi njo. Kot da bi se izžehl vanjo in bil poln nje, ampak ves v njej; in čutil je, da se prepozna iz nje kot bi bil najsubtilnejši sokovi nje same. Čutil je, kot da to ni več on, ki jo ljubi, marveč vsesprejemajoča, vseosrečujoča ona sama. Saj se mu je zdelo, da preprosto ne živi več iz sebe, marveč iz toplega žarčenja njene duhovne in telesne lepote; iz nje. Ko se je zazrl v te žametno mehke oči, v rahlo zamaknjen pogled in v široko razprte zenice - kot bi porajale skrivnost svetovij - in ko so obenem še v drgetajočem dihanju tako svojstveno zaplale nosnice, se mu je dozdevalo, da po neki skrivnostni inkarnaciji postaja ves on; mlad, ponosen in močan. Prav nestvarno srečen je bil, pa včasih tudi otožen, tako kot da bi priplul s trhlím splavom na mehkih penah temnih valov pred zrcalo svojega jaza nekje od daleč, daleč iz nje. Kdo bi

vedel, od kje; iz nje pač. In pot se je zastrla, pred njim pa je bila ona. Nič več se ni razpoznaval in živel iz nje - bil je preprosto sam poln nje. Ko se mu je v globokem vdihu razširil prsni koš, mu je bilo, kot da je sama napela prsi. In ona je bila njega polna. Dihala je in pila, živela ga je, a ne uživajoče, ampak iz svoje sredice. Ko je zahrepenela, ji je bilo, kot da je v radostnem kriku vsesprejemajočega dejanja porodila novo vez dotlej nezaznavnih svetovij. In vedel je, da sta ona in on. In med njima vse polno vezi. Vsak prehaja v drugega in se z njim vred vrača vase. In z roko v roki se podajata na pot poenjenja. Po mehkih stezah, bosa v jutranji rosi - po vijugah trnjeve poti. Koliko sta presanjala in prehrepenela, koliko pretrepetala drug za drugega, ne zase. Pogosto ju je pekila žalost, da je tolikšna sreča pač kulminacija in ne more trajati, a sta bila srečna, ko sta spoznala, da je bil to samo strah hrepenenja. Težnja po polaščanju poraja silo; želja po dajanju in po dajajočem sprejemanju pa toliko lepega, da jima je bilo vedno tesno pri srcu, če bi se vrvica poti pretrgala ali če se obdarovančevo srce ne bi do kraja odprlo daritvi. Tedaj bi bilo ubito nekaj darovalca, bil bi kot izpit pohabljenec. Nastala bi razpoka ljubezni, zakaj oba sta eno; a to se ni zgodilo in bila sta srečna, ker jima je bila daritev sprejeta in pomnožena za obdarovanega. Poljub ni bil spoj ustnic, objem ni bil stik teles. Oboje je bilo prehod preko bariere in srečanje pod drevesom spoznanja. To ni bilo spoznanje uma, ki brezčuten opravlja vivisekcijo hrepenenja in hotenj, upa in bojazni. Bilo je to spoznanje srca in spoznanje vseh čutov, ki so se podali na vzradoščen, a včasih kar preveč zadržan ples hrepenenja, hotenj in upa bližine, ko so vendarle pregnali leden prepah medsebojne odmaknjenosti. Na drevesu spoznanja pa je v potu obraza, v sopenju objema pognala vrtnica, rdeča kot kri, in klicala: "Hrana moje rasti in življenjski sok moje lepote je eno vajine dvojne celote. Vzemite me medse, ker potrebujem vajino toploto; tesno se objemita in ne marajta za moje trne - zakaj jaz sem, ki je vajina vez." In bila sta si ljubljenca v sreči dajanja, bila sta si brat in

sestra v trepetu zanjo. In nista spraševala: Kako ti je v duši, brat moj?... Kako ti je pri srcu, sestra moja? Zakaj zrasel je - ves droban, tako dišeč in prečudno, že kar zastrto lep - cvet odgovora, preden se je vprašanje sploh utegnilo razviti. Klical je na poljane cvetov odprtega srca, nič žrtvujoče svobodno hotene daritve. In cvetje je bilo sanjsko razprta preproga v svetli toploti sonca, ko je vsaka glavica posebej klicala po sočnem, zrelem sadu. Živela sta hrepenenje, doživljala izpolnitev in se spet prelivala v nespokoj hrepenenja, ko je bila izpolnitev bliskovito in nasilno pretrgana. A hrepenenje je ostalo, razlezlo se je v sleherni kotiček, nespokoj je zapolnil vse pore. Drobna lučka upa pa je gorela, izgorevala je samo ljubezen. Použivala jo je, a je ni praznila - kot da sta ena drugi včasih trpka, a sladka hrana; kot da se med seboj prelivata in... neuničljivo rasteta...

Zaplahutala je črna, težka slutnja in Karlija je oplazila njena senca; najdražjo pa so mu odpeljali. Grozljivo je zaplul privid črnih avtov in zaprepaščenih, zgroženih obrazov mimo njega. Bilo mu je, kot bi mu njegov vročičen dih izsušil oči in izžgal jezik. Le hiter umik v skriven prostor ga je rešil, a samo zato, ker se Italijani niso mogli zediniti, ali naj hišo zažgejo ali ne, in tako nazadnje niso storili ničesar. In grozljiv ples isker pobesnelega vzkresa je zamrl v temo njegovega pogleda; zapekel pa ga je drug ogenj, ogenj ločitve in divjega strahu zanjo. Na mah je bilo zanj konec kolikor toliko urejenega življenja. Spet je bil zdaj tu zdaj tam in ni videl naprej, kje bo. Kot bi pel "iz dneva v dan tisto iz Traviate, malo prikrojeno, seveda, "Vsak večer pod drugo streho" in kak dan je bilo celo tako, da je mislil, niti tega ne morem zapeti." Spal je vsak večer pod drugo streho in ni bilo ljube. Večkrat ga je spreletaval čuden občutek: zakaj v postelji, v kateri je ležal, je še ne tako dolgo tega spal oče otrok, ki je padel za vse njih. Tudi zanj, tudi za njo, da bi se ji temina ječe sesula v svetlo jutro pričakovanega vstajenja.

Kako (raje ne bi mislil, kako) hudo mu je bilo po njej; a ni ga strlo, da je nima več ob sebi. Saj ravno zato, ker jo je ljubil, je po njem zakipelo, da so mu zapokale prsi, in še krepkeje je stisnil pest, še ponosneje in više vzravnal glavo. In čeprav mu je bilo, kot bi potemnelo sonce in bi zamrle zvezde, kot bi mu čuti ogleneli v pepel, jo je "ljubil bolj kot bi jo mogel še ljubiti kdaj.

"Ko ni bilo umiritve v nežnih, toplih dlaneh, ko je bila nasilno odpeljana ona, ki je bila njegova radost dajanja in sprejemajočega vračanja, je začutil po njej prav neznosno hrepenenje kot nepotešljivo, votlečo lakoto. Bilo mu je, kot bi se mu s popkovino njune ljubezni trgal drob, da bi moral na glas rjoveti od bolečine "in penast ko žival besneti... vendar ni mogel v srcu streti pesmi," ki jo je pel o ljubezni njej, ki jo je "čutil v sebi bolj živo, kot bi jo mogel" le kdaj. Zakaj kljub temu, da sopotnikov na poti odrešenja ni bilo malo, brez števila jih je, pa ga je "vendar le ona rešila, da se mu ni v potoke malodušja vsa kri prelila."

**

"Ni je pozabil niti za trenutek... teh silnih čustev se ne da izmeriti ne dojeti." In kar nekam zagrenjeno je ugotavljal, da je "v njuni ljubezni spoznal, kako majhna in borna so naša izrazila, kadar je treba povedati, kaj čuti on". Saj je vedel, da je jezik lahko čudovito izrazno sredstvo, toliko lepega lahko posreduje ljudem; da je pri nepremišljeno govorečih lahko tudi ubijalec... Toda kadar je treba izraziti nekaj znova in znova enkratnega, neponovljivega, nikdar ujetega v pravila in šablone, subtilnega, kot da izzveneva po najnežnejših strunah iz najtajnejših globin - čisto pri srcu, iskrivo v žarečih zenicah - pa kot da se ta isti jezik, ki je sicer poustvarjalec in ustvarjalec tako nenavadno lepega, na mah začne obnašati kot sploščena, blede senca. Spremlja sicer sleherni gib; je kot podaljšani videz njega samega - a nobene skladnosti, prelivajoče se

mehkobe, toplote, živega napona, nič ni v njem. Kot senca ne čuti radosti, čeprav je telo, ki jo je ustvarilo in jo hrani, pohitelo k njej. Je kot obrobek in temna ploskev vsebine, hlad toplote, kot mrak žive luči. Govori o toploti in svetlobi, ki ga porajata in brez katerih ne more, a ne premore ju. Kakor luč obdaja in ustvarja senco, je ni v njej; tako je jezik trenuten zapis, pa govori o hrepenenju.

Silva pa je govorila samo s srcem in je vedela, da sreča za svoj razcvet pije kri žalosti in da mora v nenehnem boju stalno premagovati vse, kar jo hoče ubiti. Brez tega boja bi bila mrtva, mrtva bolj od preproge, ki je lepa, mehka in topla, a boleče nema in neodzivna kot vse, v čemer ni življenja. Iz žalosti je poživiljala srečo in je slutila, da jo bo ta prepljusnila, dasi si tega ni želela. Tako blizu skupaj sta si kot dvojčici, ki držeč se za roke zaplešeta premeno svetlobe in sence. Kot svetloba senco ubija, tako jo poraja, in kot senca izpre in prežene svetlobo, tako o njej pripoveduje in jo kot njeno nasprotje le še potrjuje. Saj v temi ni luči, a tema z neizbežno slutnjo, kot črna sestra belega, izreka luč in brez pokoja napoveduje svoj neobstoj - tako žalost govori o sreči in sreča sama se pogreza v žalost, da bi očiščena spet vstala iz nje in jo znova prerastla. Med njima pa se tko nitke življenja in na svojih poteh jim sledijo hrepenenje in otopelost, up in strah, vabilo in odpor, klic in zavrnitev, ko človeka po vsem telesu prešinja naelektren val prijetne, mehke toplote in mu duha obenem kljuje grizoč mraz, ko je ves za drugega - pa včasih tako prekleto sam... In zadnja postaja vseh teh poti sta sreča ob ljubljenem človeku in bolečina hrepenenja po njem.

Z vsako celico je to vedela. Zato mu je lahko rekla, naj k temu ne napiše ničesar več. Kot da mu je odprla oči, zakaj šele po njej je dojel vso globino povedanega in moral je priznati, "da ima ona ogromen estetski okus in ne samo

okus, velik kritični dar." A ta dar se je napajal "iz ljubezni ene".

Hudo je bilo v večerih, pravzaprav še najhuje. Čelo si je hladila na mrzlem železu križaste rešetke in hrepenela po svobodi. Bolj kot kdajkoli. In pesmi so ji bile tolažnice... in sanje, "da ji je poslal šopek temnordečih vrtnic z naročilom, da pride takoj za njo. To pa v teh okoliščinah ne bi rada videla, bo raje ona prišla k njemu..."

In podala bi se prek teptane in trpeče zemlje. Še nocoj. Bosa, da bi ji bil lahek korak - in veter v laseh in sonce v očeh. Sedla bi v mehko travo in spodvila noge pod krilo, ko bi jo okrog in okrog zastirala razsanjana belina češnjevih vej. In sedel bi k njej in ji nežno segel v koprneče, trepetajoče dlani. Sklonil bi se k njej in ji šepetal v uho. Ona bi ga zamaknjeno poslušala in njegova beseda bi bila njena kretnja. Govoril bi ji, sredi te bele in opojno zasanjane beline bi ji pravil: "Poglej ta cvet, kako dehti in kako ves je bel. Samo enega, daj, odlomi, moja draga! "In ona, kot da bi oklevala stegniti roko. In rekel bi ji: "Ne boj se! Ne bom se postavljaj z njim. Ne klobuka ne gumbnice mi ne bo krasil. Le daj, odlomi ga, draga! Veš, pomlad je in ljudje trpijo. Ne vidijo cvetja ne sonca. Njim bom poslal ta cvet. O, pomaga tak pozdrav človeku za rešerkami, pomaga. Glej, bel je - in tako razsanjano vonljiv - pa ves droben je. V ljudeh bo prav on "izbrisal malodušja sled in spet razžaril tožni jim pogled."" - Tedaj pa bi se dvignila. Stegnila bi roko, dvignila krilo, da bi noge zagorele v soncu in bi veter rahlo odpoljubil toploto stegen in češnjeva veja, vsa bela cvetov, bi padla v krilo, še ena in še... brez konca. Kot je nepregledna - brez konca - vrsta grobov, v katerih počivajo telesa talcev; ljudi, ki jim je bil odvzet up, da bi se uprli, pa čeprav za golo življenje. In roka bi se dvigala in spuščala, krilo bi postajalo tesno in težko češnjevih vej, gole noge bi pile toploto zemlje - po njej pa bi plalo sporočilo: "Presilni smo, da bi ukrotili nas lahko." In ko bi krilo prekipelo belih, tako belih češnjevih cvetov, bi roka spet poiskala

roko in noga bi čisto, čisto rahlo zdrsula prek trpeče zemlje in jih ponesla na grobove talcev, ki so padli za svobodo taki kakor beli "ponosni galebi nad vodo", in temni grobovi bi zadehteli v belem, kot da iz strtih upov "klije cvetje novega sveta".

**

Potožil je Hacetu: "Danes je bil pa hudirjev dan. Pa tako blizu mojega doma..." Gospodinja je delala krofe. "Sezuj se in na peč pojdi, da se pogreješ," mu je ta rekel. "Eh, kaj bi se sezuval, bom šel kar za ostalimi k Žlebniku, saj je že za vas sobica premajhna!" "No, no, kar lezi, za tebe bo pa že še prostora," sta mu dejala Luka in Kodrič. "Bom kar šel, za silo sem se že okrepčal. Jutri pa se zopet vidimo. Lahko noč! ..."

**

Napotil se je proti Žlebniku. Sam v gluhi noči in mrazu. Bel je bil, rahlo zaobljen in napet travnati hrbet, bolj bel od beline. Gladek in hladen kot telo device, ki je pred pragom spoznanja zatajilo izbruh krvi. Mrzlo, kot bi se z ostrimi iglami zadirali v prsi, so se pod bodečimi nogami lomili kristali ivja. Čuden je bil njihov lesk. Tako mrtvo hladen in kovinski, da ga je zazebló do kosti. Kot filigransko žarčenje na podbojih nehanja so se mu zdeli. Čudno nema tišina ga je srkala vase, da mu je bilo kot sicer neprijazno, a dobrodošlo občasno zavijanje vetra, ko ga je v izžet in kosmat obraz zabičal roj snežnih kristalov. V njem je iz teme nevidenja priplaval skovik nočne ptice. In nebo... nebo je bilo kot izvotljena kupola jeklenega mraza. Tako od daleč so sijale zvezde. Te sicer drobne zvezde so bile hladne bolj od ledenega srca belega kraljestva smrti. Do skelečih oči so prodirale komaj zaznavne nitke njihovih žarkov kot bliski prebadajočih mečev.

Skrotovičil se je in se pretrgal v preteklost svojih hrepenenj. Vsa jasna je bila pred njim. Iz globine njegove

notranjosti pa je zavpila žej po toploti, polna sle po nežnosti in po objemu varnega naročja, po kipečih prsih, toplih dlaneh in razprtem blesku oči. In iskal je v nebo. Iskal zvezdo svojega "časa, trpljenja, hrepenenja, borbe in križeve poti. In prav v tej borbi, v tem trpljenju in neizmernem hrepenenju se srečujejo iz dneva v dan njune oči." Na tej samotni poti, ko se je komaj še držal pokonci ter so mu bili samozvani spremljevalci tema in leden veter in škripajoč sneg, je s pekočimi očmi zrl v svojo zvezdo in čas se mu je premaknil. Bilo mu je, kot da bi tiho stopala ob njem, vsa mlada in sveža ter s svojimi drobnimi, toplimi rokami grela njegove premražene, hropeče prsi. Vedel je, da je ni, a tako živo jo je čutil ob sebi, prav telesno... In govoril ji je in ustnice so mu pokale v mrazu: "Ne pozabljam te niti za trenutek... teh silnih čustev se ne da izmeriti ne dojeti."

Pa mu je odgovarjala, prav na uho mu je šepetala: "Dojel si. Dopolnil si me in izpolnil si se iz mene."

In rekel ji je: "Ti si me čisto prerodila... Pred nama je še življenje, pred nama je še toliko lepega, da sem ponosen in bogat ob tej najini ljubezni, ki ji ni primere... A kadar bo drugačen svet, se vrneš..."

Ni mu odgovorila, a čutil jo je ob sebi. Kot bi trepetala, se mu je zdelo. Zato ji je rekel: "Čeprav tako je, kot bi sonce zamrznilo, čeprav so živci nam izogleneli... te ljubim bolj kot bi te mogel še ljubiti kdaj."

Čutil jo je ob sebi, a njen glas, se mu je zdelo kot bi prihajal iz čudne daljave, ko mu je govorila: "Vem. Dopolnil si se. Tvoje hrepenenje je bilo izpolnjeno, zakaj ljubila sem tvoje slabosti. Bil si jaz, ko sem zaživela tebe. Tvoja beseda je govorila moje hrepenenje in toplota besede ostane. Dopolnjen." Njene besede pa so prihajale do njega, kot bi ne govorila v zaporedju časa. Ozrl se je. In na nebu je zagledal trenutek srebrnega traka, ki je na koncu razpršil hipni soj isker v temo brezčasje. Zdrznil se je, pogledal je v svojo

zvezdo, a ni je bilo več. Stisnilo ga je pri srcu in opotekel se je v vihar. A glej čudo. V obraz ga ni zabičal snežni metež. Samo dve uri od doma je bil, dve kratki uri... Ni ga več zeblo...

**

"Si hodil z ljudstvom?" ga je ponovno vprašal njegov drugi jaz.

"Nisem se rodil za klečeplazenje. Pisal sem za ljudi, pisal s krvjo in trpljenjem, ljubeznijo in trdno vero v vstajenje proletariata, kajti nismo se rodili zato, da bi lizali prazne sklede, temveč zato, da zaživimo lepo, človeka vredno življenje..."

*Edino hlapci cvilijo ponižno kakor psi
in lajajo, da nas je malo,
da bi v uporu vse pobralo..."*

Kot bi mahoma oživela in se šklepetaje zgibala ogolela lobanja, je odvrnilo: "Mar jih ne pobira? Kaj nisi bil priča, kako so drug za drugim padali, umirali v mukah? A ti si govoril: Zaupajte... Verujte! Kot divji hrzajoči konj prihaja k nam svoboda. Jim nisi prikrival gorja?"

"Zdaj terja doba svoj krvavi dolg," se je branil. "Vsak dan in vsepovsod se odpirajo novi grobovi in zahtevajo življenje. In smrt, ki je njih pomočnica, mori in ne izbira: ni ji mar hrepenenja mladih duš, ne vidi njihovih načrtov, ne sliši joka in ne vidi težav; slepo in neizprosno kosi, zakaj - grobovi tulijo."

**

"Saj si vendar govoril, da je lepo živeti in... stremeti po pesnitvi, nežni kakor mesečine soj."

"Saj je lepo, a zdaj ne morem. Komaj se vlečem in gorje me je izvotlilo. V prsih mi vre. Usta imam suha, da mi pokajo. V oči me žgejo plameni, v pesteh kot da bi stiskal žerjavico. Skozi ožilje kakor da me grbanči pretok vrelega olja."

In kot senca temno telo je vstalo pred njim in rastlo, rastlo. Začutil je, kako ga ovija in tema njegove praznine ga je srkala vase. Epopeja je bolj in bolj bledela. Namesto nje pa je okosteneval vprašaj, čedalje bolj votel in motno bel - kot opran skelet. In v to temo - ki ni bila gosta, marveč votlo globoka, da je v njej onemel sleherni glas, kot bi krik živega sproti zamiral v gluho neslišnost - se je razblinjala svetloba novih zarij. Vanjo se je ohlajala njegova človeškost in tako čudno je zamiral njen tok. V njej ni bilo prijaznega obzorja, napovedovalca jasnih dnevvov. Prostor se je zgubljal v dvorane nehanja. Razločno je videl, kako se je v njem razpela reža in se širila, širila; sam pa se je pogrezal vanjo. Tako čudno mirno, brez teže in brez nostalgije; pa vendar bi rad živel. O, kako rad.

"Zapustil sem sled za seboj," je skrušeno dejal.

"Ni bila to le naplavina posurovelega, razkrojenega časa?"

"Dokler bodo ljudje hrepeneli po svobodi in se zanjo tudi borili, jim bo moja pesem pomagala utrjevati upanje in preraščati malodušje. Brezdušne razmere vedno kličejo v upor proti brezsrčnosti in iz sebe same porajajo svojega sodnika - dejavno stremljenje po človeški podobi sveta."

"In ti?"

"Ko so razmere naravnost vpile: Poživini se! sem zaživel in izpel Visoko pesem ljubezni. Ni me strlo, da je ni ob meni. Zakljuboval sem usodi in zaupal v živo, radostno izpolnitev v drugačnem svetu. Srečen in žalosten sem bil

obenem. Srečen, ker sem bil poln pričakovanja, in žalosten, ker je bila v meni zavest težke slutnje. Življenjsko moč sem črpal iz njih, ki so padli za človeško podobo sveta, in oživiljal sem njihov spomin."

In kot bi se vžgala prelita kri, da je bilo kakor bi gorel svod, je na nebu zablestela zvezda. Rdeča kot kri in kot vrtnica ljubezni. Spet mu je svetila v znamenje preizkušnje in bila je, kot da so se ponovno srečale njune oči. V tem trenutku je vedel, da se je dopolnil.

Ni bilo več iskanja in srkajoče praznine, ne poželjivega zapolnjevanja.

"Dopolnjen!"

In zajel ga je čuden večer. Pogreznil se je v tako skromno brezmejnost, da - se mu je zdelo - bi jo lahko objel s svojimi dlanmi, čeprav ji ni videl meja. Zdela se mu je manjša od izbe in toplo ga je spreletelo...

Prerastel je bil mladostniški dvom in

*"Postal je tak fant, da bi gore premikal,
nikdar se ni klicu svobode izmikal."*

"Si postal? Svoboda klije na pognojenih vrtovih največjih žrtev."

**

* Postumna objava odlomkov iz romana o Karlu Destovniku - Kajuhu je povzeta iz avtorjeve zadnje redakcije rokopisa 1985. leta. Poleg popravkov in spornih virov, ki jih je v izvirniku že nakazal neznani redaktor, so bili na jezikovno spornih mestih potrebni še nekateri. - Ferdinand Kavčnik (1947 - 1986) je na podlagi Kajuhovega pesniškega izročila in predvsem na osnovi dokumentacije, ki jo je o Kajuhovem življenju in delu zbral in objavil kajuhoslovec Emil Cesar, napisal sorazmerno obsežno psihološko portretno skico. Subjektivne interpretacije ponekod sublimirajo pesnikovo osebnost v nereálnost, vendar so prav v teh primerih najbolj očitne informacije (iz neznanih virov), ki jim poznavalci Kavčnikovega besedila očitajo neavtentičnost. - Ferdinand Kavčnik je za objavo dodal portretni skici še izbor Kajuhovih pesmi, vendar delo do njegove smrti ni izšlo. V Hotenjih vam ga z izbranimi odlomki predstavljamo informativno. (Op. ur.)

Poezija

Melita Berzelak

KAKO UMORITI ČAS

VEČERNA METAMORFOZA

*Ko se v žametnem mraku večera
zgostijo utripi srca,
so stene najine sobe naenkrat
sinje strehe neba.*

*Skozi stara razmajana vrata
vstopi sladka skrivnost,
da medliva od težke slasti
in - nejeverna Tomaža -
svoje spreminjanje zreva.*

*Drobni hipec večera
naju s tega sveta preseli
globoko v tolmane želja in strasti.*

*A ko se zjutraj gladina zbistri,
na njej dva stara obraza
in dvoje, dvoje hladnih oči.*

*

VEČER

*Počasi legajo temni toni vame.
Prostor je trd in vrata odpira jesen.*

*Čakam na pragu, da te
prineso koraki,
da te droben jesenski
dež vrne mojim očem.*

*Dolgo je že, kar si utrnil dan
in soncu veke zaprl.
Utrujene ptice sklonjenih glav
čemijo ob grobu odprtem
in čakajo, nemi pogrebci, da
koga spat prineso.*

*

KRESNA NOČ

*Danes je daleč zahod
nebo se zažira v možgane
drevesom ob cesti rasejo kremplji
kamenje se drobi v stopala*

*Drevesa rojevajo v krvi
sami grbasti temni otroci
zora z ledenim glasom reže trakove noči
šumenje ugaša*

*Tisti večer so se rojevali zmaji
in nama so črne zvezde kotile usodo*

*

*SONCE postane
mrzlo kakor kamen,
kadar greš.
Gledam te in mislim,
bog, kako ga ljubim!
in me je strah.*

*Ko večer potisočerja sence,
in čez dan neslišne zvoke,*

*trepetajoča čakam,
kdaj vrata
ustavijo tvoj korak.*

*Takrat se čas odpravi v noč,
jaz pa grem pristavit mleko.*

*

PREDZADNJA

*Pustila bom, naj umrejo moje rože,
naj prideta zopet vame mrak in
kaka stara otožna pesem.*

*Sedla bom med stare knjige
in prižgala ogenj.*

**



Mojca Svoltjšak

NAJINA ČAŠA

*Imaš veter za moje brezvetrje
in pesem za mojo melodijo.
Imaš toploto za najin objem
in med za najino čašo.*

*Imam tolmun za najino reko,
in reka nama pomaga,
da plujeva
kot zvezdi Jutranjica in Večernica
v brezkončnost tega trenutka.*

*

SREČA

*Spomladi se razprem kot cvetni popek,
poleti zažarim kot sonce,
jeseni se zavijem v meglo,
pozimi obmirujem in navidezno zaspim.*

*Srečaš me, ko pridem ti nasproti,
vzameš me, ko se ti ponudim,
neskončna sem v trenutku časa,
vendar neulovljiva in minljiva.*

*Jaz sem sreča,
sem kot sveča,
ko bom dogorela,
ostal za mano bo le kup pepela.*

*

ČRNO JE IN BELO MOJE LICE

*Iz desne sem in leve polovice,
črno je in belo moje lice.
Sem ljubimka in devica,
ptica in levinja;
in je polna moja skrinja,
in je polna moja skrinja.*

*Včeraj mrtva sem bila,
a danes spet sem živa
in prebiva v meni senca moja
in jaz prebivam v senci svoji;
katera je resnična,
katera je resnična?*

*

ROJSTVO

*Ko nekdo odkrije odejo,
spleteno iz otroškega smeha,
in ti ponudi kozarec mleka,
ko nekomu globoko zreš v oči
in dihaš z njim,
ko dopustiš,
a te kot čistega otroka,
a velikega človeka,
vzame v naročje,
takrat postane rojstvo nekaj,
kar se je že zdavnaj zgodilo
in se ne bo nikoli končalo.*

*

NOČNI OGENJ

Noč je prišla
in se v črnino oblekla.
Prav nebogljeno
se je zemlja v njeno naročje privila,
a kot da bi nekaj slutila,
kot bi nekaj čutila...
in je prišel sredi noči
ognjeni konj,
in bil je tako iskriv,
bil je tako živ...
in zažarela je zemlja v temi.
Ogenj sredi noči je nevaren,
za tistega, ki ga je prižgal!

**



Ivo Stropnik

RAJ NEDOLOČNIKOV

(Fragment iz rkp. Feminina)

"Prišel bo trenutek, / ko boš oslepel od lepote / in boš videl nazaj, / in boš zadovoljen, ker si narejen / iz vsega tega."

(Esad Babačić)

(Na videz grob Feminine;
v prepozmem obljubljanju,
kakšen grozd ji boš na ustnice dal,
se v deliriju trese telo Maskuline:)

*"KRAGULJA ODGNATI", OBNAVLJATI
S SPRAVO med seboj in seboj, vzljubiti njeno mero
čuta, ki vzravna moški tilnik, obrije vrat
in ob vsakem srečanju iztisne z lica ogrc,
ki se je zaredil od poskusov varanja.*

*Prisluhniti kuhinjskemu nožu,
ki se dviga nadte, ker si njen kruh,
prisluhniti perilu v temi, ki slečeno leži
ob pravkar zaliti gredici:
kako se v njem nemirno premetava bitje.*

*

(Maskulina o julijanstvu:)

*ODLOČITI SE ZA ŽENSKO ALI ŽENSKO BESEDO.
Nemogoče je imeti oboje - zaljubljenim v lepoto Grka.
Nositi zimski plašč skozi njeno mesto,*

ponoči sam ležati, oblečen spati.

*Stegniti se za hudičevim ognjem,
prižgati papirnato svečo in v noč vaditi ljubezen;
jo vso razdati med glagole in ženske medmete,
da se jestvina razlije in uleže jezik v jeziku,*

*v spolovilo jezika, tam se oplaja kitica,
verzova hči, in ali se bo ali ne bo spočela,
razsodi materni hod od padarja do zdravnika.*

*Jalovo je, ljubica, v slovenskem jeziku;
kdor ga enkrat zagleda, stopi v red julijanstva.
Odločiti se torej: za žensko? ali žensko besedo.*

*

(Maskulina o hrepenenju:)

*HODITI PO NJENEM MESTU IN MU DATI
POL SENDVIČA, da bo pet minut hranilo svoje golobe,
umazane ptice, ki so se izpraznile na najin mir.*

*Hoditi potolaženo in nepregnano skozi njeno mesto,
da ne bo umikalo cest. Spet izbrskati toliko žerjavice
iz sebe, da trzne živec roke, s katero sva jo milila,
desne roke, ki zgrabi kozarec in napne pero:*

*Nje deviške rose, ki jo mlada čaka
v radostnih vzponih in strasteh,
so svetlobe lačne v padcih hrepenenja.*

*Razgaljena na bele jase čaka volčjih stopinj -
Nikar o lepoti, nikar, ker nama bo živo ušlo hrepenenje!
Hrepenenje nima glasu in mu ne moreš napolniti,
niti prerezati žile, ostane v sanjskem potomstvu,*

*ki nima otrok. Ki se v njem utapljava, škropiva,
naju na koncu po volčje raztrga
in po volčje raznese v brloge osam.*

(Nevtra:)

*VRNILA SE TI BO, VRNILA,
še preden ji do konca skoplješ grob.
Njeni zlati lasje te bodo dosegli,
in bela konjiča bosta z odprto krsto
groteskno zavila do svatovske krčme.*

(Tatjani Messner)

*ZAČETI IZ POPOLNE TEME,
zabrcati in kmalu shoditi.
Poslati v tempelj svoj jezik
ali njegovo nemo, sramežljivo lepoto,
mu tam poiskati prve mladenke,
da ga naredijo mehkega in opojnega,
odločnega in za potrebe žalovanja.*

*Vabiti svoj jezik na zimske počitnice,
da se zbliža z gorsko kmetijo in mlekom,
z mestno lučjo in njegovim posilstvom,
z na očenašu odprtim molitvenikom
in zamejsko korenino, ki je tja čez
pognala od izobilja sokov.*

*Stepsti se z jezikom iz sosednjega kolidža!?
Na Opljuvanem stradati ali pogoltniti svoj jezik?
Slina, slina in jezik na vsakem koraku.*

*Še provocirati to spoznanje; zapriseči se z njim!
Dotakniti se ga z ustnicami kot mere tobaka,
preden pošlješ svoj jezik od sebe do sebe.*



HOTENJA

Zdravo!

Vidiš!

Takšni plakati že
visijo širom
Šaleške doline.

Ker sam - a
prispevaš svoj
delež, da Hotenja
lahko izhajajo,
te vabim,
da se udeležiš
napovedanega
literarnega večera.

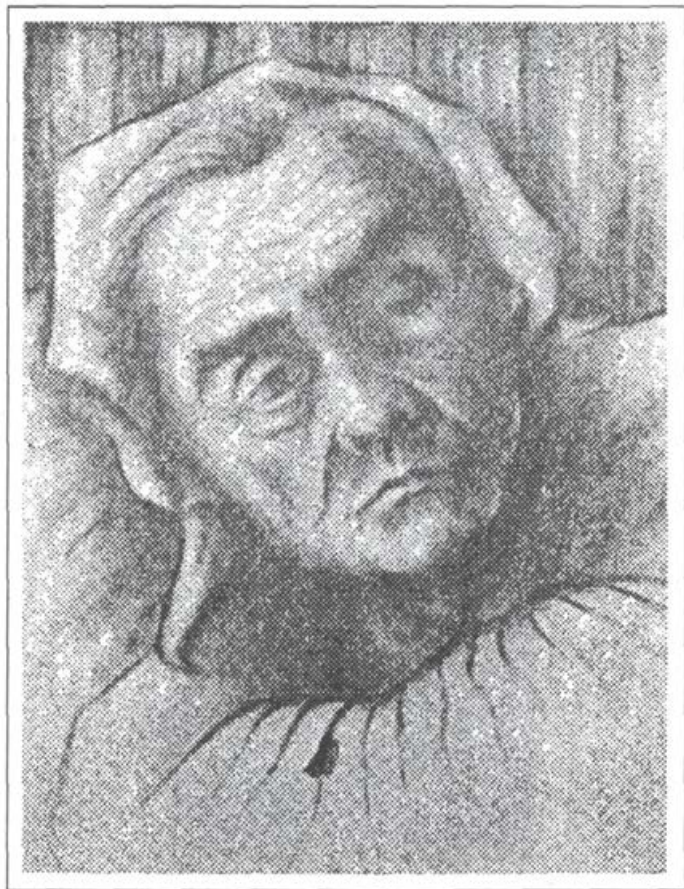
Po nastopu
avtorjev, ki so
se predstavili v
Hotenjih, se bomo
najbrž malo
skregali o tem ,
kaj je
literatura.

J. Rezman

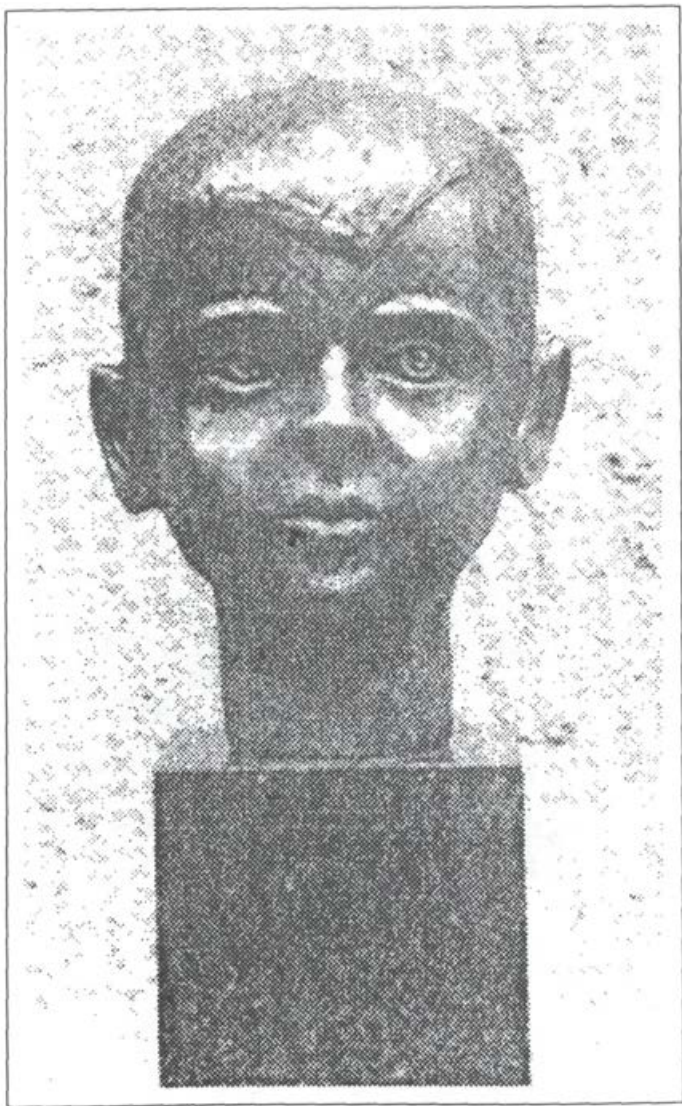


Likovna priloga

Viktor Kojc
DRUŽINA



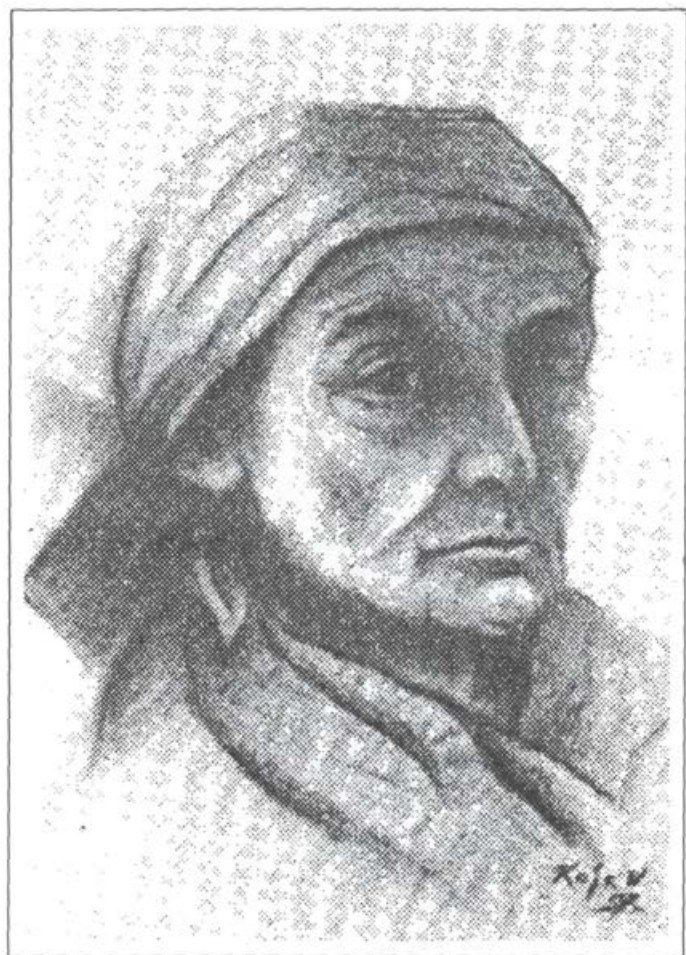
MATI, grafika (1959)



SIN, portret (bron)



HČI, portret (bron)



MATI, grafika (1959)

SKUPŠČINA OBČINE VELENJE
podeljuje

gospodu

VIKTORJU
KOJCU



NAGRADO OBČINE VELENJE
ZA
ŽIVLJENSKO DELO NA PODROČJU
KULTURE IN PROSVETE

Velenje, 2. oktober 1990

predsednik
Skupščine občine Velenje
Pankrac Semečnik

Erato

Boris Salobir

TVOJI IN MOJI DNEVI

*ko sem te
duša moja
razlil
po gladkem marmorju
da si zrcalila
obrazu
njegov odsev
nisem vedel
kako v kamen
izješ
brazde tihe žalosti*

*kadar boš
nasmejana
spletala tanke niti
bodo s tistim mehkim tonom
zveneli koščki
belega kamna*

*takrat
te bodo otroške oči
vprašale po zgodbi
ki bo zate
že pravljica*

(5. marec 1987)

*

*Ko pa enkrat že dolgo veš,
da mora priti tisti čas,
ki ga odganjaš, le priznaš,
da si ga sam v koraku ujel...*

Ne verjemi vsemu, kar pride naproti!

(6. marec 1987)

20. marec 1987

*Kadar se tvoja sreča prične dvigati iz neznane megle, se
moja utrinja. Kot v jutru zvezda sijočega neba.*

*Mavrico razpneš za most čez prazna prostora in ko pos-
tane dvojna, začne ena blede izginjati.*

*V tisti noči, ko se iz nje napravi pomladni dan, žanjem
gorko bolečino nedozorelega. Dvignem te pred daljno luč,
ki samo z enim žarkom reže gosto temo, da na tvojem
obrazu zariše senco. Utrujen ležem po dnevu, v katerem
sem nosil vso breme neskončnih ur, kjer so mi koraki
vedno znova zbujali misel na tebe in mi prinašali spomin
na prihodnost.*

In tako dan za dnem...

4. april 1987

*Kadar se spajam, mi je vedno hudo. Kasneje ne vem
ničesar več. Občutki minejo, spomini so bledi, morda celo
neprijetni. Prijetni za nekaj trenutkov, neprijetni za vse
ostale. Ne spreminjam se. Globoko doživljam vsak delček
bolečine, rad ga imam tudi še potem, ko mine.*

*Preraščam v čudovito misel, na odhajajočo, tisočkrat
ponovljeno podobo, ki se v meni zapisuje kot greh.*

5. april 1987

Zakaj se nikdar ne ozreš, kadar greš? Včasih neskončno dolgo zrem za tabo, gledam kako izginjaš, postajaš manjša, a ti se ne ozreš. Ne obrneš se več! Nekako sključena se mi zdiš, na vrhu klanca zaviješ in izgineš. Žal mi je!

24. april 1987

Ko jutro zapre vrata sanj, skozi katera prihajajo k meni vso noč, nastane praznina. Utrujeno vstajanje in tipanje za nečem, česar ni, me mori. Že zgodaj so moje vode nemirne in most na njih drhti, da slišim njegove vzdihljaje.

Kolikor so sanje lepše, toliko jutro bolj boli. Kadar ni sanj, ne vem za jutra.

*v čakanju
mineva
nemirni sen*

*pogledi uhajajo
v rdečo gmoto
kamor skozi žico
teče tvoj glas*

*zbuja me
sredi noči
drami me
sredi sanj*

*v tvoji in moji
noči
dež ropota*

*po razgaljenih
strehah*

*skriva mi
rumeno piko
na nebu*

*in spodaj nekje
zrele
nepokošene
mokre trave*

(9. junij 1987)

7. avgust 1987

Nekoč me boš ubila. Vem, da me boš.

Daješ mi svoj strup, zbran iz neznanega izvira.

Plavam za tvojo barko.

*S palube mečeš zlata jabolka. Za vsakim se potopim in ga
prinesem na površje. Vrnem ti ga.*

*Morda mi bo kdaj zmanjkalo moči in ne bom več splaval.
Gledala boš v valove in ne boš videla, da je ravno zadnje
jabolko pretežko, da bi se dvignil, da bi zadihal, da bi te
poljubil, pa čeprav za slovo, pa četudi z bolečino.*

*Držal bom tisto zlato jabolko pod vodo, dokler ne segnije,
dokler se ne spremeni v prah.*

6. december 1987

*Ločje niha in se priklanja jezerski vodi, ko ga z rokami
umikam pred seboj, kakor takrat, kdaj je že bilo... Spomin*

nerad zapisuje takšne podobe. Včasih pustim, da gre svojo pot, uidev mu in pokukam še skozi kakšno drugo luknjico v ogradi življenja. Včasih tudi zlezem na drugo stran in hočem poskusiti še druge sadeže, ki se ponujajo, ki jih želim in vzamem, a ne s seboj. Samo tam so.

Včasih se prehitro srečava s tem mojim razumom in greva spet nekaj poti vštric, tuhtava in si prigovarjava, on meni in jaz njemu. Kar naenkrat skleneva, da se ne ločiva več, da bova vsaj po nekaterih poteh skupaj pohajala in ne vsak zase, razkrit in razgaljen, v senci slabe luči.

Zazebe me, ko se spomnim tiste jeseni, ki se ni hotela prav ohladiti in ne ogreti in me je ves čas treslo. Iskal sem odejo, da bi se vanjo zavil, pa je na njej stal tak kamen, da ga nisem mogel odvaliti.

Še danes je tam, a me ne zebe več. Čisto na kratek čas zapiha leden veter, ki pusti na brkih srež, a ga hitro ogrejem, poredko, a vendar.

Razmišljam o usodi kroga, zaprtega vase, nedostopnega in neznanega. V njem je labirint, ki je hkrati tudi izhod. Mnogo ljudi srečam v tem labirintu, če le zaidejo vanj. Nihče od nas, ki smo bili v njem, ni vedel za izhod. Našel sem ga čisto po naključju. Nekdo je skozenj posvetil z baterijo, prijel sem za snop in se potegnil ven. Zdaj sem zunaj. Svetlo mi je, tistega začaranega kroga z labirintom pa me je strah. Spomnim se vsakega njegovega vogala, ne predstavljam pa si več, kako bi jih spet povezal do izhoda. Raje se naslonim na zunanji zid tega kroga, zaprem oči in otipljem po njem. Vhoda ni več in zdi se mi, da sem živ zazidan.

17. december 1987

Zakaj mi spomin ne prizanaša? Vrača me v svet, ki ga ni več. Zakaj me ne zapusti? Hoče biti z menoj, vleče me v tisti čas, ko brzim skozi temno predmestje, obsijano samo

*z redkimi oranžnimi lučmi križišč. Nasproti prihaja vlak;
počasi, tiho, vem, kam gre. Bi šel z njim? in že sem mimo,
daleč od tam...*

*Takšno je življenje, vse teče in naju naj ne bo sram,
gospa!*



Potopis

Borut Korun

MOJZESOVA GORA

Iz potopisa Stopinje boga Atona

Sinaj, trikotnik od sonca izžgane pokrajine, za katero se že tisočletja bijejo Egipčani in Azijci, kot da bi šlo za posebno rodovitno deželo, ta most med celinama in blodnjak za nekaj tisoč beduinov, je del ogromne puščave, ki se vleče od obale Saudske Arabije pa do atlantskih robov Magreba. Na severu, ob sredozemskem morju, je to peščena pokrajina s sipinami, ki jih spreminja veter z morja, proti jugu, proti svoji konici, ki sega v Rdeče morje, pa postaja Sinaj gričevnat in potem gorat.

Zapeljali smo se proti jugu. Na drugi, afriški strani prekopa je bilo videti oddaljujoče se obrise mesta Suez in naftne vrtalne stolpe v njegovi okolici, naša razdrapana cesta pa se je vijugala med peščene sipine, v ozek pas temnega izginjajočega in spet pojavljajočega se asfalta, prekinjenega z luknjami in pokritega s peskom. Sem pa tja so rob ceste označevala uničena vozila, največkrat so bili to razdejani tovornjaki. Bili so preveč uničeni, da bi bili lahko posledica prometnih nesreč. Da je šlo za drugačno razdejanje, so govorili tudi tanki, ki so s topovskimi cevmi obrnjeni proti prekopu nekoč obstali sredi zaleta, zadeti, ustavljeni. So bili to uničeni izraelski tanki, ko je Sadat leta 1973 v Jomkipurski vojni poskušal oprati egiptovsko vojaško čast ali pa so bila to egipčanska vozila, potem ko se je ta poskus tako nesrečno končal, ko se je sinajska ekspedicija spremenila v eksodus z nasprotno smerjo, kot jo je imel biblijski, v tragedijo za tisoče žejnih vojakov?

Ob cesti so stali napisi, ki so tujcem prepovedovali zapuščati območje ob njej, zvitki bodeče žice, tu in tam šopi travi podobnega rastlinja, ki na skoraj čudežen način vendarle obstaja v tistem neplodnem pesku, in kot varljiva fatamorgana ob vznožju sipine celo osamljeno drevo.

Podobno negostoljubna se je ta dežela pred tisočletji pokazala Hebrejcem, ki so zapuščali Egipt. Nič čudnega pravzaprav, da so se tolikokrat upirali Mojzesu in da so za njegove ideje o enem samem bogu Atonu pokazali tako malo navdušenja.

Bolj na jugu so se začele pojavljati osamljene mizaste vzpetine, iz katerih so nastajali rumeni griči in iz teh gorovja enake barve, prepredena s sivimi progami mehkejših kamenin, ki jih veter laže napada, kleše v sivkaste vrhove in zasipava njihova vznožja z melišči iz kot moka finega peska.

Cesta je vodila naprej na jug, naprej mimo nekaj grenkoslanih izvirov, okrog katerih so se zakoreninile datljeve palme, puščavski kašipoti, mejniki - up za karavane, ki so se premikale po tej negostoljubni deželi vse od Mojzesa naprej, naprej mimo in vzdolž obale s temnomodrimi zalivi. Pri Abu Rudeisu smo skoraj v pravem kotu zavili na levo in se približali gorovju.

Težko je opisati barve golih sinajskih gora. Tu, na sredi polotoka, so bile svetlosive z rjavkastim pridihom, prepredali pa so jih ozki pasovi rdečkastih, temno vijoličastih ali skoraj črnih kamenin. Ti ostro omejeni vrinki drugačnega kamenja pa so očitno trdnejši in odpornejši proti razdiralni sili vetra, zato so navadno štrleli iz rumenosive površine, včasih so tvorili nenavadne fantazijske tvorbe - utrdbe in puščavska mesta, obdana s temnim obzidjem.

Kilometer za kilometrom smo se bližali osrčju gorovja, ki je postajalo vedno bolj rdeče, vedno višje in bolj strmo. Potem so se v skalnem dnu ozke doline pojavile od vetra zvite tamariske, najprej posamič, potem v skupinah, ki so postajale večje, tu in tam je bilo videti že tudi dateljevo palmo ali cel šop njihovih vitkih debel, med njimi v dolga oblačila zavite postave, kamele, koze, še več palm, bivališča iz kamna, pločevine in palmovih vej, potem cel gozd bujnih palmovih dreves, stisnjen med rdeče ostenje soteske in skrit pod stenami prepadnega, dva tisoč metrov visokega Džebel Serbala, gore izrazitih, grozečih oblik, višek stalnega stopnjevanja, ki se je pri Suezu začelo s spinami in se tu končevalo s strmimi kamnitimi pobočji.

To je bila oaza Firan, počivališče za beduine, domovina ljudstev, ki so prihajala pod Džebel Serbal, se vgnezdila pod njegove rdeče stene in branila oazo pred novimi osvajalci. Ljudstva so prihajala in izginjala, ostajali pa so bogovi, ki so vladali na vrhovih gora.

Poznavalci in razlagalci Sv. pisma so ugotovili, da tudi Mojzesovi Izraelci niso mogli drugače, kot da so šli po tej poti, in da je današnji Firan v Bibliji omenjena oaza Rafidim, za katero so se Hebrejci uspešno bojevali z Amalekiti.

Oaza Rafidim oziroma Firan pa ni bila moj cilj. Cesta se je vijugala še naprej in še navzgor med rdečkasta pobočja. Pod goro Horeb smo se pripeljali šele pozno popoldne. Ostalo je še dovolj časa, da sem si postavil šotor in povečerjal.

Spal sem dolgo, tako, da so me zbudili šele glasovi beduinov v bližini šotora. Pokukal sem ven in se zagledal v jutro pod sinajskimi gorami, na poldrugi tisoč meter

visoki planoti, položeni v srce polotoka. Sinovi puščave so prihajali na svojih kamelah, jih privezovali k ograji in se pogovarjali. Sedeli so pred hišo, zbrani okrog njenega lastnika Hasana. Sedeli so na peščenih puščavskih tleh in se pogovarjali, čeprav je bilo slišati, kot da se kregajo. Dokler se ne navadiš Arabcev, se ti njihovi grleni, glasni in impulzivni pogovori zdijo, kot da napovedujejo najmanj pretep.

Okrog dvorišča je bilo še nekaj drugih, prav tako iz rdečega kamna površno sestavljenih škatlastih hiš brez streh. Med njimi je bilo videti nekaj skuštranih kratkohlavnih fantov, ki so se igrali, in dekletce v rumeni oblecki, segajoči do peta, z avbi podobnim pokrivalom na glavi, izpod katerega sta viseli dve tanki črni kitki. Potem pa je prišla ženska, zaradi katere sem se začel ozirati na fotoaparatus in teleobjektiv, a je bilo prepozno, predvsem pa bi bilo dokaj nevljudno, če bi jo slikal brez vprašanja. Oblečena je bila v dolgo črno krilo, izpod katerega je gledalo dvoje majhnih copat, čez glavo in prsi je imela prav tako črno ogrinjalo, okrašeno z zlatimi resicami, ki je razkrivalo rumeno bluzo in črno, prav tako z zlatimi nitkami ovešeno obrazno masko. Videl sem le črne, skrivnostne oči, a moja domišljija je že spletala podobo črnolase lepotice.

Zlezel sem iz šotora in šel pozdravit Hasana, ki je z nekaj drugimi beduini začel delati betonske zidake. Ko sem ga vprašal, čemu jih bo potreboval, mi je zaupal, da bo zgradil novo stranišče. Tujcev, takih, ki so na njegovem dvorišču spali v svojih šotorih, in takih, ki so prenočevali v njegovi nizki hiši, je bilo očitno vedno več. Po zaslugi Mojzesove gore in samostana sv. Katarine se je že med izraelsko okupacijo začel turizem, ki grozi spremeniti sinajske vasi. Odprta meja z Izraelom je vso stvar še pospešila. Sedaj si mnogi popotniki lahko omislijo potovanje po Egiptu s skokom v Sveto deželo.

Sinajski polotok pa je idealno prehodno ozemlje. Zato seveda nisem bil edini tujec, ki je potoval po sledovih izraelskih biblijskih trum; zato se zavedajo, da potrebujejo iznajdb zahodne kulture; zato je Hasan tako presenetljivo dobro govoril angleško. In kar je res, je res, Hasan je novo stranišče potreboval. Staro je bilo prav po balkansko umazano in tako nespretno zbito iz desk, da si se med čepenjem nad greznico zaradi širokih špranj počutil kot na razstavi. Seveda je imela ta zračnost tudi svoje dobre strani. S tistega mesta je bilo moč opaziti vsakogar, ki se je približeval lesenim uti in že pravočasno si se lahko pripravil na poskus vdora. Vrata se namreč niso dala zapreti, ampak jih je bilo k steni mogoče le prisloniti. Vsak, še tako nedolžen poskus odpiranja vrat z zunanje strani, bi se lahko končal z nesrečo, pri kateri bi jih trenutni "posestnik" dobil po glavi.

Toda, kot sem lahko takoj ugotovil, so grozile nove konstrukcijske napake. Ko sem gledal beduine, ki so metali z nekoliko cementa pomešani in le prav narahlo poškopljani puščavski pesek v lesenim model in ga tlačili z lesenim betom, sem se ustrašil nečesa drugega: da se bo novo stranišče nekoč samo podrlo in pod seboj pokopalo nekega nesrečnega turista ali pa beduina, ki bi hotel preizkusiti "čudno novotarijo". Zidaki, ki so jih dajali iz modela in pustili na soncu, da bi se posušili in strdili, prav gotovo ne bi mogli nositi niti samih sebe, razpadali so, ne da bi se jih bilo treba dotakniti. Hotel sem, kolikor se je dalo vljudno in nevsiljivo, povedati Hasanu svoj dvom o uporabnosti "betonskih" zidakov, ki so mu jih delali njegovi beduini. Svetoval sem mu, naj bi pesku primešali več cementa, več vode in manjše kamenje. Toda Hasanova, do nedavna še nomadska beduinska glava, (glava je o zidanju že imela prav določeno predstavo) se je nasmehnila, njegovi delavci pa so delali zidake naprej na svoj znani in "preizkušeni" način. Še dobro, da mu nisem povedal, da bo škatlasto brezstrešno stranišče strahotno grdo in da bi bilo veliko bolje, če bi ga napravili

iz rdečega kamenja, sredi katerega so živeli. Sumil sem, da je pri gradnji vasi ob cesti, v srcu sinajskih gora, sodeloval nekdo, ki je imel bistveno več okusa kot Hasan in njegovi beduinski tovariši. Vsa vas, ki leži nekaj kilometrov od samostana, je zgrajena neverjetno skladno s pokrajino. Vse stavbe - s trgovinico, z restavracijo, s pošto in policijsko postajo vred - vse so bile iz rdečega sinajskega kamna, stene pa nekoliko poševne, kot da bi hotele posnemati obrise gora okrog ozke, stisnjene in suhe doline. Kdo je zgradil to vas? Izraelci ali Egipčani? Ti so se od okupatorjev marsičesa naučili, predvsem pa jih je vdor Dayanovih tankovskih enot spomnil, da je prazni puščavski Sinaj prevelika skušnjava za Izraelce, da so ljudje, ki živijo v neki deželi, njena najboljša obramba.

"Sinaj bomo morali izprazniti," je nekoč zapisal Moshe Dayan. "Žal mi bo zanj, čeprav se veselim miru. Na Sinaju so naši predniki dobili svobodo, nam, njihovim potomcem pa je ta del zemlje dajal občutek prostornosti. Izrael je lep, a majhen. Če sem iz El Ariša potoval proti zahodu ali iz Elata na jug, mi je bilo, kot da sem dobil krila, kot da sem ušel ozkosti mest, da sem postal prost in neomejen. Občutek neomejenosti pa sem na Sinaju imel ne le glede prostora, ampak tudi v časovnem smislu. Sledovi preteklosti tu niso izginili niti v tisočletjih. Mogoče jih je ponekod zasul pesek, toda še vedno so tu..."

Tako kot je mislil in čutil Moshe Dayan mislijo mnogi prebivalci Jeruzalema, Tel Aviva ali Haife. Mnogim je žal za kamnitimi širjavami, po katerih so blodili njihovi beduinski predniki. Mnogim je žal za Sinajem, a le nekateri od njih imajo Dayanove simpatije do beduinov, le malokateremu današnjemu Izraelcu je dejstvo, da so tudi njihovi predniki bili beduini, vsajeno tako močno v zavest kot "generalu s črno očesno prevezo".

Hasan, ki se je posvečal predvsem svojemu bodočemu stranišču, je kazal odprtost ljudi, ki živijo na prehodnih ozemljih kot je Sinaj, odprtost beduinov, ki nimajo svoje velike zgodovine in domovine, zaradi katere bi morali kogar koli sovražiti. Ko sem ga previdno vprašal, kako je bilo takrat, ko so Sinaju vladali še Izraelci, je odgovoril: "More tourists". Sploh je bil Hasan nagnjen h kratkim in jedrnatim odgovorom in se mi je zato zdel pravo nasprotje drugih beduinov, ki so venomer nekaj glasno in hrupno govorili. Mogoče pa mu ni bilo všeč, da sem ga stalno nekaj spraševal in ga motil pri njegovih sanjah o novem lepem stranišču...

Tujci, ki so prav tako kot jaz taborili na Hasanovem dvorišču in ki so se ves čas spuščali z beduini v dolge in glasne pogovore, so bili videti čudni in nenavadni. Nekateri so bili temni in bradati, drugi so bili spet svetli in povsem evropskega videza, kljub temu pa so tekoče govorili arabsko. Da so bili to Izraelci, mi je postalo jasno takrat, ko sem na njihovi prtljagi zagledal oglate hebrejske črke, tako malo podobne kroglastim in vijugastim arabskim. Beduini so vreče in nahrbtnike z izraelskimi črkami nalagali kamelam na hrbte in nekoliko pozneje je hrupna karavana krenila na pot, da bi potešila svoje želje po neizmernosti in prostranosti. Ker je izraelskih turistov na Sinaju veliko in ker so se v Camp Davidu dogovorili, da Egipčani na Sinaju ne smejo imeti vojakov (sicer dvomim, da se tega popolnoma držijo), se ni čuditi odredbi, da tujci na Sinaju ne smejo na lastno pest pohajati naokoli. Uradna razlaga je seveda drugačna, baje gre za varnost popotnikov.

Na srečo je Mojzesova gora izjema. Na prizorišče sporočanja desetih božjih zapovedi sem se namreč na vsak način hotel povzpeti. Hotel sem videti in doživeti tisti delček puščavskega gorovja, kjer je Mojzes med bliskom in gromom od Boga dobil kamniti plošči z vklesanimi življenjskimi vodili. Od tistega boga, ki je tako presenetljivo spominjal na Ethnatonovega nebesnega

Atona, boga ljubezni, kot ga je v prav sodobnem krščanskem duhu poimenoval njegov duhovni oče. Bog ljubezni Aton, ali izraelski Adonaj (podobnost imen je tokrat čisto naključje), pa je z oddaljevanjem Izraelcev od kultivirane egipčanske dežele postajal vse manj ljubezniv, vse bolj se je svojim podložnikom kazal kot srditi, maščevalni in neusmiljeni "Gospodar vojnih trum." Nič čudnega, saj so ga njegovi verniki vse manj poslušali, vse manj so se čutili hvaležne, ker jih je pomagal odvesti iz bogate Nilove doline. Prav lahko si je misliti, da se je marsikomu od Hebrejcev, ki so morali štirideset let bloditi po puščavskem polotoku, stožilo po zeleni obali velike reke, po obdelanih poljih in po rednih, čeprav pičlih obrokih hrane, ki so bili gotovo okusnejši od mane, s katero jih je hranil Mojzes. Kot govori Biblija, so se vdajali razvratu in čaščenju zlatega teleta, postajali pa so tudi nezadovoljni s svojim voditeljem. Freud piše celo o domnevi, da so v nekem uporu Izraelci Mojzesa ubili, da je taka torej prava razlaga čudnega dejstva, da Mojzes Obljubljene dežele nikoli ni videl od blizu.

Razlogov, da je Bog sklenil svoji obljubljeni čredi dati moralni kodeks, je bilo torej dovolj.

Odpravil sem se na pot. Dvesto metrov naprej, v naselbini, sem se ustavil na policijski postaji. V Egiptu je treba sedem dni po prihodu ponovno žigosati svoj potni list. V vasi je bila tudi preprosta gostilna in celo trgovinica, kjer sem si kupil škatlo sardin, uvoženih iz Dalmacije. V pekarni sem arabski nekvašeni, mlincu podobni kruh, dobil za piaster. Pod goro Horeb si očitno še niso umislili dvojnih cen za kruh, enih za domačine in enih za tujce. Ko sem si še napolnil čutaro z vodo, sem bil pripravljen na ponovitev dogodivščine v zvezi z božjimi zapovedmi. Šel sem naprej po kamniti dolini in zavil v sotesko, ki se je po nekaj sto metrih odprla na desni. Zanikrno muslimansko pokopališče z grobnico sinajskega svetnika

Nebi Saliha mi je povedalo, da sem na pravi poti.

Tudi Nebi Salih je nekoč odšel na goro Horeb in se od tam dvignil v nebo k Alahu. Zgledi vlečejo. Hkrati je to dokaz za živost verskih izročil, ki ostajajo nespremenjena, čeprav se menjajo narodi, jeziki in religije. (Podoben primer je Grčija, kjer se mnogi vrhovi imenujejo po sv. Eliji, to pa je v resnici pokristjanjeni Helios, bog sonca, ki je svoje templje že nekoč imel po vrhovih gora). In če so se pri izbiri svojih svetih mest muslimani zgledovali po Židih in kristjanih, potem so gotovo tudi Mojzesovi Hebrejci čaščenje Sinajskih gora prevzeli od nekega še starejšega ljudstva.

Šlo bi torej za nekak sinajski Olimp iz časov davno pred Ehnatonom in Atonom, za Olimp, ki z monoteizmom in prav gotovo še z njegovimi zapovedmi ni imel nobene zveze.

Pravzaprav pa še ni čisto jasno, katera od rdečkastih gora, ki se dvigajo v okolici Katarininega samostana, je ta prastari Olimp, saj je marsikatera od njih obdarjena s posebnim navdihom svetosti. Poleg gore Horeb, ki danes velja za Mojzesovo goro, je tam še Katarinina gora, ki je nekaj višja od Horeba, zlasti pa je mnogo impozantnejši, strmi in prepadni Džebel Serbal nad oazo Firan. Mnogi sploh mislijo, da je na njegovem vrhu iskati prizorišče spektakla v zvezi z božjimi zapovedmi. Baal je namreč star kanaanski izraz za boga, pomeni pa 'gospod'.

Da so si sinajski beduini izbrali prav teh nekaj gora za bivališče svojih bogov, se ni čuditi, vrhove najvišjih gora so si povsod po svetu že oddavna lastili bogovi. Odločala je pač človekova predstava in povezava pojma "zgoraj" s pojmi, kot so nebo, svetloba, življenje, nesmrtnost. Na vrhu gore, zlasti visoke in težko dostopne, se še tako skromen in nepomemben človek počuti velikega in obžarjenega z doživetjem veličine, ki je sama po sebi nekaj

božanskega.

Za ovinkom se je soteska nenadoma razširila in tam, kjer sta se obe strmi pobočji razmaknili, se je kot podoba iz stare zaprašene knjige pojavilo skrivnostno, z visokim obzidjem obdano mestece. Iznad zidov je gledalo nekaj streh, pokritih z žlebičasto sredozemsko opeko, kamnit zvonik, spet kot iz kakega mesta s sredozemske obale, ter vrhovi nekaj košatih cipres. Če ne bi bilo mrkega rumenorjavega obzidja, bi lahko dejal, da je bilo mestece kot presajeno z daljne sredozemske obale. Vsekakor se mi je ta občutek, potem ko sem stopil skozi majhna ozka vrata, še okrepil. Po ozkih uličicah nad poslopji samostana so hodili bradati, v dolge črne halje oblečeni menihi, in se pogovarjali v grščini; po klopeh v parku so počivali ljudje iz nekega čisto drugega sveta, pravoslavni romarji z grških otokov, starejši možakarji in kmetice v velikih črnih rutah. V cerkvi so gorele sveče in sij njihovih drobnih poplesavajočih plamenov je osvetljeval resne bizantinske obraze svetnikov na prastarih ikonah.

Napisi v grščini in raznih drugih pisavah na platnicah knjig, ki sodijo med najstarejše na svetu, vonj po kadilu, temne postave menihov, vse je govorilo o času, ko so temu delu sveta še vladali Bizantinci. Treba je bilo le vstopiti skozi tista mračna vrata v obzidju in že so oživila minula tisočletja. Kup lobanj v kostnici, kup iz svetih glav, ki so tu živele, mislile in govorile v jeziku Homerja, vse od časov, ko je samostan v šestem stoletju ustanovil cesar Justinijan, je še okrepil priokus mračnih bizantinskih časov, ko je antika umirala tudi v Grčiji.

Prevod

Jan Buzassy
Prevedel Andrej Rozman
BEZGOVA DUŠA

POEZIJA TISOČERIH ZVEZ

V glini, lesu, pesmi

Čas, v katerem se je začel oblikovati Jan Buzassy kot ustvarjalec, nikakor ni bil naklonjen izvirnemu umetniškemu snovanju. V petdesetih letih, danes jih imenujemo leta stagnacije, so dodobra oklestili in izničili vse dosežke slovaške poezije. Vsa čast in slava je bila namenjena poemam o izgradnji socializma, boju proti fašizmu in kapitalizmu, na koncu krvave poti pa je stal proletarec, obsijan z avreolo zmage, obdan s srečo in hvaležno družino, saj je njihov očka revolucionar. Konec petdesetih in začetek šestdesetih let je tudi na literarnem področju krenilo na bolje. Liberalizem, ki je bil leta 1968 kruto zatrt, je vendar v književnosti odkril nove možnosti. Založbe so izdale že pozabljena dela pozabljenih avtorjev. Mlada generacija, ki jo literarna zgodovina imenuje Generacija 1956 (v to generacijo spada tudi Jan Buzassy) je terjala več ustvarjalne svobode, uprla se je shematizmu iz petdesetih let in v ospredje svojega umetniškega snovanja postavila človeka in njegova čustva, kar je bilo prej nezaželeno. Mlada generacija se je strnila okrog novo nastale revije Mlada tvorba (1956-1970), ki naj bi zapolnila vrzel med literarnimi revijami in postala tribuna mlade generacije. Njen konec je prinesla konsolidacija razmer leta 1970, ko se je morala večina njenih avtorjev

prisilno umakniti iz javnega življenja.

Jan Buzassy se je rodil v vasi Kočovce leta 1935. Po končanem študiju na filozofski fakulteti je postal urednik revije Mlada tvorba, v obdobju med l. 1971 - 89 urednik pri založbi Slovensky spisovatel, od leta 1989 pa njen urednik založbe. Lani se je udeležil tudi Srečanja srednjeevropskih pisateljev Vilenica.

Buzassy je s svojim delom postal najvidnejši pesnik srednje generacije. Izdal je več pesniških zbirk, med katerimi so najpomembnejše: Igra z noži (1965), Kinična šola (1966), Nausikaa (1970), Lepota vodi kamen (1972), Fonolit (1976), Leto (1976), Bezgova duša (1978), Šentjanževka (1979), Planjava gore (1982) in Zlati rez (1989). Izdal pa je tudi nekaj opaženih prevodov iz svetovne pesniške zakladnice (Byron, Eliot, Bunin, Davičo, Puškin idr.).

Kdor pozna poezijo Jana Buzassyja, ve, da te "tisočere zveze" niso poveličevanje pesnikovega dela, ampak izražajo eno izmed najpomembnejših značilnosti pesnikovega pojmovanja sveta kot nasprotujoče si in harmonične celote številnih konkretnih stvari, prepletenih in spetih še z večjo množico vidnih in skritih zvez. Cilj in smisel pesnikovega umetniškega snovanja in iskanja je prav prodor v te zveze, njihove konkretne podobe in funkcije. Nasproti tej zapletenosti in mnogoterosti postavlja preprosto zaporedje predmetnih zvez "v glini, lesu, pesmi", kot da bi hotel poudariti njihovo enostavnost in preprostost. Vendar ta navidezna preprostost v sebi skriva prizadevanje, kako se dokopati do lastnega "jaza" in do zapletenih medčloveških odnosov, do tega, kar je v človeku, in tudi do tega, kar presega človekovo bitje. To dojamemo, ko si preberemo pesem iz pesniške zbirke Bezgova duša: Ustvarjalec, / ki mu ostane samo to, kar je ustvaril za druge, / išče svojo drugo podobo: / v glini, lesu, pesmi. // Tam bi bil rad, / kjer resničnost presega njegovo bitje.

Glina, les, beseda (ki so organski del pesmi) so temeljna snov, s katero se je realiziral človek kot ustvarjalec vrednot (umetniških in ne samo umetniških) od pradavnine. Kot ustvarjalec, ki v tej snovi "išče svojo drugo podobo", vendar se zaveda, da mu pripada samo to, kar ustvari za druge. To je polarnost ustvarjalca in drugih ljudi, (če hočemo - ustvarjalca in skupnosti), ki je v pesnikovem delu nenehno prisotna. Vendar glina (in z njo kamen), les (in z njim tudi kovina), beseda (in z njo ideja) so tvarine, s pomočjo katerih se je udejanjal in ohranil velik del zgodovine človeštva. To je druga dimenzija, s katero se v zadnjem desetletju realizira odločilen del njegove poezije. Še posebno deseta (predzadnja) pesniška zbirka Planjava gore, ki jo ima tudi sam za svoje najpomembnejše delo, prav programsko izpostavlja v ospredje velikanske časovne in prostorske vzporednice človekove eksistence. Ne verbalno - z "upesnjenjem" zgodovinskih dogodkov, ampak z miselno-analitičnim pristopom, vendar z doslednim pesniško-metaforičnim prodorom v materialno in duhovno bistvo, preko katerega je človek realiziral svojo pradažno željo po celovitosti in spoznanju, po harmoniji in lepoti. K temu je težil Jan Buzassy že v prvih zbirkah (Igra z noži, Kinična šola, Nausukaa), ko je čutil principe in ideale antične filozofije, vendar se v tej smeri razvija njegova poezija tudi takrat, ko si izbere za gradbeni material sonet ali celo motive ljudskih pesmi in pravljic.

(Odlomek iz spremne besede prevajalca.)

**

*Ne, nihče ni sam,
tudi ti nisi sam.*

Obstaja pesem, ki nas kot roka povezuje.

In piščalka.

Kip, ki igra.

*

*Poslušaj,
kako pesem izginja.*

*Slišiš trepet
bezgove duše?*

*

*Ustvarjalec,
ki mu ostane samo to, kar je ustvaril za druge,
išče svojo drugo podobo:
v glini, v lesu,
v pesmi.*

*Tam bi rad bil,
kjer resničnost presega njegovo bitje.*

*

*Pesem diha opojne pare sanj
in prerokuje.*

*Bedi med spečimi,
nočna straža,
da bi nam zjutraj zaupala, kaj nas čaka.*

in vse nas tesno povezuje ta razodeta skrivnost.

*

*To je bil star izdelovalec pastirskih piščali
s kratkimi okornimi prsti;
neumorno so drseli po lesu
in vsak njihov gib je govoril:*

staranje pomeni poenostavljanje stvari k bistvu.

*"Izberemo les,
ko je pripravljen, mu iztrgamo srce.
Luknjice bo izžgal hudičev prijem.
Pomembno je: celo srce,
da bi globina zazvenela.*

Potem lahko začneš igrati."

*

*Že pesem razvezuje,
kar je zvezano.*

*Je komaj slina v kletki jezika,
v pasti besed,
ki jim le s težavo poišče pravi pomen.*

*Vendar je slina,
ki razvezuje.*

*

*Odvračaš oči?
Pesem ti žge vid
in v osamljenem telesu išče samoto,
ki je še ni orosila rosa čutov.*

*Kakor da bi poglobljala videnje
vse do žarečega bleščanja,
ki ga povzroči pričakovana bolečina.*

*Pesem je slast in bolečina
pričakovanja.*

*

*Glej, pesem,
visoko spodrecana, skaklja po kamnih
v plitvi reki.*

*Po plitvi in deroči, kot je vsaka izkušnja,
ker se drži tal.*

*Drži se tal, modrost,
ti, dekle, skači!*

*Skači, visoko spodrecana
in vriskaj pod nebo.*

*

*Niso te mlini besed,
lepota,
zmleli za kruh.*

*V prah spremenjene besede
so izgubile svoj napev in še zadnje vezi,
ki jim povedo, kje je začetek
in kje konec.*

*Prah samo draži čute,
ne dotakne se srca.*

*

Upanje zmanjšuje strah iz daljave.

Kaj se dogaja na drugem bregu časa?

*Samo ko se srečata žarka,
notranji in zunanji,
spoznaš.*

*Sanje so zarodek,
ki ga ne doseže smrt.*

*

Kaj je storiti pevcu?

*Naj izda geslo zaporniških straž?
Naj razpiha ogenj na žrtvenikih?*

*Vse ima svojo slast
in breme odločitve.*

*

*Les,
ki bi bil lahko žlica ali korec,
se z dotiki prstov spreminja v kip.*

Rezbarjeva roka je del kipa.

*Delo, to zavetišče oblik,
ki ga oplajajo demoni,
postopoma požira ustvarjalca.*

Osredotočen je nase.

V kipu in pesmi smo vsi goli.

*Ko ustvarjalec pri delu pod prsti začuti toplino nedri,
obstane:*

nisem sam.

Najde pravo obliko.

*

*Mogoče je dovolj samo verjeti,
da se je treba človeku iskreno nasmehniti,*

šele nasmeh spremeni srce.

*Kaj pa pastir ve o nasmehu,
osamljen je in potrt,
ker nebo, ki ga ustvarja,
ni namenjeno vsem.*

*Vsaj s pesmijo,
s pesmijo, si misli,
in s tem, kar izrezljam,
ga napolnim.*

*

*Roka vidi
v angelu ptico, v cvetu ornament,
v glavi že rojijo simboli.*

Čar in polet.

*Komaj se je človek dotaknil naročja lepote -
ona že rodi.*

Josip Bačić - Savski ZAKONSKA SONČNA URA

DRAGA MLADOPOROČENCA

V imenu vseh nas in v svojem imenu Vama prisrčno čestitam! Tebi, draga Nevesta, in Tebi, dragi Ženin, ki sta danes pogumno izrekla svoj "da"!

Zato se nasvet, ki Vama bi ga lahko dal pred poroko, za mojo in vajino srečo, sedaj razlikuje. Namreč, zmagala je ljubezen kot najmočnejše prepričanje, za katero ni nasveta.

Prav tako za vajino skupno življenje, ki izhaja iz te ljubezni, ni nasveta.

Prepričani in veseli smo, da sta si nabrala lep zaklad pogumne ljubezni za skupno življenje, od današnje vajine pomladi do najlepše vajine jeseni.

Moč te ljubezni je danes tako velika in prepričljiva, da jo občutimo tudi mi, vajine priče oziroma svatje.

Toda ne samo vajina ljubezen, sleherna mlada zakonska ljubezen je podvržena skušnjam in nadlogam, ki korakajo z ljudmi po skupni poti. Spreminjala se bo ta ljubezen, in porazgubljala v okolju. Veliko tega okoli vaju se bo trudilo prej skaliti, kot zbistriti obzorje vajine sreče.

Zato je sama ljubezen kot ljubezen, posebej v vse bolj hitečem času, kot jagnje pred volkom, če v njej ni duha srca in razuma.

V dnevu, ki šteje štiriindvajset ur, se trije kazalci snidejo,

prekrijejo in ujamejo samo dvakrat v zenitu na sončni uri življenja. Nujno je tudi v zakonu, ki je nastal iz ljubezni, da se vsaj enkrat ali dvakrat v tem času ujameta vajini srci. Takrat bo tudi ljubezen, ki se bo razprostrela čez vse vajino življenje ostala zares vajina, čeprav se bo spreminjala in jo bo vsrkala sleherna drobtinica te skupnosti. Če se bosta tega zavedala, se ne bosta nikoli spraševala, kje je ljubezen, ki vaju je povsod združila. Kajti povsod se bo nahajala: v krožnikih, skledah, žlicah, srajcah, perilu, v kuhinji, ob pralnem stroju, sesalcu, slikah, otroškem smehu vajinih bodočih otrok, v nedojemljivo nepomembnih stvareh te ljubezni, njenega ponosa, kljubovalnosti, lepote, vere, dobrote, sladkosti, ranljivosti, miline, občutljivosti... In če bosta to dojela, bo vedno ostala v vajini bližini.

*

DRAGA NEVESTA

*Odslej bo treba v Tvojem življenju
še veliko dobrega storiti,
če boš hotela priti
do smisla ljubezni.*

*Toda v vrednotah tega smisla
je lahko včasih slepota,
ker je tudi odvečna lepota
lahko bolezen.*

*Odslej spoštuj moža,
toda, kot otrok tudi
starševski nasvet...
Zakaj Tvoj svet
ne bil bi srečen?!*

*Skozi ta svet vaju vodi
skupna življenjska pot*

*in sleherni kot
je lepši, če je posvečen.*

*Le drobni delci
so okraski, ki sestavljajo
življenje...
Zaradi njih je hrepenenje
najlepšega občutka spev!*

*

DRAGI ŽENIN

*Tisti je še vedno prvi, ki z nasmehom božat' zna.
V poljubu ima moč!
Tisti, ki si upa priti, ko je "oganj" na pomoč!*

*Tisti bo še vedno prvi, čeprav zadnji bo,
ki bo z nasmehom rekel -
prosim miru in ljubezni za vse nas in nebo.*

*Tisti je še vedno prvi, ki počaka, da bo čas
ukazal - sedaj lahko greš!
Potem se še lahko vprašaš - se bom vozil... al' grem peš?*

*Tisti je še vedno prvi, ki posluša na besedo,
da bi vedel, kaj storiti,
ko premisli in odtehta, ali se sploh splača iti.*

*Tisti bo nazadnje prvi, ki bo vedel,
da bolezi
ne pozdravi le zdravnik, temveč človek in zdravilo,
ki ime mu je ljubezen.*

*

DRAGA OBA

Vsak naj sebe popravlja, tako je najbolje!

Na zdravje, ženin!

Na zdravje, nevesta!

*Bodita si zvesta, in ko se bosta
naučila drug drugega prenašati,
marsikaj prestati in pretrpeti,
bosta začela skupno živeti!*

*

ZAKONSKA SONČNA URA

PROLOG

*Zanesljivo vemo, da je nešteto krat bilo
in da je velikokrat prvič bilo...
Ne vemo, do kdaj bo, da bo mlado dekle
imelo pogum za ženo
in mlad fant za moža, zdaj kot nekdanj -
prekrasen maj in lepa jesen...*

*Vsakič naj bi bilo, kot je bilo,
nikdar in nikoli prelepo!*

*Naj bi sončna ura naprej tekla
v vseh krajih, od zarje do večera
in od večera do zarje, poravnavala
ljubezni, skrbi, šibkosti, norosti -
spreminjala solze v bisere,
obsijala območje duha - srca - uma,
spreminjala ga tudi za tiste, ki vidijo,
ko sonca ni, v univerzum: duh, srce, um -
človek, resnica, ljubezen, prevara, norost,
lepota, krivica, hudič, Bog.*

*Tisti, ki nima Boga v vrhu svoje zavesti,
v formulo zakonskega življenja
naj vstavi najvišjo zvezdo,
ki jo le s svojimi očmi videti zmore,
ker Bog - Zvezda lahko mu srečo da -
sama ljubezen obstajati ne more!*

*

LJUBEZEN

*Sama ljubezen je jagnje -
življenje je volk!*

*Trkaš kot berač na naša srca -
dvorane bogastva, domove uboštva,
iskanja smisla, vere in poročja.
Pogosto vodi te veter sladostrastja,
ko plavaš po vodi biti ali ne biti,
žejen pripluti do obale...
Napiti se nič, srečati hudiča, zbežati...
Nazaj priti, prositi, prekleti,
umreti kot ranjena žival!*

*Ljubezen, ti sirota!
Velikokrat si obsojenec, priča,
sodnik in porota!
Strašna si moč in nevidna rana,
kakor smrt za vse večne čase,
pogosto slepota,
ki sama iz sebe rase...*

*Čudežno spreminjaš nič v sladkost,
grenkobo ponujaš kot radost trpljenja,
v večni igri prepolna si sebe,
ko začneš z jokom in končaš z njim.
Za nekatere si nedojemljivo dolga,
za druge prekratka...*

*za tretje grenko - sladka.
Takšna, kot moraš biti v vinu -
nemešana moč, za modre resnica...
Za druge strup, obup, žolč, rojena krivica!*

*Ljubezen, ljubezen, če bila bi samo ljubezen,
lahko bi živeli od lepih besed...
Povsod bi se pretakalo mleko in med.
Zato v zahvalo hvalim za obstoj ljudi,
ki še zmorejo razmisliti o dobrem in slabem.
Med dobrim in slabim na vseh poljanah življenja
za nedojemljivo ljubezen večni je boj!
Za moč pojmovanja - zemeljski obstoj.*

*

SONČNA URA ZAKONSKEGA ŽIVLJENJA

*Na sončni uri življenja
številke so okrog.
Slehera ima svoj par,
vsaka ima svoj zlog.*

*Podajajo si roke,
nasproti dve in dve -
seštevajo ljubezni,
dejanja in želje.*

*Od danes so prisotne
za najini srci dve.
Krepijo žive ljubezni izvir,
da iz njega pijevo oba.*

*Kazalci se hitro vrtijo,
ko štejejo najin vek.
Po enkrat v dnevu in noči
začnejo svoj različni tek.*

*Tečeta tudi najini srci
po svojih tirih kot prej...
Ko sončna se ujame ura,
z njimi se joči in smeje.*

*Saj enkrat v dnevu in noči
pomisli na najini srci dve,
ki za ljubezen in bolezen
do danes skupaj bijeta.*

*

SONČNA URA - URA LJUBEZNI

*Ker sončna je ura resnica življenja,
poraja ljubezen, ostri hrepenenja.*

*Ker sončna je ura ljubezni cvetlica,
ker sončna je ura pravica - krivica.*

*Ker sončna so ura dogodki, spomini,
vse naše ljubezni v tej domovini.*

*Ker sončna so ura zelene gorice,
dišave narave, živali in ptice.*

*Ker sončna so ura skrbi in radosti,
ljubezni, bolezni, skrivnosti, norosti...*

*Ker sončna so ura hiteči poljubi,
porabe, pozabe in jok ob izgubi...*

*Ker sončna so ura rojstva in odhodi...
prav vse, kar diši po svetli svobodi.*

*Noč je pa noč - tiha senčna stran,
ko miruje ura v vesolju sanj.*

*Razgrinja skrivnosti, poravnava grobosti
za moč in ljubezen in za novi dan!*

*Ljubezni so ure vsi trije kazalci,
njeni so lastniki resnični zakonci.*

*Ljubezni se ura le dvakrat ujema,
v noči in dnevu vsaj enkrat objema.*

*Ljubezni je ura božja in človeška,
nikoli prelahka in dostikrat težka.*

Ena in dve je enako tri.

Tri in tri je enako šest.

*Točnost je brezhibna za noč in za dan,
za srečno ljubezen in zakonski stan!*



1. *Če je duša duši duša,
če je srce srcu srce,
prevladuje uma um.
Če človeka človek ljubi,
da resnico za resnico,
sad ljubezni je pogum.*
2. *Tedaj je pokončnost pesem -
vse vrednote ziblje noč,
vse vrednote krasi dan.
Mir v srcu, mir v duši
za življenje je pogum,
ker o sreči sanja sen.*
3. *V krogu je vedno križ,
kamorkoli človek greš,
z grehom skališ lastno moč.
Če spregledaš, lahko zveš,
da le pogum smisel ljubi,
ko si srečen dan in noč.*

*Na sončni uri življenja
številke so okrog.
Sleherna ima svoj par,
vsaka ima svoj zlog.*

*Podajajo si roke,
nasproti dve in dve -
seštevajo ljubezni,
dejanja in želje.*

Torej v vsakem trenutku si predstavljamo oba zakonca in začnimo s številko 1 (na uri) in njej nasprotno 7.

(Dan: 7. in 13. ura) ali
(Noč: 1. in 19. ura)

Duša + duša = duša.
Duša + prevara = norost.
Prevara + duša = norost.
Norost + norost = norost.

(Dan: 14. in 19. ura) ali
(Noč: 2. in 20. ura)

Srce + srce = srce.
Srce + krivica = krivica.
Krivica + srce = krivica.
Krivica + krivica = krivica.

*Če je duša duši duša,
če je srce srcu srce,
prevladuje uma um.*

Pomisli na celoto svojega individuuma: duša, srce in um - življenja pogum.
Ko um doseže to spoznanje, je to lepota spoznanja, ki izhaja iz vsega dobrega.
To ni samo fizična lepota, je lepota, ki prihaja od Boga, ki se ne sešteva,
saj je Bog rezultat. Torej, dobro da Boga.

(Dan: 9. in 15. ura) ali
(Noč: 3. in 21. ura)

Um + um = pogum.
(= zakonsko ravnotežje)
Um + lepota = Bog.
Lepota + um = Bog.

*Tedaj je pokončnost pesem -
vse vrednote ziblje noč,
vse vrednote krasi dan.*

*Če človeka človek ljubi,
da resnico za resnico,
sad ljubezni je pogum.*

Dan: 10. in 16. ura) ali
(Noč: 4. in 22. ura)

Človek + človek = človek.
Človek + krivica = srce.
(= izdajalec)
Krivica + človek = srce.

(Dan: 11. in 17. ura) ali
(Noč: 5. in 23. ura)

Človek + človek = človek.
(= zmotljiv)
Resnica + hudič = človek.
(= pregrešen)
Hudič + resnica = človek.
Hudič + hudič = hudič.

(Sam Bog je čista resnica.)

V trenutku, ko so v vertikalni vsi trije kazalci, torej v času, ko se zakonca zavedata dobrega in slabega, kar je rezultat božjega zakona, sovpadata ljubezen in sreča v občutek obeh zakoncev. V zenitu svojega dožemanja občutita Boga kot rezultat dobrega.

(Dan: 6. in 12. ura) ali
(Noč: 18. in 24. ura)

Ljubezen + sreča = Bog.
Sreča + ljubezen = Bog.
Duša + srce = Bog.

*Mir v srcu, mir v duši,
za življenje je pogum,
ker o sreči sanja sen.*

Vmes so pasti! Zato se spomni dožemanja, ko se čas dogaja ob uri 3 (9), 15 (21), da se okreпчаš s spoznanjem, da so samo duša, srce in um, življenja pogum! Um, ki izhaja iz tega spoznanja, je kot božja lepota pot do Boga.

*V krogu je vedno križ.
Kamorkoli človek greš,
z grehom skališ lastno moč.*

In spet so v območju 4 (10), 16 (22) uri pasti. Vsekakor so vmes ure pasti kamorkoli greš, karkoli delaš, toda če si vzgojen po božjih resnicah, lahko to zveš, tudi če kaj spregledaš oziroma se spozabiš.

Takoj se spomniš, da le pogum ljubi smisel, ko si srečen dan in noč. Srečen si lahko, ker to veš. To je najbolj pomembna sreča v življenju. Vse druge sreče materialnega pomena so lahko nadgradnja v vidnem krogu življenja kot jamstva za pravilno dojetje odnosa do sočloveka, ki s teboj deli duhovno in materialno srečo.

V vertikalni 6 (12), 18 (24) naj zmaga ljubezen in sreča, torej Bog nad teboj, Bog nad vami. V drugi polovici dneva in noči se vse spet ponavlja. Vse se ponavlja, vse traja. Časi se spreminjajo in mi z njimi, toda vse po božji volji, za naše dobro.



V krogu je vedno križ!
Vsak človek ga ne občuti
in živi brez vrednot smisla.
Če uspe spoznati smisel
božje resnice, je njegov
um prebujen!
Občuti lepoto, srečo in
božjo ljubezen.

V zenitu človekovega dojetja je sam Bog. Bog se ne da seštevati z nobenim človeškim dejanjem. On je rezultat dobrega dejanja, in sicer na položajni osi:

UM + LEPOTA = BOG.

In na navpični osi:

LJUBEZEN + SREČA = BOG.

**

ZAKONSKA SEŠTEVANKA

URA PASTI

$1 + 7 = 8$

*Le kdo bi duh bil sam, letel breztežno,
dirjal po breznihi in vrhovih?*

*Kdo bil bi iskalec sebe brez tega,
ki ti podarja težo na tehtnici življenja?
Duh rabi duha. Prevaran duh je norost!*

$$2 + 8 = 10$$

*Sedaj trpiš, srce, zaradi norosti?
Zapeljiva je bila...
Blesteče je napajala mlade oči.
Duh s prevaro plesal je in pel.
Rojena krivica joče, kot samo
človeško bitje to počne.
Zaradi krivice skaljene so lepote
nasmehov in utripov srca.*

$$4 + 10 = 14$$

*Kako zapeljiv znaš biti, človek!
Z lepoto, bliščem, lažjo zapeljuješ -
krivično raniš srce.
Kljubovalno smejiš se, ko slaviš zmago. Trpi, srce!
Sam nisi vreden izvirnega imena - skali ga krivica.
Iz prsi bi zbežalo srce in kri, če po tvojem bi bilo...*

$$5 + 11 = 16$$

*Nenehen boj je v kotlu vsakdana.
Resnico, težko kot svinec, lajša hudičev trud.
Kot protiutež nastaja človek, ki lahko je močnejši,
če pravila igre jemlje iz resnice...
Resnici bližji, hudiču daljši v nenehnem boju
je sleherni življenja dan.*

URA LJUBEZNI

$$3 + 9 = 12$$

*Zakaj si tako visoko, o Bog?
Nedojemljiv, neviden, nedosegljiv,
nezmotljiv, ranljiv, vsemogoč?*

*Ali je moj um ustvarjen zaradi tvojih lepot,
ki živijo in krasijo stvarstva poti?
Krivično in pravično izgovarjajo tvoje ime,
preklinjajo ali grenijo čistost narave
in vseh bogastev, ki napajajo struge življenja...
Sprasujem se, kako bo takrat,
če bosta um in lepota enako človek*?
(Najbrž človeka ne bo!)*

**človek = negativnost izvirnega človeka*

*1 + 2 + 3 + 6 = 12
(DUH + SRCE + UM + LJUBEZEN + SREČA = BOG)*

*Tisti, ki je nesel bogastva Boga s seboj,
za življenje je bil le srečen siromak.
Nevidna so bila bogastva, kot je neviden
duh, ali tako daleč, kot komaj je vidna
najbolj oddaljena zvezda.
Ljubezen je sejal za sočloveka,
ne samo za svoj soj.
Ko je delal in trpel, bil je vesel.
V bogastvu ljubezni bil je le svoj.*

*12 + 6 = 18
Namesto Boga ali najvišje zvezde
ti, človek, nič ne moreš sešteti,
ker si prehitro star in moraš umreti.
Zato le seštevaj vrednote, ki za ljubezen
bijejo nenehen boj.
Vsa druga bogastva so zemna stvar,
le duh, srce in um
so vesoljna znamenja ljubezni,
ki ju vam dala je skrivnost
za vajin zakonski log.
To je najvišja zvezda -
to je neviden bog!*

ZAKLJUČNA MISEL

*Nobena krepost, nobena norost
na tem svetu se še ni živela iz sebe.
Tudi v zakonu srce brez ljubezni
omaga, otrapne, prezebe.*

*

*Duh, srce in um, ljubezni je pogum -
zakonskega življenja univerzum!*

Vlado Repnik, literarna priloga Našega časa - RAST, naslovnica (1983)

R A S T

R A S T

R A S T

R A S T

R A S T

R A S T



R A S T R A S T
R A S T R A S T
R A S T R A S T

R A S T R A S T

R A S T R A S T

R A S T R A S T

R A S T R A S T

Andrej Krevzel ŠTEFAN NADJ

Ko je avtobus primestnega prometa zavil na postajo, se je v drevored golih dreves spustil mrak. Od spredaj sem slišal potnico, ki je sosedi šepetala, da so se dnevi občutno skrajšali. Nasproti vožnje je prinašalo dežne kaplje. Iz neonskih napisov (s fluorescentno svetlobo so reklamirali prodajne predmete različnih izdelovalcev) sem sestavljal Štefanov obraz. Z odrezano črko iz napisa Galanterija sem oblikoval prijteljev nos, usta sem sestavil iz neonskega obrisa kavnih zrn, obraz pa sem mu prelil z jodastim odtenkom modnega usnja iz vzhodnega izložbenega okna.

Dobri Štefan Nadj, bolj ko se ta koliba na kolesih trese, bolj se potapljam v zaspanost. Vnaprej ti povem, da sem tega navajen, da morebiti besede ne bi bile preveč malodušne. Že res, da je moje stanje precej v lagodju, je pa za izbirčnost še vedno boljše od trpkosti in puščobe, ki me je navdajala okoli opoldanske ure, ko sem komaj čakal, da se znebim klavnega občutka nadležnosti. Že misel, da se lahko zanesem na tebe, mi ugaja in mi napravi tisto mero veselosti, ki zagotavlja najino medsebojno spoštovanje in prijateljstvo... Peljem se domov, kakor si že lahko ugotovil. V avtobusu je malo potnikov. Za paravanom, kjer je nalepljen plakat neke drugorazredne glasbene skupine, sedi šofer in poskuša z razprtimi očmi peljati po cesti. Svetloba v vozilu je šibka. Luči gorijo z nepolno močjo. Mrak z zunanje strani objema drvečo škatlo in zatemnjuje rosno steklo. V notranjščini se kot zanalašč sproža bodljikava rdečina in mi daje

upanje, da te preveč ne dolgočasi. Sicer ti predlagam, mmm... spet ti, ne? Spomnil sem se, kako sva se pričkala zaradi tega. Ko sem pozneje razmišljal, se mi je zazdelo, da tak način medsebojne komunikacije niti ni bil tako nesmiseln, saj naju je v dolgih razgovorih in debatah odrinil od bedastega preizkušanja in obema omogočil varno plovbo po ozračju. Z Vi sva diplomatsko poudarjala osebno razdaljo in v vsem vzbujala nezaupljivost. Od začetka, če se še dobro spomniš, sva se bolj preizkušala, ali se tako "od spodaj navzgor" celo posmehovala izgovorjenim besedam. Navsezadnje... mislim, da se lahko mirno opomneva, da omenjena razprava velja samo za naju... Kaj sem že hotel reči... skratka, predlagam in vabim te, da se nekje dobiva na besedovanju. (Ernest)

Ko se mi je sredi vožnje utrnila zadnja beseda imena, sem v ozadju zasledil izoblikovano podobo Štefana Nadja. Čeprav se mi je zdel daleč, sem ga odkril na kovinskih predmetih visokega sijaja, zastrtega z razdrobljeno bleščavo, ki je nicala skozi robove kristalne posode.

"Ernest, se še vedno šališ s profesorji?" od daleč skomigne Štefan, kakor da ne more mimo mlačne opazke. Malo počakam, nato mi s potemnelim obrazom in baloni pod očmi namigne češ, počakaj, boš videl... Videl sem, kaj je mislil, in preden sem prišel do odgovora, je Štefan Nadj zginil z avtobusa.

Hrumenje vozila me je spomnilo naključnega srečanja z njim in Nanetinim bratom Artom. Bil je topel dan v juniju in močno je deževalo. Vedrila sta pod betonskim zgibom in videti jima je bilo, da je njuno na novo sklenjeno poznanstvo šlo skozi nekaj gostiln. Štefan, ki se je precej rokoval z menoj, je bil nasršen in razumljivo je bilo, da smo zavili v lokal. Družabni prostor z visokim lesenim stropom in barvnimi žarometi pod kovinsko mrežo mi je omogočal izbrano in enkratno priložnost na novo odkriti Štefanovo zrahljano dušo.

Štefan je ortopedski pripomoček z usnjenim opornikom naslonil ob pult in naročil pijačo.

"Fantje, tako zapleten čas je, da lahko kaj spijemo. Izvolita. - Kaj boš?... Pa ti, Ernest?... Ooo ne, stari moj, nekaj boš še moral zraven kave."

Bolščal sem vanj. Štefanu se je moja nejevernost zdela butasta, zato me je vprašal:

- Se čudiš? Povej mi, kaj si misliš o moji nenavadni odločitvi? -

Kar tako sem rekel "nič" in z narejeno veselostjo dejal, da mi je prav, kakor pravi on, dragi moj prijatelj, in ko sem omenil, da bom dvojno kavo z rumom, mi je Art polizano pritegnil.

Počasi sem srebal grenko pekočo tekočino in jezen sam nase napeto pričakoval, kdaj se bo bojni tovariš Nadj sprožil kot strgana elastika.

"Erni, ne bi ti rad zatežil in prišel v tvoj slavni učbenik. Ti ne veš, da sem bil zadnjič pri doktorju in spet moram na plastiko... to bo ena zadnjih," se mu je obesilo na žnoble.

- Pri zadnjem obisku je doktor naenkrat flopnil: "Veste, eee, tovariš... počakaj," tako je rekel kirurg, ki mi je nazadnje menjal plastične žile, "če to ne bo pomagalo, bomo morali z nogo vkraj." Najprej sem se zaradi neposrednosti šalil na svoj račun, kasneje, ko sem prišel domov, me je ulovil žalosten občutek, da sem se pred človekom spakoval kot opica. V stanovanju, kjer imam veliko zastekljeno okno, pa sem se premikal sem in tja in opazoval konec ulice, ki se je porogljivo pačil in krivil. Steklo, oziroma moje oko, je spreminjalo oblike tam zunaj in moje razpoloženje je bilo odvisno od tega mikastenja... Ne vem, kaj naj še rečem, točno vem, da sem zadel ob rob končnosti... obupna reč, dokler mi ni šinilo, da je včasih boljše biti skrotovičena opica, kakor ne vem kaj resnega. Ko me je prijela psihoza, sem besno zaloputnil z vrati in začel tuliti kot zver. Pozneje sem iz pohlepa po pravem

občutku intuicije vzel steklenico, tisto, ki mi je bila vse dotlej v spomin in v pomoč odrekanju, in pil do onemoglosti. Vidiš, dragi moj prijatelj, kako se zdravi depresija, in ti prav gotovo ne moreš razumeti, čemu se pretikam iz lokala v lokal.

Štefan je kimal in se držal za kovinski rob. Izdrl sem se iz sočutnosti in ga vprašal, kaj o tem pravi njegova žena.

- Ooo Ernest, vse si me vprašal. Moja žena, ja no... - in našteje vzroke njunih nesporazumov z vsemi vzdevki nemilosti in sprave, ki so obšle njegovo telesno skrupalco. Ona ga bojda ne razume, pravi meni in Artu. To dokazuje ko pravi, da je njegovo amatersko slikarstvo čisto zapravljanje časa in mlatenje prazne slame.

- Saj ima po svoje prav, ampak... ti Erni veš, da me to zanima in se temu ne želim odreči.

- Potem mu večkrat našteva koristne potrebe, da je zadovoljna z družbenim stanovanjem, ker ga ogrevajo toplarne, da ji zaradi tega ni treba iti nikamor. Po drugi strani jo spet izmuči zaprt prostor... - In takrat me natre z očitki, da ji ne dovolim spoznati vzorne družine, da ne more iti nikamor, da ji življenje ničesar ne nudi. "Ljubica," izdavam vroč v obraz, "pa pejd enkrat med ljudi... Ernest, ne vem, kaj bi rekel ti?"

Štefan je narahlo udarjal po nogi od mednožja do kolen, se spustil nižje in potem po stegnu nazaj. Obraz je imel spačen, kakor da je ob vsakem dotiku zadel boleče mesto. Bilo mi je neprijetno, ker sem ga nekoč obremenil s težkim opraviлом. Ko sem omenil nelagodnost, je dvignil roke in rekel:

- Nič zato, Ernest. Tebi sem obljubil pomoč... Sem ali nisem? No vidiš... Komu drugemu ne bi, to mi lahko verjameš. Naj bo Nanet vesela, ženskam je vedno treba napraviti veselje, mar ne? -

Kratek premor smo zapili. Globoko v sebi sem bil

prepričan, da se je Štefana Nadja dotaknila nesreča, ko je vse presekal z "Erni, vidiš, takegale."

Njen brat Art se je namrdoval, češ da preveč kompliciram in naj neham drezati vanj. Imel je prav. Če je že hotel podcenjevati s pljuvanjem kisline na mojo neizkušenost in nezanesljivost, vendarle nisem imel namena naperiti žaljivih besed proti Štefanu in Artu. Namrščen sem dvignil kozarec in nenadoma se mi je zazdelo, da Nadjevim tegobam nisva bila kos. V majhnih solzastih vazah iz porcelana, razporejenih po mizah kot izgubljeni otočki po morju, je tičala motna svetloba, ki je cinično mešala moje šegave poskuse tolažbe.

- Z menoj je križ, - naju je presenetil. - S celim menoj je križ, - je zatamal jedko in z resnobo gub na čelu, kakor da je dolgo okleval, če bi še presenečal s svojo bridkostjo. Zaradi občutka sugestije sem sklenil, da pri sebi napravim določen red razumevanja Štefanovega stanja.

- Štefan, to kar bom rekel, ne bo zvenelo kot opravičilo, ker natanko vem, da ti ne morem kaj prida pomagati; mi je pa všeč, če se pri poslušanju poskušam izogniti porogljivosti... -

- Tc tc, Ernest, - je zasikal. Razjarjen je ustavil moje besede in vpil, da se mi meša, in da mi ni prav nič jasno. In res nisem ničesar razumel.

Kako, za božjo voljo, naj bi razumel njegovo v formalin potopljeno razpoloženje? S folklornim prepričevanjem sem oplel, medtem ko je Art (in zakaj ravno on?) brez pomisleka razvil zagotovilo, "veš da se bo obrnilo na bolje, prav zagotovo se bo."

Uspel je (z osmojenim stališčem zunanjega opazovalca) spretno prikriti zadovoljstvo, da se pekel dogaja nekomu drugemu in ne njemu. - Mogoče to? se potihoma vprašam. Potem bi moral Štefanovo polmadžarsko razdraženost primerjati z Nanetinim načinom razlage, ki je znala s spiska hladnokrvno črtati pojme, kot so bolečina in smrt.

Včasih, ko ni mogla prenesti moje trme in zakoreninjene samovolje, mi je razdražena zabrusila, da bom že še videl, ko me bo življenje zbilo na tla. Razdražen sem strmel v Štefana, če se bo res držal medicinskega stališča, s koprivami preraslega recepta, naj se izogiba pitju kave, alkoholu in cigaretom. Štefan ni rekel "potem je najbolje da krepnem," ampak da je to, v čemer se nahaja v zadnjem obdobju, čisto nekaj drugega, vremenska konfuzija (po mojem tudi napačen astrološki raspored zvezd), v katerem obsesivna golota z normalnim ni bila v nikakršni povezanosti.

- Veš, Erni, v marsičem se strinjam s tvojo teorijo, toda če še lahko kako mislim s hladno glavo, se mi zdi, da je veljala bolj takrat pred leti, ko sem bil dovolj trmast. Zakaj tako, se večkrat vprašam. Včasih, ko ne najdem odgovora, se mi zdi, da sem postal tehnični posnetek svojega telesa in je vse nenadoma res, ko svet razdelim na dva dela - na onega izven sebe in tistega, ki ga živim pod svojim usnjem. -

Nekaj časa molči, potem spet nadaljuje: - Človek se počasi odvadi bdeti nad stvarmi, ki jih je nekoč obvladoval z lahkoto. Loti se ga osamljenost, takšna, ki mene zdaj načenja in mi ne dovoli prave zagnanosti, s katero bi takšno popkovnico pregriznil brez pomisleka... Erni, kot nekoč... Ima me, večkrat me ima za kaj, pa se ne zberem, da bi napravil spreobrnitev, kot se spodobi. Preveč se bojim novega položaja. Največkrat se tolažim s tem, da je vedno tako, vedno takšen strah pred ogolelostjo in novimi ranami. Njih je zelo težko celiti, a ne? - V današnjih časih, ko je vse šala in imam šizoiden občutek, da me nekaj kar tako iz ne vem kakšnega razloga suva v zadnjico, vse podrejam dolgim nesmiselnim procesom. Za vsak del svojega telesa porabim zajetno količino vode in vsako jutro moram zaužiti dosti svežega zraka, da lažje zgladim površino kože. Nazadnje sem obnovil moško kozmetiko, uredil garderobo, vendar me vsi ti naravni in sintetični medikamenti vse težje spravijo v red. S strani

me prepričujejo, da čas nikoli ne dela za nas... in Erni, dragi moj (nalahno svarilno dvigne kozarec), v tem je vsa njegova veličina.

Štefan je s prikrito napetostjo namignil natakarku, naj napolni kozarce.

- Zdajle ko vaju gledam, sem razvozlal pomen vajinih pogledov. Posebno tvojega, Ernest. Zdim se ti zoprni, ker misliš, da sem se vdal; ne, ne, prijateljček moj, nikar ne dviguj rok. Hočeš reči, da sem malo čez..., to je zaledje tvoje varnosti. Tega imam tudi jaz, ne veš pa, da je tvoja filozofija mehka in popleskana z zeleno barvo.

Po tem Štefana nisem več videl. Ne morem se spomiti, na kakšen način smo se spravili iz lokala, gotovo pa pozitivni do konca. No, to ni važno.

Avtobus veselo drdra po ovinkih in vzpetinah province. Meni je toplo, ker sem bil nekje drugje in si v mislih nisem znal predstavljati Štefanovega skrajšanega trupla. Nelogično se mi je zdelo, da bi ga poslal v nebo, ker je to izključno pravica in last prosojnih duš, ki niso bile Štefanovega kova. Navsezadnje, če sem odkrit, sem tistega dne z njegovo pomočjo odlično premagal bolečino v telesu.

**

Marijan Lipičnik

ŠTEFANOV BLAŽ, GROBAR

*Pomni,
si ti spomin moje zadnje besede,
si ti odmev moje poslednje misli,
si ti vzdihljaj za besedilo moje solze,
morda brezno brezdanje, izvir v soteski.*

Blaž je star in neumen. Ljudje se mu režijo, ko s široko razkoračenimi koleni prikolovrati na starem črnem kolesu mimo kapelice v vas.

Smejijo se njegovi sključeni, revmatični postavi in vsakemu njegovemu gibu. Smešen je v blatnih, gumijas-tih škornjih ter prav tako v zapacanih hlačah in suknji.

V trgovino zraven Cencove gostilne hodi po kruh in po tiste 'navadne klobase'. Za malico jih ima v petek in svetek, kadar se pač usodi zahoče njegovega posla. K jedači sodijo seveda tudi cigarete: vedno vzame "tiste rdeče brez filtra" in včasih poleg njih olje, moko ali kaj podobnega, potrebnega za skromno kuho. Nič posebnega. Podnevi je (zajtrkuje in kosi) na pokopališču. Za večerjo v stari Štefanovi koči, kot so domačini poimenovali njegov leseni dom še po očetu, pa se tudi ne potrudi kdove kako. Šele pozno zvečer se utrujen in zgrbljen priplazi domov, in bolj zaradi navade, ker se pač mora nekaj toplega pojesti, kot zaradi gladu, si pripravi prežganko ali kakšno drugo čudno dišečo čorbo in ni mu mar, dokler je zlati jabolčnik na mizi.

Zjutraj jo mahne še pred mašo tja dol v cerkev, na svoj svet. Nanj gleda kot najbolj skrbna gospodinja na zelenjavni vrt, zanj bi dal vse, in kakor se mu zdi, mu ta tihi prostor tudi vrača, daje moč in veselje do življenja.

Nikakršnega pokoja in odmorov si ne želi, ne potrebuje zdravilišča, kamor so ga vabili krajevni veljaki in župnik, in če bi spet moral pustiti to delo drugim, se mu zdi, da bi kar umrl. Nalašč. Kolikor je v družbi s smrtjo, bi lahko dejal, da mu tudi ne bi bilo težko umreti. Saj jo tako že pozna - pot v Zali log.

Rad koplje in rije po rjavi ilovnati zemlji, proti vrhu (na desno je res že bolj trdi lapor), da pomisli včasih, kako je že mimo to zgornje življenje in da je že doli, spet z lopato in rovnico med rajnkimi, ki se jih še vseh tako dobro spominja. Le to mu potem ni doumljivo, kam bodo s spodnjega sveta mrli ljudje in kakšna zemlja bo za kopat, če je že pri vrhu včasih tako trda. Odkar je v vasi grobar, ve na teh nekaj sto metrih povsod, v kaj bo lopato zasadil.

Najlepše za kopanje je okoli Breznikovih in tja do groba starega Stablovnika. Zemlja je rahla, neštetokrat prekopana, brez kamenja in laporja in tudi ilovnato še ni preveč tam gori pod cerkvijo.

Na desno za obzidjem (proti travnikom) je lapor, in kot zakleto je tam še največ prostora za nova grobišča. Morda za tri, štiri, in tu in tam vmes še kakšno starejše prekopano mesto...

Blaž ve, da nima več veliko prostora na pokopališču zadnja leta, odkar se je vas povečala in je vse več teh modernih bolezni in cestnih pomorij. Večkrat je že prosil župnika in krajan, naj mu le pustijo razširiti razkopavanja navzgor in zadaj za cerkvijo, pa kot da jih ni mogoče ogreti za tako pomembno stvar. Ko pa bo Blaž nenadoma ostal brez prostora in z novim naročilom na grbi, bo pa: "Znajdi se!" in milo proseča rotenja: "Za božjo voljo, tu ga hočemo imeti pokopanega!" Na zgornji strani je zid nizek in tenak, ob straneh navzdol in spodaj ob cesti pa je pokopališče obdano s pravim obzidjem. Le kdo ga bo rušil! V dolnjem desnem kotu ima Blaž svojo uto, bolje rečeno, zidano hišico za samokolnico, krampe in lopate,

za nekaj desk, lesenih in železnih križev, za par polomljenih spomenikov in za ostalo šaro, ki je verjetno ne bo nikoli več rabil, a bi jo prav gotovo pogrešal, če se ne bi, kadar se najbolj mudi, spotikal ob njo.

Od Blaževe shrambe za orodje do kapelice ob vhodu je težka zemlja. Svet se že izravna in neprepustni sloji še ob največji suši držijo dovolj mokrote, da je kop naporna in utrudljiva. Spomladi, in ko se vlijejo jesenska deževja, pa se tod v jamah nabere blatne brozge do kolen ali celo do pasu. Mastne ilovnate kepe se lepijo na lopato in kopačo, da postaneta obupno težki, in včasih se mu zazdi, da tega ne bo več zmogel. Najraje bi klecnil v rjavo, kлокotajočo mlako in za vedno umolknil, pustil ljudem, kar je njihovega ter ostal spodaj, med mrtvimi, ki pritajeno vabijo.

Saj jih vse pozna: Goltnika, staro Muhovco, Štrucla, Ras-koke, Ivančekove stare in mlade, Drsela je umrla šestinpetdesetega, Omejc dve leti za ženo, ni dolgo, kar se je pobil Pušnikov fant...

Potisnil bi glavo v vodo ali pa bi pokleknil na izmučena kolena in samo počakal, da ga zalije in pokrije vdirajoča prst. Tako, skopal bi zadnji grob zase in v njem ostal! Sam! Brez pogrebcev! Minilo bi deževje in sredi pokopališča bi sveže dehtela nova gomila. Kakor mu kdaj nagaja zemlja, pa mora zalagati z deskami ter stebriči okoli in okoli; ve, da bi ga zasulo samo in ostal bi notri. Vendar, kaj ko vedno koplje le po naročilu. Pridejo takšni bolj sposobni, organizacijsko podjetni sorodniki, ki urejajo posmrtni zadeve, 'ta zadnji domek' za ponesrečenega brata, za zapuščeno sosedo, za prijatelje.... In on jim nudi: "Ali višje gori, v bregu na soncu, ali bolj v hladu..." Z vsemi se pogovori, saj zna. Nič preveč spraševanja, le uradne stvari ga zanimajo, brez vsakršnih podrobnosti. Ljudje so občutljivi, in če si neroden v tistih dneh, takoj sprožiš celo povodenj vzdihovanj in solza. Gorje spominov. Vse le za potrebe vaščanov, delo ima

oddano že vnaprej in zdelo bi se mu narobe, če bi zdaj kopal še zase. "Ne, ne bi mogel, saj ne veš, kje te čaka!? Kaj bi mislil na smrt, ko pa pride sama, brez pozdrava."

Pa četudi bi prišel, ko bi iz vasi prihiteli z vestmi o novih mrličih. Ja, ljudje radi mrejo. Takole na pomlad, ko se vreme menja, in jeseni jih je največ; z mrazom pridejo žalostni in turobni dnevi.

Pritisne slana, in saj jo pozna - v megleni plašč se zavija plaha žena. Ne kakšna shujšana golica, okostnjak ali kakršnakoli prikazen. Utvare, prazen nič! Saj jo večkrat vidi, ko zapre svoje trudne oči. Milih rok je, nežnega pogleda in dolgih, frfotajočih las, v predpasniku in coklah, kakor njegova že davno preminula mati. Na glavi nosi žalno ruto in ko te poboža, zaspiš, ali v nasilju padeš kot spodsekan. Vsakomur svojo mero!

To je ljudem usojeno in zoper to ne moreš, najsi bodeš s šilom ali s peresom, si zdravnik ali samo grobar.

Poredneži se radi šalijo na njegov račun; to so obešenjaki, ki ne znajo drugega, kot kovati zdrahe med ljudmi in jo zagosti kakšnemu revežu, ki je vse svoje življenje garal za njihov blagor. Mimo takšnih gre, čeprav blaten in sključen, prezirljivo ponosen, ne da bi se branil z eno samo kretnjo.

Vedno je lažje kopal, kot vrtel jezik in se bodel z vsevedneži, ki ničesar ne znajo. Karkoli bi jim že dejal, bolj bi se mu smejali, še lažje bi ga oponašali. Vselej pa pride čas, ko ga ti isti objokani prosijo odpuščanja in se priporočajo za njegovo nevredno, umazano delo.

Sicer pa, kaj bi se usajal zaradi teh nekaj praznih besed, ki nikdar ne odtehtajo konja. Kaj bi jim meril otročja spakovanja in čemu bi jokal z njimi vred, vsega je na pretek na tej gorki zemljici od njihovih prastaršev naprej, in marsikdo bo pomnil grenko izkušnjo. Sami naj spoznajo težo ljudskega trpljenja, ko pride dan polaganja

računov.

Blaž tudi ni več mlad. Lani konec leta je dopolnil triin-sedemdeseto in letos, če ne bo padel v svoj poslednji grob, bo decembra, za Barbaro, že četrtrič čez sedmi križ. Leta so to, katerih vrstnice ležijo pookoli, katerih bratje in prijatelji kašljajo v toplih rjuhah in bljuvajo, poslednjič v potnih sragah, rumeni sok iz lačnih ust.

Samo Visočnik je v njegovem času še kopal v vinogradu. Sam. Nikogar ni bilo med bleščečim količjem, ko je po cel teden gnal svežo raz v reber. Tistikrat je še bil v gorici, se z usločenim hrbtom ubadal s težko kopaško motiko ter svetil v soncu s privzdignjeno kopačo v vas, sosedom v zasmeh; zet pa je bil na službeni poti. Tedaj še, a ne več dolgo... Sedaj krmi le še zajce, svinje ter kokoši in čaka Blaža, kdaj se bo pripeljal mimo. Visočniku niso mrli ljudje že petnajst let, odkar je izgubil ženo Štefko. Tudi on se je norčeval iz Blaža, pa ni stokal potlej in neumno prosil. Njegove šale so bile vedno takšne, da mu je vlil še več poguma, bolj hudomušne kot zlobne. Le kako bi mu jih Blaž lahko zameril?

Da, da, starost je tu, a pokoja še ni nikjer. Nehal bi, da ni še ta teden potrebno s peskom posuti poti, prehode in okoli grobov. Mikekovo mater bo prekopal, že dvajset let ni sluha o njenih potepenih potomcih tam preko, v Ameriki. Še pred vojno je umrla, v času druge košnje, ko jo je vroči avgust sredi sušenj na travniku pregrel. Njena fanta sta jo pobrisala nekje konec vojnih let. Šla sta v Argentino, zadnjič pa sta se oglasila iz Toronta. Ljudje so vsemogoče natolcevali po vasi, tudi da sta v težkih časih prekupčevala in služila tujim gospodarjem. Vozila sta s konji, za preživetje opravila vsakršno delo. Tudi mrtve zelence sta vlačila iz Florjanščice, da bi potem brez prave obsodbe pobegnila pred zlobnimi jeziki. Čeprav zverine svoje dni, so bili to le mrtvi ljudje, ki jih je bilo potrebno pač pospraviti. Samo Blaž ju je razumel, in če sta za posel hotela še plačilo, je bilo to morda bolje, kot da bi to počela iz sočustvovanja. Zavistneži pa so

obrnili vso stvar tako, da so največji poštenjaki lenuhi, najbolje plačano opravilo pa obrekovanje.

Ženskam bo snel bogca s križa, naj ga prebarvajo. Križu, okoli katerega se vse vrti, pa bo potrebno napraviti novo pločevinasto kritje. Dokler je še toplo, brez dežja, bo tudi obzidje potrebno nekajkrat popraviti, morda bo zamenjal še kovinsko mrežo na glavnih vhodnih vratih, morda bo prepleskal tudi okvirje. Dela je toliko, jesen pa tako kratka. Konec oktobra, še pred novembrom, hočejo vsi - od župnika s farani do krajevnega sveta s predsednikom - da pokopališče dobesedno žari, da bi za njihove piškave solde kar vse pozlatil. Opravi bo, kot je zmeraj, le če se ne bo tokrat kaj nepričakovanega pripetilo. Kadar moraš najbolj hiteti, se vedno oglasijo še vaščani in stokajo.

Pred leti, ko ga je revma potisnila v posteljo in ni mogel vstati, je cela vas zastala ob dejstvu, da Blaž nima pravega naslednika. Da nikogar ni, ki bi v nuji hotel šariti med grobovi in grebsti prst, da zavije v njo sosedo ali rajnko teto. Stegujejo jezike, za takšno delo jih pa ni! Ležal je skoraj dva meseca in se vrnil prej, kot bi smel, a so ga vendar pogrešali bolj kot gostilničarja ali vse odbornike skupaj. Strahoma so povpraševali njegove najbližje, kako mu gre in če je že bolje. Kdor pa je imel tiste dni nesrečo v hiši, komur je stara mati izdihnila, je moral iskati kar med svojimi sorodniki dovolj neustrašnega podjetneža za izkop grobne jame. Takrat si lahko videl, kako so v novih, modrih zlikanih kombinezonih nerodno lopatali Blažev svet, preklinjali močo ilovice ter za vsak kamenček vzklikali, kot da bi že potrkali na zgornja vrata pekla. Kakor je Blaž znal jamo postaviti natančno med vrste in jo uravnati po dolgem in počez, so se tedaj kopale brez vsakega reda in različnih oblik. Marsikdo se je bolj ustrašil Blaževe bolezni kakor mrliča v lastni hiši in vsak je prej stopil do njegove koče, da vidi, če morda le ne bi grobar to sam zmogel...

Obupna zadrega.

Blaž pa je spet prikolesaril mimo Cencove krčme, kupil

klobase in se odpeljal naprej do pokopališča. Ustavil se je spodaj pri kapelici, dvakrat močno zajel sapo in že je pospravljaj puščeno orodje, razmetane smeti, že je vozil samokolnico med grobovi in se usajal nad malomarneži, ki jim pač ne gre zaupati tako pomembnega dela. Počasi se je spet utekel; še je hropel v breg in napol ozdravel tudi med delom. Spet je moral pripraviti dve jami, spet lapor, blato in luža.

Ljudje so pričeli govoriti (kakor znajo), da Blaž ne bo nikoli prenehal, da ima skrivno pogodbo s kraljico noči, ali da je že bil doli, pa zanj tam ni pravega opravila, ker se samo počiva. Vsemogoče so trobezljali in opravljali, nekatere pa že sedaj skrbi, kaj bo, ko bo Blaž dokončno zapustil rovnico in lopato ter za vselej obrnil hrbet svojemu blatnemu delu, ki ga je tako ljubil in ga znal edini tudi ceniti.

Včeraj je umrla Malči, danes, brez strahu, je Blaž že navsezgodaj drvel skozi vas in je bil že pred deveto globoko v zemlji. Zgodaj zjutraj, še pred mašo, lahko največ skoplje. Ljudi ni in nihče ga ne moti v njegovi zamaknjenosti.

Vinko Šmajš

GONJAČ GUSTL

Ob smrti vsakega človeka je tudi mene manj.
(Ernest Hemingway)

Ne, kaj takega še ne! Zgodba kot klobčič, ki se venomer odmotava. Tako so v pusto sinjino golih jesenskih njiv lajali psi. Pridržali so jih na vrvicah, in ko so zakrakale vrane, so naježili dlake in napenjali razdaljo do svojih vodnikov.

Humpa-hov, humpa-hov... hov-hov, je odmevalo od gmajne.

Trije dolgoušci so zaplesali v različnih smereh pred našimi očmi. Lovci so odklenili pse, da so se pognali za vablјivim mesom in izginili med borovci v bližnji gmajni.

Pred nami je zasopel obstal Gustl. Čez široka ramena mu je visela umazana rjava vreča. Zaplate so pokrivale hlače in na ovihkih so se pasle pasje dlake. Iz njegovih napetih, okroglih oči je privrel čuden nasmeh; Gustl je bil podoben beraču in človeku, ki nikoli ne more ugnati barke v svoje vode...

"Gustl, dobro si jih gonil in prignal, boljši si kot vsaka kosmata mrcina!"

Gustlove oči so zaplesale, izražale so ugodje z nasmehom žalostnega bebca. Lovčeva roka ga je trepljala po oguljenem suknjiču, katerega rokav je bil ves sluzasto bel.

"No, sedaj si si zaslužil!"

Kot bi trenil, so se beli zobje zagriznili v hlebec kruha in mleli kot mlinska kolesa. Izginila je siva šarenica in le belina je v kolobarčkih plesala pred nami.

"Gustl, na, še!" - "Hm, he!" - In že so zacmokale debele

ustnice in zaplesali beli kolobarji.

Prvi kosmatinec je privlekel zajca in rdeče kaplje so orosile slano.

"Gustl, ni več zajcev, dajmo!"

"Hm, he, hm, bom!" In že se je lahkotno kot pero pognal čez zamrzle njive in njegov humpa-hov, humpa-hov je odmeval od gmajne.

Pod nebom je plahutala črna ptica. Njene bolščave in kot rezilo nabrušene oči so se približevale in oddaljevale.

Tako je Gustl vsako jesen gonil divjačino v veliko veselje lovcev in za vabo psom.

Hladna in slana planjava sameva. Pretkale so jo snežinke. Velike oči z belimi kolobarji se srepo upirajo v hladno veselje. Čudno res, drobec iz nostalgичne mladosti. Kar naprej se oglašča raztegnjen Gustlov nasmeh in njegov prešerni humpa-hov. Potem se nenadoma kot zavijajoče sirene oglasijo tuleči psi in tulijo dolgo, vso noč v srebrni mesec in beli sneg.

Ves zlezem v plašč. Da ne vidim sveta. Da se zavijem v toploto, ki je ni.

Rad bi srečal Gustla, ki se poganja za dolgousci. Občudujem njegovo moč in hitrost. Vidim ga, kako melje hlebec kruha in mu oči plešejo v belih kolobarjih.

Rahlo odstrem zavihke plašča. Prav tam, v neposredni bližini rojstne hiše sem. Njiva kot nekoč, razredčena gmajna z borovci kot nekoč, breg z orehom ob Savinji kot nekoč.

Nekje v vasi je pes zalajal v soj prvih zvezd. Tuljenje se je spojilo z glasom, s skrivnostnim glasom navčka. Zamaknjen in ujet v trenutke spokojnosti sem. Danes meni - jutri tebi... Ne, ne!

Ledene sape so mi usipale snežinke v obraz, navček je utihnil in luč v oknu me je klicala.

Pod sivim nebom je še plahutala ptica z velikimi črnimi perutmi in njene oči so se kot ostro rezilo spuščale vse niže. Zapredel sem se v tiste znane verze: "Nikoli več, nikoli več...!"

*

ŽLAHTNI KUP ZRNJA

Ves očaran stojim pred rumeno ravnino. Zrelo klasje poka in vonj po kruhu, kot vonj moškega dragocenega semena, pluje po trepetajočem zraku. Mak se je osul, modrice povešajo glave.

Sam stojim sredi darovitosti. Čudna otožnost se me polasča. Zorenju sledi srp. Umaknem se k zeleni reki in ko se ozrem, je njiva gola. Zreli snopi žita romajo v štante in tam čakajo nekaj tednov. Kolikokrat sem obšel ta kozolec in čakal na tisto julijsko jutro!

Z bratom sva se komaj zarila v mehko ličkanje, pokrito s platnom. Že se naju je dotaknil mehak materin glas:

"Vinko, vstani, k Jurkovim je treba." Pomanem si oči, tri kapljice vode na lice, zašito srajco in kratke hlače, pa hajdi na pot. V braslovškem zvoniku je odbilo dve. Rosna trava me tepe po kolenih, čmrlji še spe v kartonasti škatli ob poti. Včeraj sem jih ogrebel. Skoraj šklepečejo mi zobje, ko pretečem Krajnerjevo dvorišče. Zvezde se umikajo v višine. Bolj se bližam Jurkovemu marofu, bolj mi drevenijo noge in zdi se mi, da stopicam na mestu.

"Glej ga, Vinkeca, pa je že tu!" se zasmеji ta mlada gospodarjeva Micka. Sosedov Tine, veselo kot vedno: "Vinkec, še malo pa bo! Potica se kuha, potica se peče,

pika pik poka, pika pik pok, ha ha!" Nasmeh je odkrival vrsto zdravih zob, ki se v hladni sinjini srebrijo, v jezi pa škripajo.

Micka si je privezala ruto nazaj in le šop črnih las je vablljivo namigoval Tinetu, ki me je zopet pogledal: "Mali, danes boš pa v parni." Splezam po lestvi. Micka bo stregla mlatilnici, Jože bo odmetaval slamo.

Še malo in Anza je s črnim gumbom sprostil stroj, da se je stresel ves marof.

Moje otroške oči so obvisale na Micki, na njenih črnih očeh in njenih dvignjenih prsih.

Oglušujoče brnenje, včasih kot rezgetanje konj, potem kot drobljenje kamna v kamnolomu, nas je dobesedno vkovalo v delo. Stroj je nenehno pljuval slamo in tu in tam je zaskelala koža, ker se je kako zrklo zmotilo in spremenilo smer.

Brnenje mlatilnice je ovilo vse mlatiče v gost, črn prah. Toda kaj, kup slame se je večal kot gora in pel: "Sinko, tlači, tlači!"

Skozi reže strehe so že oznanjali jutranjico prvi sončni žarki. Plesali so in plesali in melodija prejšnjih časov se je iz Tinetovih ust zajedla vame ter prebujala v nasmešek: pika pik poka, pika pik pok.

Anzova roka je privila črni gumb, ki se ga ni smel dotakniti nihče drug. Črni, prečni črički smo bili, ko smo počasi zapuščali svoja mesta. Micka je stopila z odra in njen nasmeh se je ponovno srečal s Tinetovim. Nekje v meni, fantiču, se je zganil čuden občutek, da sem otrdel in povесil oči.

Jurkova mama pa: "Zajtrk, mlatiči!"

Tako, za belo pogrnjeno mizo, smo pospravili vse: svinjsko gnjat, orehovo potico in vse zalili s *toukecem*.

Potem pa zopet: brr, brrrrrr. Svetla, žarka svetloba, reže z zlatimi rezili, vsa znojna telesa. Micka se spreminja v Mišo, Tine v Tina, Jože v črne kože. Težak, rjavkast dim visi v marofu, Vinkec pa čisto pod streho, za šperovci. Slama še kar naprej sili navzgor, slamnice pikajo roke in noge.

"Likof, likof!" vpije Anza, ko pripleše na mizo zadnji snop. Privije gumb. Pred nami čepi ogromen kup rumenega zrnja. Rešen sem, rešen! si kričim. Pot še drsi po črnih licih, rokah in nogah.

"Na, to je zate!" de Micka, ki si ji nisem več upal seči do dvignjenih prsi. Velika zaplata belega hleba se je znašla v mojih rokah pa srebrnikast kovač, da ga skoraj nisem upal vzeti.

"Vinkec, le vzemi, študent si, pa bo prav prišlo! Za hlebec, za sladoled!" de Tine in zdravi zobje se nasmejijo in odzvanjajo v Mickinih očeh.

Kako vesela bo mama, pa bratje in ata! S hlebcom pod pazduho tečejo noge, bilke in rože brišejo pot in črno prevleko z golih nog.

"Mama, nate!" Belec se je nežno privil k maminim rokam. Hvaležno me je pogledala; v zenicah se je prižgal plamenček. Jaz pa, na vrat na nos, naravnost v srebrno Savinjo. Zunaj je še kuhalo po julijsko. Prod z belimi kamenčki me je po temeljiti prhi v čisti vodi zvabil, da sem zaspal kot od strele zadet.

V sanjah pa še videvam, danes in stokrat, ogromni kup žlahtnega zrnja, ki je zagrnil ves prostrani pod mlatičev na Jurkovem marofu. Sanjam o tisti poltemi poletnega jutra in gostih, skoraj sinjih jutranjih meglicah, ki vlivajo vate nekakšen strah, pozneje pa se spremene v gost črnkast prah, ki odeva znojna telesa.

Toda - Jurkove Micke ni več, Anza ni več, Jožeta ni več, Tinetov smeh je umrl, kot je umrla moja mladost.

Sanje, ponesite me še enkrat v tisti marof, ki še stoji sredi Pariželj. Odgrnite mi kup žlahtnega zrnja, in verjel bom, da poletje še pride...

*

PADEC SREBRNIKA

Pisanice, pisanice, pisanice...

Tako daleč in tako odmaknjene ste, kot nebo od zemlje.

Tiste dni pred mnogimi leti je prav tako dihala pomlad: zeleno in rumeno. Prav tako se je spuščal nadnjo dih večnosti. In prav tako vznemirjen sem stal ob nepregledni zeleni ravnini, ki so jo ozarjali vrhovi Dobrovelj kot danes.

Že sto dni pred prazniki sem se na tihem veselil. Prišla bo botra in na belo nedeljo prinesla pisanke. Srce je vztrepetalo ob nenadnem veselju in se izjokalo ob dnevu, ki je bil določen za najlepše najlepšega.

"Pa bodo prišli botra letos?" sem plaho vprašal mamo. "Kaj še sploh dvomiš?" Zagledal sem se v njene kot nebo sinje oči in strah se je skril v mišjo luknjo. "Ali bodo gotovo prišli?" "Ne misli več, Vinko, gotovo!"

Tiste dni je že dihala zelenica visoko in vrane so se lahko skrivale vanjo. V sosedovem vrtu je razbohotena japonska češnja ponujala omamne barve.

Stiskalo me je pri srcu: kako ne - doma smo tolkli revščino in dolgovi bi nas skoraj pognali po svetu.

Veliki četrtek je nem in osoren oznanjal smrt. Romali smo mimo božjega groba v braslovški cerkvi. Ves otrpel in prestrašen sem ogledoval veliko razpelo in obraz, preko katerega so drsele krvave kaplje. "Poglej," mi je rekla

mama, "tako trpljenje je namenjeno nam vsem." In potem romam od prve do štirinajste postaje po kolenih, in v meni je ena sama želja, da čim prej zagledam sončni dan. Smrt in trpljenje sta bila za otroka prehudo breme.

Sonce naju je objelo in pisan svet travnikov se naju je oklepal. "Mama, trpljenje?" sem vprašal. "Da, Vinko, tudi trpeti je treba," je dejala in me pogledala tako globoko, kot bi ne mogla verjeti, da nisem razumel njenih misli.

Veliko noč sem prehodil v novih čevljih, okrašenih z belimi vrvicami, kitami, in prepričan sem bil, da me je tisto velikonočno vstajenje zjutraj opazoval vsak vaščan. Iskal sem celo stopničko, bil pred ljudmi, ki so v procesiji hodili iz hrama, da bi me opazovali.

Vrabci so čivkali z rjavelih žlebov hiš, in trobentice so pele in ljudje so se nasmihali. Smejal se je ves božji svet.

V meni pa je tlela ena sama misel: pisanke. Ob sosedovem plotu so cvetele vonjave vijolice. Nebo in vijolice, modro v modrosti mladeniča. Dnevi so se že premaknili in že je veliko noč pozdravljala bela nedelja.

Na cesti, ki je obkrožila domačijo, se je dvignil prah. Kočije so drvele v mlin. Noben voz mi ni ušel.

"Kdaj pridejo Brednikovi?" sem nenehno spraševal mamo. "Otročaj, kaj si tako nestrpen, saj bodo prišli!"

Samo še en dan do bele nedelje. Zopet sončna zavesa dopoldneva, in vonj vijolic in prešerno petje petelina; v bližini čutim spomladanski pritok bistre Savinje. Iznad Vimperka je mahalo z dolgo zlato roko sonce. Da, danes je dan. "Otroci, brž v hišo!" je dejala skrbna mama. Prihajajo. Prihajajo! Zvonovi so v vsej svečanosti oznanjali zenit dneva, in nad vso pokrajino je plaval spomladanski zeleni mir.

Naj se skrijem, naj pobegnem, kaj naj rečem botri. Že stojim za ovinkom, toda mama me prehití. "Kam, Vinko,

ali ne vidiš, da so botra tu?"

Po mehki, izhojeni poti, je počasnih korakov in z velikim cekrom prišla ona.

Brednikova teta, birmanska botra, z vedrim, komaj zaznavnim nasmeškom na ozkih ustnicah.

Mati ji odpre duri in jo povabi. Otroci pa kot piščeta okrog koklje stojimo za njenim hrbtom in oznanjamo naše poželenje. Vse leto smo čakali trenutek. "Otroci, to je vaša pisanka," je dejala botra in se komaj opazno nasmešnila.

Kolaček, rumen kot sonce, in pet pisanih pirhov, ki so se zlili v modro celoto. Štirje kolači, štirje otroci. Več nismo smeli ugotavljati, kajti pravila botra v kmečki hiši so bila določena.

"Botra, stokrat bog lonaj! stokrat bog lonaj, stokrat bog lonaj," vsi po vrsti kot na neprekinjeni vrvici.

Materin obraz je bil ožarjen in sončni žarek je poplesoval v njenih očeh in v njenih zenicah je bilo toliko ognja, da nikoli tako.

"Saj ste srečni, otroci!" je dejala botra in njen razbrazdan obraz se je pretegnil v harmoniko. Še sam ne vem, kdaj smo se poslovili. Vrata so bila odprta in zuaj je prepeval spomladanski veter v zelenih in cvetočih odtenkih.

Fant, sedaj poglej, kaj smo dobili! Res, ostali smo sami. Niso bila usta željna kolača niti pirhov. Kot kralj je mogočno v sredini tega izobljenega kruha čepel srebrnik. Čisto nov in sonce je zaigralo v njem durovsko melodijo. "Desetak!" sem zakričal, "desetak!" Po toliko mesecih desetak. "Poglej, Franci, tudi ti! Tudi jaz desetak, desetak!" Razkričali smo ga v svet, v nedeljsko belo popoldne in nismo mogli verjeti, da smo bogati.

Vrata popoldneva so se odprla. Očetove zamišljene rjave oči so bile skoraj ugasle. "Otroci, kje so srebrniki?" Tak-

rat smo jih že tiščali v pesteh in kovali gradove v oblake: sladoledi, cirkus, nova obleka. Stal je pred nami, v ponošeni rjavi obleki in beli srajci, ki je oznanjala dan brez dela. "Otroci, dolžni smo! Posodili nam boste denar!" "Posodili denar?" spogledovali smo se kot na smrt obsojeni.

Posodili? Neznanka, ki je ne moreš dojeti. "Otroci, poženejo nas iz hiše, če ne plačamo obresti. Poženejo nas..."

"Kako poženejo?" sem sramežljivo vprašal.

"Pridejo biriči in žandarji in naš dom ni več naš dom."

V rokah smo stiskali srebrnike. Toliko dragocenega bogastva, toliko sladoledov in... Zaprl sem oči in mislil: Izženejo nas? Ne! Saj ni mogoče. "Ni mogoče!" smo ponavljali vsi štirje.

Očetova poraščena brada se je tresla, njegove rjave oči so se skoraj utopile...

"Dajmo!" je rekel Franci. Dajmo. Tako so se razpustili kovanci in srebrniki so zamolklo popadali po tleh.

Nekaj podobnega joku nas je obšlo. Čemeli smo v sončni svetlobi bele nedelje, in pričakovali, da se bo zgodil čudež. Pa se ni. Niti tisto nedeljo, niti veliko nedelj pozneje. Stojim pred štirinajstimi postajami Trpljenja. Danes jih jasno dojemam. Še vedno me je malce strah. Toda priznam jih. Jezus je padel pod križem. Prvič. Drugič. Tretjič. Sulica je prebodla njegove prsi. Tistikrat, ob srebrniku, sem prvič občutil trpeče nebo, prvič občutil trnje in prvič občutil kri. Panoramna podoba življenja je križev pot.

In te dni se ponovno razliva morje zlata čez zelene ravnine in ponovno v cvetje vstaja misel, večno dognana: Trpljenje je pot. Do kam? Do kam? Nočem globlje, v vodnjak človekove eksistence. Ostajam na površini njegovih valov.

In danes je toplo sonce, in danes je praznik, in danes je

polno rumenih trobentic in vonjavih vijolic.

Nočem v globino vodnjaka. Pa vendar - kolač je bil dobrota in srebrnik tudi, in padec srebrnika tudi... Misel razčešem v tisoč misli, in verjeti moram, da v neskončnosti življenja tudi moje življenje ni le hipec večnosti, je veliko več.

Vlado Repnik, gledališki recital (1983)



mama, si **videla** mrtvega

ps a v travi?

Marjan Kukovec

ŽE DOLGO NISEM ŠEL TJA

*kjer sva prvič vsajala
stopinje in naju v stopinje
kjer se je prvič zapletlo
luna z roko
razum z vodo*

*ne bom šel tja
vse se je spremenilo
vrane kljuvajo seme
tuje roke sadijo plevel*

*

Marjan Kukovec

SMRT KRIKNE

*poči lobanja
noč zgubi
ravnotežje
seme zaliva
seme
raste molk*

*

NE MOREM

*pljuniti
v svetlobo
še bolj
bom vrgel
srce
v temo*

*

PLASTIČNA MASA

*Žive naj vsi rodovi,
ki so v plastični masi
dočakali dan,
ko je senilnemu starcu
odpadla noga.*

*Nad gnilim mestom
molči trudna noč,
in rosice prše v kotanjo
polno rdeče plastične mase.*

*Gnila jabolka obirajo
politični vrhovi vrh Triglava,
razlito sranje se preliwa
čez oba roba železne zavese.*

*Rdeča zvezda je zabita
v glavo vrhovnega vodje.*

**

TIŠINA

*sredi sivih skal
v nebo kipečih
iz dneva v dan
stoji vihar
trdno
in
pokončno
uživa v tišini
na jutri
ne misli*

*samo oblak
en pisan grom
in trud bo pokončan
samo vihar
in vse bo preč
tišine
nikdar več...*

*

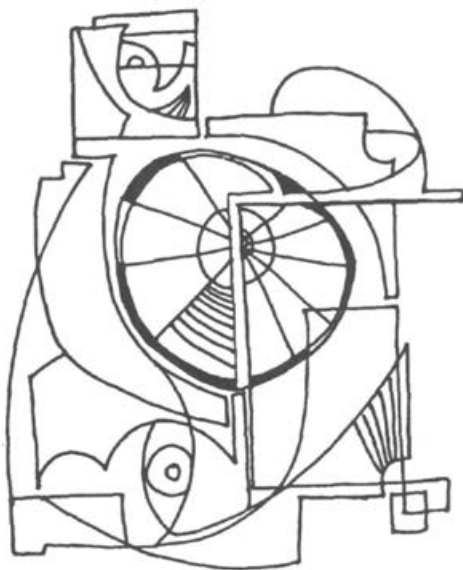
Lojze Vrenčur

ODHOD

*prišla je ideja
izcimil se je škrat
poreden
hotela je oditi -
brez slovesa
brez kesanja
brez odstopanja...
bilo je pozno*

*in mrak mu pade
na oči
zato nič čudno ni
da včeraj
ob polnoči
vzel jo je vrag*

**



HODIM PO OGNJENIH SKALAH

*in v rokah nosim cvetje,
oziram se naokoli in gledam,
kako se moje noge potapljajo
v družbo belih lokvanjev.
Hodim po tramovih preteklosti
in izžarevam toplino
hladnih duš že zdavnaj
izpovedanih in pozabljenih pesnikov.
Hodim po stopinjah v snegu
in se opijam z naslado
nekoč opevanih barskih plesalk
in z barvo gusarskega ruma.
Hodim do neskončnosti
spomina na jezero belega dna
in velikih plavajočih lokvanjev
in iščem blazino spokojnosti
za misli na jutrišnjo sliko.
Obležim sredi gorečega obroča
suhih trav in opitega uma,
obupujem nad albumom spominov
in uro, ustavljeno v antiki.*

*

Matjaž Černovšek

BEŽI

*Pokrij se s čelado
opojnosti življenja,
prihaja vročina avgusta,
in kosa bo morila zorenje.
Življenje bo padalo
k nogam nemočne zemlje,*

*klas za klasom,
mah bo omahnil sredi
rdečice cvetenja trav
in ritmov dela.
Na brazdah
življenja in smrti
bo ostalo le seme
za prihodnje padanje
v omah in drob.*

*

Matjaž Černovšek

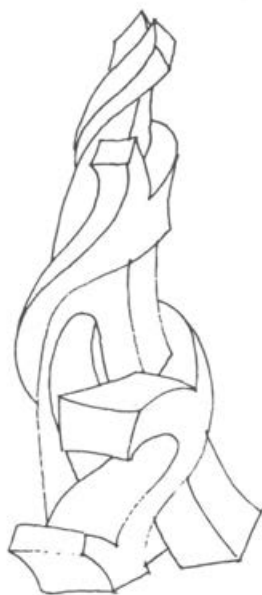
VEM

*Vem,
da veš,
da vem,
kako poteka
veza
med ljudmi
brez komata
in okov ljubezni.*

*Vem,
da veš,
da vem,
kako živi
metulj v vetru
brez cvetov
obarvanih in
svežih sredi
plesni.*

*Vem,
da veš,
da vem,
kako ljubiti*

*je človeka
brez ljubezni,
in vse,
kar zdaj imeti smem,
je tale pesem o ljubezni.*



ČE SOLZA PADE TI NAVZNOTER

*Če solza pade ti navznoter,
da z njo prikriješ svoj obup,
na dušo pade rahel strup.
Prebode jo tiho,
prežre jo s soljo,
nehote, vendar navkljub.*

*Če solza pade ti navznoter,
opaziš, da te nekje je manj.
Zvedav pogled
je žal zlagan,
ker s tem postal
si vedno bolj razklan.*

*

NORA SREDA

*Danes si bila samo ti.
Ob meni si ležala,
ko sem se v sanjah prebujal.
Gledala si me z modrimi očmi,
ko sem se ozrl skozi okno.
Potem si me povabila na zajtrk
in me spremljala v knjižnico.
Ob Mozartu sva skupaj plesala po kleti,
in ko sem se utrudil,
si mi prižgala cigareto...
Končno sva skupaj ubila ta nori dan.
Čas mi obrača liste,
jaz pa pišem.*

*Povabiš me še k sebi v posteljo
in jaz komaj čakam,
da se jutri, v četrtek,
spet zbudim v tvojem objemu.*

*

Matjaž Šalej

BAJKA

*Preko polja stopa dekle
in koder hodi, roža vzcvete
in koder gre, se ne ozre,
le fant za njo pobira rožice.*

*A kadar zmanjka rožic
in mlado dekle se ozre,
vsaka rožica v šopu
fantu na polje se ospe.*

*Zdaj dekle k fantu steče
in fant zasmije se,
a dekle tiho reče:
Zaman si sledil me!*

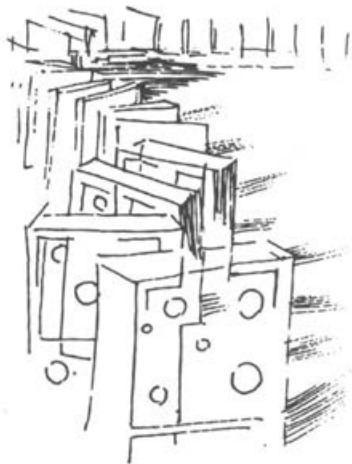
*

Matjaž Šalej

TU NEKJE

*Tu je ta prostor,
kjer sem te čakal,
čeprav se ne spomnim,
kako dolgo tega.*

*Tu so te ceste,
ki sem vas gazil,
ko duša je tiho
plavala tja.
Tu so drevesa,
kjer večkrat sva stala,
ko si se smejala
in smeh je bil vse.
Tu je ta soba,
kjer ti si ostala,
čeprav si že zdavnaj,
zdavnaj odšla.*



PODSTREŠJE

*S škripajoče lestve stopim skozi lino
pod skodle, sajaste tramove, pajčevine,
v skrivnosten, topel mrak
in tihi vonj z zlatim sončnim prahom
pokrite zgodovine.*

*Lesena skrinja, kolovrat, v kotu kup sena,
z žico povezani sajasti lonci,
počen bogec na križu,
v predalu drobtine lectovega srca.*

*Razdrobljeni odtis lepega, trpkega časa,
dobrih, v zemljo zakletih ljudi;
njihovih tihih, stoletnih resnic,
solz in potu,
gromkega smeha z zardelih lic
in skozi zobe iztisnjene kletve
in globokih otroških oči,
uprtih daleč preko sestradane zime -
do žetve.*

*Cvileče zaškripajo hrastova vrata
in kakor dih minevajočega
se zariše v mrak mehka silhueta čuka.
V pehar vrnem kristalno krhke spomine -
naj jih še nekaj ostane za sina
in za njegovega vnuka.*

(Zavodnje 1989)

*

MORJE

*Največja cesta v svet je morje -
od strme obale se razliva čez celo obzorje.*

*Morje govori s pluskajočo govorico.
V svojih globinah skriva tisoč in eno
skrivnost
in tisoč in eno resnico.*

*Morje obliva kopnino
in rekam in oceanom podaja roke.
Za ribe in rake neutrudno kleše
zalivčke in majhne otoke.*

*Z jutrom se morje prebuja
in dnevu drži ogledalo;
zvečer se bo v njem sonce utopilo
in takrat bo morje zaspalo.*

*Grgrajoč se bodo v njem prebudile
morske deklice in morske spake...
Ribiči bodo vrgli mreže
in luna se bo prisrebrila med oblake.*

**

ARS

*Kako se približati
tebi, vila svetlobe in senc?
Kako se napiti tvojih lepot,
ti bedno telo
iz sladke krvi
in grenkega mozga?
Le kaplja sem
na poti v veliko morje,
zenica teme,
slepo oko zvezd.
Nebo je neskončno,
nedosegljivo.
Ostajam na tleh.
Iščem poti.*

**

HARMONIKAR BLAŽ

(iz zbirke Minevanja, samozaložba 1986)

*prišel je od nekod
kaj vem od kje
en dan*

*od daleč
pravijo*

*in s seboj
privlekel
meh
tak z rožami*

*popoldan
je pred štacuno
zaigral
lepo
do srca*

*v gostilni
za liter
igral do noči*

*pel je
s hripavim glasom
ko so pritegnili
je le še igral
in pil
vso noč*

*sam
od hiše do hiše
z gostije na pir
je hodil
harmonikar Blaž*

otrokom je dal
za potice
pa so ga spremljali
in na knofe pritiskali
da je zapiskal meh

Blaž
ni bil prav tak
kot ga je kdo
veselega
od daleč poznal

harmonikar Blaž
je bil žalosten fant

a vendar
je vsako nedeljo
pred soncem
domov kolovratil
da bi ga ne videli
bolj nazaj
kot naprej
ob kraju
in po sredi ceste
s pijane gostije

s kakšnim dobrim jutrom
zgodnjega popotnika
in njegovim
'br juter
v tla
prašna
kot duša njegova
zamomljanim

dolga pot
je bila še pred njim
in graben
most

*harmonikar Blaž
je bil žalosten fant*

*vesel je bil
le njegov meh*

so vklesali



MOJ LJUBOSUMNI BOG

Pojem hvalnice; za človeka so puške,
odmevi, nasilna prilastitev, za človeka so
solze,
kri in dokazovanje brez dokazov...
Obremenjena so pročelja, dobre sluge
umirajo.
Zli duhovi bičajo z repi, grozno izbičani
občutki izginjajo v prazninah pobeglega
smisla.

Dva pesnika v globoki velenjski Stiskarni
stojita na ostrih robovih brezna: "Najina
pesem
je jok. Goljuživemu priznanju botruje slab
gospodar. Mar sreča srečno živi v
nesrečnem svetu?
Stara zemlja se peni! Posušena resnica
gnije,
rudniki so vse bolj prazni, smeh je jok."

Pojem hvalnice svojemu ljubosumnemu
Bogu, rastem,
piramida v višine vsakdana.
Cilj je sijaj! Z mrtvimi očmi teme izjokati
goljufivi blišč, oprati globoke brazde,
odvreči
udarce večnosti, za nove bistrine voda roditi
drugo veselje...

Obešam medalje na razvaline volje, nemir
na palače
pomešanih umov...
Iluzije nekakšnega vračanja so morja ubite
zavesti,

*odvečnih popravkov, nepopravljenih
razpok...
Nadzavest je moj Bog novega, ki podira vsa
zidanja,
daje mi moč umiranja za dar ljubezni.*

Ivo Stropnik

KRESNIČKA

*Temačna polnoletnikova soba.
Njegov otrok se nag igra na podu
z govejo kostjo tako dolgo,
dokler ne pride do mozga.*

*Prvič se dvigne na svoje noge.
Nad glavo drži kresničko,
ki magično sveti
in mu osvetljuje golo telo.*

*Mozeg je podoben težkemu urinu.
Navlažen z bencinom bi zanetil
velik ogenj, če bi se mu otrok
približal s hrepenenjem.*

*Tako si bo nekoč odprl svojo glavo.
In če še takrat ne bo vedel,
kaj je hrepenenje, kako udari njegov bič,
ga bo do smrti zeblo*

*in tudi njegovi možgani bodo podobni
težkemu urinu.*

MISCELLANEA

Arhiv Hotenj: SCENARIJ ZA FILM IN EKOLOŠKO KATARZO
Anonimno - ps. - Prepis.

Dragi klubščaki Kina 16!

Ker vem, da vam še ni uspelo napisati niti enega scenarija do konca, vam bolj v pomoč kakor v realizacijo ponujam svojega.

Ko sem vas iz nebes gledal danes dopoldne, se mi je prav milo storilo, in v misli se mi je prikradel epigram vašega velikega rojaka, ki gre nekako takole: "Celo življenje žre knjige, od sebe pa ne da nobene fige!"

Tukaj vidite, je pred vami scenarij, ki sem ga napisal brž, ko ste se razšli, kajti zdaj vem, da ste trdno odločeni: in boste, tokrat pa zares, napisali vsak svojega... Le malce me je strah, kako boste potem iz vseh zopet sklamfali enega, kajti vem, da bo vsakemu od vas najljubši lastni. To ni nič novega.

Ampak to je že drug problem. Naj vam rečem le še to, da sem se pod scenarij podpisal s skrivnim imenom. To namreč nisem jaz. Veste, bojim se, da bi mi vaši rojaki škodovali tudi tukaj, kajti njihove veze so vsemogočne.

Prav lahko se zgodi, da se bo kdo od nastopajočih v scenariju prepoznal, moram pa povedati, da je vsaka podobnost z resničnostjo, tudi imena, čista slučajnost. Takšen je tudi naslov scenarija:

Daniil Harms

SLUČAJNOST

25. vinotoka 1988 po vašem štetju

PRVA SLIKA

Po družmirskem polju od bivšega Čoka do današnje deponije pepela gredo: dva kamermana in en spiker. Pridejo do deset metrov visokega panoja - povečanega plakata za TDF '88. Spiker se postavi pred pano (z obrazom proti panoju), dvigne obe roki, stisnjeni v pesti, in zakriči:

"Teden domačega filma! Video delavnica!"

DRUGA SLIKA

Vsi trije gredo naprej. Pridejo do vznožja deponije pepela. Tam se prerivajo in tepejo člani Kina 16, oblečeni v izkoriščevalske obleke. Vsivprek kričijo:

"Dej kuli! Dej kuli! Dej kuli!"

Trgajo se za kemični svinčnik in ga pulijo en drugemu iz rok. Tako nikomur ne uspe ničesar napisati v zvezek, ki je nabit na deski, zapiknjeni v tla. Spiker zakriči:

"Kaj pa delate?!"

Predsednik Kina 16 VANE GOŠNIK pljune in reče: "Marš, prasec! A ne vidiš, da delamo sinopsis!" Potem gre ekipa naprej.

TRETJA SLIKA

Povzpnejo se po hribu pepela. Nikakor se ne morejo vzpenjati, ker se jim pod nogami neprestano vdira. Takrat navzdol do njih 'prištanfa' s skakalnimi smučmi FELIKS ZAMUDA in reče: "Ne ga srat, pobi! Tu dol je en tolk strmo, da sem se od straha posral. Jaz se že ne upam." Kamermana in spiker se primejo za nosove, Zamuda pa sname smučke, jih dene na ramo in odide.

ČETRТА SLIKA

Ekipa se ob vznožju deponije napoti proti gozdu. Na poti srečajo HERMANA RIGELNIKA, okrog Njega pa neprestano teka HINKO JERČIČ in šteje, kolikokrat ga je že obkrožil. Ko HERMAN RIGELNIK zagleda ekipo, veselo vzklikne:

"A vi rabite hladilnik - štedilnik?" in se hoče prebiti do njih. Vendar HINKO JERČIČ tako hitro teka okoli Njega, da se HERMAN RIGELNIK ne more preriniti do ekipe. Ekipa gre naprej, HERMAN RIGELNIK pa še dolgo vpije za njimi:

"Hladilnik - štedilnik? Hladilnik, štedilnik..."

PETA SLIKA

Ekipa pride na rob gozda. Pridejo do grma, ki ima na vsakem listu pripet ekološki bedž. Spiker odgrne vejevje in zagleda TONETA POTOČNIKA, ki v grmu opravlja veliko potrebo. Spiker spusti veje in se prime za nos. Nato vsi trije odrinejo naprej.

ŠESTA SLIKA

Ekipa se napoti v gozdiček. Pridejo do male jase. Na jasi sta IGOR BAVČAR in LJUBO BAVCON. Oba sta oblečena v kopalke. LJUBO BAVCON kleči na vseh štirih, IGOR BAVČAR pa ga biča po golem hrbtu in zraven vpije:

"Dat ću ja tebi ljudska prava! Dat ću ja tebi ljudska prava!"

Potem vrže bič na tla, pade na vse štiri, LJUBO BAVCON pa vstane, vzame bič in prične šibati po golem hrbtu IGORJA BAVČARJA. Zraven vpije: "Dat ću ja tebi ljudska prava! Dat ću ja tebi ljudska prava..." Takrat k njima skoči spiker in prime LJUBA BAVCONA za roko: "Moj bog, tovariša, ja za kriščevo voljico, kaj pa hudega počneste?!" Takrat IGOR BAVČAR skoči pokonci, med-

tem pa LJUBO BAVCON z drugo roko že užge spikerja po gobcu. IGOR BAVČAR ga brčne v jajca in spiker se nezavesten zgrudi na tla. Oba kamermana od vlečeta spikerja v stran, BAVČAR in BAVCON pa se na ves glas režita.

SEDMA SLIKA

Spiker se počasi zave in vsi trije odidejo naprej. Pridejo do gozdne ceste. Sledijo ji. Za ovinkom naletijo na MAGA ŠULEKA in MAGA EGIJA. Igrata frnikule. Kar naenkrat MAG EGI skoči k avtomobilu, ki stoji ob poti, in vrže vanj gorečo vžigalico. Avtomobil se v hipu ogrne v plamene. Takrat skoči k avtomobilu tudi MAG ŠULEK, izvleče iz žepa gasilni aparat in v hipu pogasi svoj avtomobil. Pride nazaj in kriči na MAGA EGIJA: "Goljufal si! Goljufal si! Videl sem te!" MAG EGI plane v jok in zbeži v gozd. Pristopi SPIKER, primaže MAGU ŠULEKU zaušnico in mu reče: Ti porednež ti! Naj pridejo jutri tvoji starši v šolo!" MAG ŠULEK plane v jok in zbeži v gozd.

OSMA SLIKA

Ekipa gre dalje. Po gozdni cesti pridejo na rob deponije pepela. Na robu deponije pepela stojita NESTL ŽGANK in IVO JAMNIKAR. Oba imata s flasterjem zalepljena usta. NESTL ŽGANK nosi v rokah veliko sliko Franca Leskoška - Luka, IVO JAMNIKAR pa nosi v rokah veliko sliko NESTLA ŽGANKA. Eden drugemu kimata. SPIKER gre k njima in vpraša: "Ali je še daleč do deponije pepela?" Oba odkimata.

DEVETA SLIKA

Ekipa gre naprej. Po robu deponije pepela, kjer vozijo bagri, naletijo na debelo cev, iz katere bruha pepelnata brozga. Tam je v tla zapiknjena deska, na kateri piše: PRI BISTREM STUDENCU. Poleg stoji zelen konj, ki je po

levi strani prebarvan v črno, po desni pa v belo. Nekoliko naprej stoji velik hrastov križ, na katerega je kot Jezus pribit VLADO VRBIČ, le da je čisto gol. Ima močno erekcijo. Na koncu erekcije sedi velika papiga in se grozno dere: "Ubojstvo! Ubojstvo! Ubojstvo!" Na vrhu križa, kjer naj bi pisalo I.N.R.I. piše KCIN. - VLADO VRBIČ, pribit na križ, momlja z zadnjimi močmi: "Dajte mi žolča piti, dajte mi žolča piti..." Ekipa gre naprej.

DESETA SLIKA

Pridejo do kola, zapiknjenega v tla. Na njem je privezana siva plastična steklenička z napisom Institut Jozef Stefan. Pri kolu sedi NATAN BERNOT in si skozi žep gladi penis. Ko se mu spiker približa, vstane in odpre usta. Namesto zob in jezika je videti v ustih črno, drobno jekleno mrežico kakor na zvočniku. Zasliši se kovinski glas: "Pozor, pozor! Radioaktivno sevanje!" Ekipa se ustraši in zbeži.

ENAJSTA SLIKA

Pridirjajo do velikega zapuščenega bagra, na njem piše rdeče MLADINA. V bagrovi ogromni žlici se je skrival MARJAN HORVAT. Zdaj vstane in zakriči: "Imam vas!" Potem jih slika, stopi k spikerju in mu reče: "Zdaj pa še vi mene!" Da spikerju fotoaparater in steče nazaj k bagru ter se postavi v junaško pozo. Nato se vrne, vzame spikerju fotoaparater, mu pokaže jezik, napihne ličnici in mu blekne: "Butelj!" Potem se požene vzdolž nasipa.

DVANAJSTA SLIKA

Ekipa gre naprej in pride na rob, od koder se vidi Plevelovo jezero. Zagledajo NADO ZAVOLOVŠEK - HUDARIN, kako plava v rdeči plavalni kapici. Za njo v kanuju vesla SOPROG in jo skozi velik pločevinast lijak vzpodbuja: "Zmagala boš! Zmagala boš!" Takrat NADA ZAVOLOVŠEK - HUDARIN spremeni izraz na licu in

zgrožena zakriči. Nekaj jo pogoltne pod gladino in voda se rdeče zapeni. Na površini vode se za trenutek pojavi rep morskega psa. SOPROG obrne kanu in vesla proti naselju Kunta Kinte. Veselo kriči v pločevinast lijak: "Ni zmagala! Ni zmagala!"

TRINAJSTA SLIKA

Ekipa gre naprej po nasipu pepela vzdolž jezera in sreča MARIJO ŠAVOR, obkroženo s pionirčki, ki imajo vsi na rokavih napis ZELENNA STRAŽA. MARIJA ŠAVOR z vso silo meče koščke krede v jezero in ko ji zmanjka, se obrne k pionirčkom in jim pravi:

"Ali ste videli? Ali ste slišali? Prvič je reklo štr-bunk. Drugič je reklo štr-buuuunk!"

ŠTIRINAJSTA SLIKA

Ekipa gre brez besed naprej in na robu deponije pepela zopet sreča člane Kina 16. Zdaj se držijo objeti preko ramen in si pojejo pesem Mi se imamo radi. Iz skupine se izlušči predsednik Kina 16 VANE GOŠNIK, dvigne obe roki stisnjeni v pesti in zakriči: "Teden domačega filma! Video delavnica!"

PETNAJSTA SLIKA

Iz gozda pritečeta IVO GOROGRANC in TROBENTAČ. IVO GOROGRANC zavpije: "Bedaki! Vsega je konec!" Potem TROBENTAČ zaigra znan napovedni avizo tombole, IVO GOROGRANC pa kriči: "Številkaaaaa... številkaaaaa... sedem... iiiiin... osemdeset!" V tistem SPIKER potegne iz žepa tombolsko kartico, obkroži neko številko, za hip zaprepaden obstane in že v naslednjem trenutku poskakuje kot nor in zraven na vse grlo kriči: "Tombola! Tombola! Tombola!" Potem jo kričeč ucvre proti gozdu. Kamermana odvržeta kameri in stečeta za njim: "Daj nama! Daj nama! Daj nama!" Za njimi se zaženejo tudi člani Kina

16 in vpijejo: "Nam tudi! Nam tudi! Nam tudi!"

ŠESTNAJSTA SLIKA

Takrat na drugi strani deponije pepela, blizu Križanega, pristane helikopter. Iz njega skočita dva delavca z debelim zvitkom rdeče preproge. Začneta jo razvijati proti drugi strani deponije pepela. Zatem izstopi iz helikopterja SLOBODAN MILOŠEVIĆ in gre po preprogi... Za njim skočita iz helikopterja še dva delavca in zvijata preprogo za SLOBODANOM MILOŠEVIĆEM. Ko tako pridejo na drugo stran deponije, SLOBODAN MILOŠEVIĆ na široko stopi in pokaže z roko proti naselju Kunta Kinte ter reče: "Napravite mi ovu zemljo opet srpsku!" Medtem se helikopter dvigne in prileti do SLOBODANA MILOŠEVIĆA ter delavcev s preprogo. Vse pobere in odleti.

SEDEMNAJSTA SLIKA

Helikopter se izgubi v daljavi nad restavracijo Jezero, ki ostane v prvem planu. Od daleč se sliši pesem Tereze Kesovije: "O Nono, Nono, Nono, dobri moj Nono...", čez vse pa se z veliki šekastimi črkami zapiše: KONEC DOBER, VSE DOBRO -

1.

ŽIVLJENJEPIS

Rojen sem 27. 3. 1951 v Mariboru. Otroštvo sem preživel najprej v Lutvercih pri G. Radgoni, kjer so starši imeli bivališče in zaposlitev, nato pa sem se zaradi oddaljenosti do osnovne šole preselil v G. Radgono k starim staršem. Po preselitvi staršev v Celje leta 1959, kamor je očeta pritegnila poklicna pot, sem pričel obiskovati osnovno šolo Franja Vrunča na Hudinji. Aktivno sem pričel igrati nogomet pri tedanjem Olimpu, svoje tehnične sposobnosti pa sem razvijal ob mentorju Vinku Pevcinu. Po končani osnovni šoli, v kateri nisem "briljiral", sem se zaradi dovolj močnih osebnih interesov vpisal na Tehnično srednjo šolo v Krškem, kjer sem obiskoval razred elektronike. V tem času sem bil aktiven glasbenik in atlet, v internatu pa sem vodil interni radio. Zaradi nemogočih razmer treninga v Krškem sem dokaj hitro opustil tudi treninge pri AD Kladivar ob koncu tedna, kot glasbenik pa sem bil član tisti čas progresivne rock skupine, ki se je odpovedala "papagajstvu" slovenske glasbene scene in uveljavljala, za ceno lastnega obstoja, tekste v materinem jeziku. Elektrotehnično šolo sem zaradi te preokupacije seveda končal slabše, kot bi pristajalo ambicijam mojih staršev. Zatem sem nekaj časa sanjaril o poklicni poti glasbenika in do prvih spoznanj je moralo preteči kar tri leta. Vojaško obveznost sem nastopil zaradi svoje hitre odločitve kot "mašinski inženjerec", svojo vojaško obveznost pa sem preživel v Obrenovcu, kjer je bila moja matična kasarna, v Sarajevu, Valjevu in Beogradu. Zaradi nagradnega dopusta sem se vrnil domov pred novoletnimi prazniki leta 1973. Svoje poklicno-glasbene ambicije sem pokopal s svojo prvo zaposlitvijo na PTT Celje, kjer sem

sprejel dela in naloge tehničnega risarja v času nadomeščanja. Naključje pa je hotelo, da sem že v prvem mesecu zvedel tudi za honorarno zaposlitev na Radiu Celje, ki je bil pravzaprav moja "poklicna tarča". In tako sem bil torej devet mesecev honorarno zaposlen na Radiu Celje, stalno zaposlitev pa sem prekinil in na jesen istega leta zaradi prekinitve bolniškega staleža delavca, ki sem ga nadomeščal, našel novo, moji izobrazbi in sposobnostim primernejšo, v Cinkarni Celje. V tej delovni organizaciji sem opravil tudi pripravništvo, vendar sem takoj po pripravništvu našel zaposlitev v Velenju, kjer so mi ponudili tudi stanovanje.

Po ločitvi svojih staršev sem bil zaradi razmer prisiljen živeti z očetom, s katerim pa se nisem strinjal glede viziranja življenjske poti. Zaposlitev v Centru za informiranje, založništvo in propagando je predstavljala dramatično obdobje za moj intimni idealizem, ker ga je nasilno prekinjala realsocialistična oblast, oziroma nekateri subjekti tedanjih političnih sil, s katerimi je prijateljeval moj direktor. Kot predsednik delavske kontrole sem odkril mnogo kraj družbenega imetja, kar me je stalo toliko podtikanj in provokativnih položajev, da sem zamenjal svojo optiko do okolja. Kvalifikacija moje "neposlušnosti" je bila: politično oporečen in zato ne more opravljati odgovornega dela kot tonski tehnik na Radiu Velenje. Čas med razpravami na sodiščih združenega dela in tožilstvih ter pri advokatih sem izrabil za poglobljeno branje in utrjevanje duhovnosti. V tem času je na mene najbolj vplivalo branje indijske filozofije v redakciji Čedomila Veljačiča, kar se je mnogo let kasneje odražalo kot motiv za vpis na Filozofsko fakulteto, vendar študija filozofije nisem kasneje niti prav začel. V času spora s Centrom za informiranje, založništvo in propagando se mi je ponudila možnost zaposlitve na osnovni šoli Antona Aškerc, kjer je moje reference zastopala honorarna napovedovalka, sicer pa tajnica te šole. Izziv sem sprejel, poučevati sem pričel tehnično

vzgojo z nadomeščanji fizike. Vpisal sem se tudi na Pedagoško akademijo v Mariboru. Na šoli sem vodil tehnični krožek, sodeloval pri projektu Kino kluba Gorenje in vzdrževal AV sredstva. V Domu učencev, kjer sem imel svoj prvi atelje, sem vodil likovni krožek za dijake srednjih šol, kar je imelo za posledico nekaj krajših študijskih potovanj. Svojo afiniteto do likovnosti sem dokazoval tudi v sodelovanju s kiparjem A. Jerčičem, s katerim sem izdeloval skulpturo, ki zdaj stoji v Hakone muzeju v Osaki. Leta 1975 sem izdal prvo zbirko pesmi, leto dni kasneje še drugo. Temu so sledile še številne literarne oddaje na radijskih postajah v Celju in Ljubljani. Pisal sem tudi tekste za rock skupine, nekaj jih je uspelo prebiti kritično miselnost na Radiu Ljubljana in TV Zagreb. Po smrti očeta, ki je živel zadnje mesece ob meni v Velenju v domu upokojencev, sem si pričel ustvarjati bivanje zopet v Šmarjeti. Vmes sem se poročil in zaradi ženine bolezni bil nekaj let onemogočen v kakšnem kreativnejšem delu, ker je tudi otrok potreboval očeta. Zaradi slabih stanovanjskih razmer sem se moral odločiti za gradnjo, čeprav ta misel ni nikoli prej imela prostega vstopa v mojih perspektivnih pogledih. Gradim še danes. Počasi, mukoma. Ko sem se zaposlil v Celju, da bi lahko zaživel skupaj z družino, sem zaposlitev našel zopet na Radiu Celje in zopet kot tonski tehnik.

Vendar se mi je že po nekaj mesecih stožilo po šoli in sem se dal nagovoriti za delo v podaljšanem bivanju, z obljubo, da bom iz leta v leto poučeval več tehnične vzgoje. V tem času sem tudi diplomiral na Pedagoški akademiji in še v istem letu opravil strokovni izpit. Ponovno sem se začel ukvarjati s kreacijami na likovnem področju in imel več skupinskih razstav v tujini kot eden najvidnejših predstavnikov jugoslovanskega mail arta. Razstavljal sem na Japonskem, v Izraelu, Nemčiji, ZDA, Portugalski, Italiji... in Muzeju revolucije v Celju. Moje ilustracije so bile objavljene tudi v mednarodnih revijah, zadnja je izšla na Dunaju, imenovana LOG.

Na osnovni šoli, kjer zdaj poučujem, se ukvarjam kot mentor z nadarjenimi učenci v krožkih robotike in elektronike. Poučujem tehnično vzgojo, vzdržujem video tehniko in akustiko. Imam vso podporo za ustvarjalno delo; najrajši sem inovator.

Stane Klančnik

**

2.

ZAKAJ LAHKO SKLEPAM, DA SEM PRAVI KANDIDAT

- znam se dogovarjati, pritrjevati in načrtovati
- znam predajati odgovornost
- znam razvijati adaptacijsko pripravljenost na spremembe
- zmorem ideološke pritiske
- zmorem odpraviti transmisijsko vlogo šole za ideologije
- zmorem zaščititi intelektualno lastnino učitelja
- zmorem intelektualno držo, imenovano radikalnost
- znam razvijati plodne intelektualne konflikte
- znam graditi inovativno šolsko sceno
- znam protestirati pri šolski oblasti
- prepoznam potrebo učitelja po suverenosti
- akcije znam usmerjati z umirjeno ambicioznostjo
- znam biti pozoren do osebnih kriz
- znam biti vzgledno aktiven in kreativen
- zmorem odporen optimizem
- prepoznam avtoriteto in psevdoavtoriteto
- podpiram prevrednotenje izobraževalnih vrednot

- podpiram preoblikovanje učnovzgojnih vsebin
- zmorem ustvariti kulturo pozitivne selekcije
- zmorem paradigmo šole
- zmorem neavtorsko vodenje
- zmorem identificirati realen didaktični položaj
- zmorem izzivati kritično maso kolektiva
- zmorem postavljati zaupanje proti birokraciji
- zmorem odpraviti hiperadministriranje
- zmorem uživati v individualizmu
- znam negovati pripadnost kolektivu
- znam povečati občutljivost za samokritiko
- zmorem na novo definirati profesionalno etiko učitelja
- znam upoštevati načelo postopnosti ob novostih
- znam razumeti življenjske cikle kolektiva
- zmorem delovati brez lastnih interesov
- na spremembe v okolju se znam odzivati angažirano
- zmorem predstavljati novo razsežnost kakovosti: stanje duha
- zmorem pospeševati osebni razvoj
- znam biti tolerant do manj uspešnih
- zmorem dobro percipirati probleme okolja
- zmorem dobro artikulirati mikroklimo
- zmorem energijo empatije
- zmorem nekaj marketinških prijemov
- zmorem pomoč pri novi tehnologiji
- zmorem gospodarsko obvladovanje okolja
- zmorem neposredno delo z učenci

**

3.

POJAV PRAVEGA MOŠKEGA V RAVNATELJU

Ne prikrivam svojih let.
Ne prikrivam svoje teže.
Nikoli še nisem neuspešno hujšal.
Ne trdim, da nikoli ne bom hujšal.
Za volanom sem miren.
Znam ločiti igro razpoloženja od provociranja.
Provociram, ker imam to za igro razpoloženja.
Ne preganjam kadilcev.
Ne bojijo se me ne otroci ne učitelji.
Nikoli ne izsiljujem prijaznosti.
Imam košate lase ali "pa jih sploh nimam".
Najraje pijem kakav.
Ne berem nagrajenih knjig.
Rad berem francoske nadrealiste.
Vedno imam pri sebi gotovino.
Vem, da denar ni denarno vprašanje.
Umetnin ne kupujem zaradi umetnikov ali starih tapet.
Ne gledam filmov, iluzijo živim samosvoje.
Ne nosim spalne srajce z žepkom za strankarsko knjižico.
Ob postelji nimam telefona.
Nikoli nisem vzvišen in neprijazen, če to ni izrecna želja.
Držim svojo obljubo.
Nikoli ne obljubljam, česar si ne želim.
Prenašam slabo voljo sodelavcev.
Dobro voljo celo vzpodbujam.
Prevzamejo me ljudje, ne pa njihovi naslovi in položaji.
Nikoli se ne obotavljam priznati, da česa ne razumem.
Nikoli se ne hvalim, da sem uspešnejš.
Ne spoštujem prevelikega spoštovanja.

Ne cenim jalovih ravnateljev.
Ne izdam žensk, s katerimi sem spal, razen če to same
želijo.
Zvest sem svoji ljubici.
Ne trdim, da je zgrešeno, da sem se prav z njo poročil.
Svoji ženi ne obešam za vrat osebnega detektiva.
Zasebnega življenja ne zaupam medijem.
Ne pišem spominov.
Ne pišem avtobiografskega dela o političnih mrhovinar-
jih.
Ne jem rib le zato, ker jih je jedel tudi Marx.
Nikoli mi ni preveč svobode.
Najraje podpišem, da sem oddal dokumentacijo.
Se dobro intelektualno razvijam tudi med učiteljicami.
Vedno vabim ljudi, čeprav sem samotar.
Najljubše mi je stanje ustvarjalnosti.

Stane Klančnik

PRAVILA

*za urejanje, tiskanje in razpečavanje literarnega zbornika
Hotenja, Avtorskih Hotenj in Posebne številke Hotenj*

I.

PRAVILA LITERARNEGA ZBORNICA HOTENJA

1.

Hotenja so literarni zbornik, ki ga izdaja in zalaga ZKO Velenje.

2.

V Hotenjih se objavljajo samo literarni prispevki (poezija, proza, drama, esejistika...).

3.

Hotenja so literarni zbornik, katerega osnovna naloga je, da povečuje zanimanje za pisano umetniško besedo.

4.

V zborniku Hotenja se predstavljajo literati, ki živijo v občini Velenje.

5.

Za popestritev in vzdrževanje stika z dogajanjem v slovenskem literarnem prostoru se v Hotenjih objavljajo dela avtorjev začetnikov iz drugih krajev Slovenije, Jugoslavije in zamejstva, ki pišejo v slovenskem jeziku.

6.

Literati začetniki so tisti pisci, ki svojega dela še niso izdali v knjižni obliki.

7.

Najmanj polovica objavljenih avtorjev, ki svojega dela še niso izdali v knjižni obliki, mora biti iz občine Velenje. Največ polovica objavljenih avtorjev je lahko iz drugih

občin. Izbor in ureditev opravi Odbor za literaturo pri ZKO Velenje.

8.

V vsaki številki Hotenj se lahko natisne delo enega avtorja - gosta, ki že ima svoje delo objavljeno v knjižni obliki in ni prebivalec občine Velenje.

9.

Odbor za literaturo pri ZKO Velenje sodeluje z drugimi odbori pri likovni opremi Hotenj.

10.

Objavljeni literarni prispevki v Hotenjih se ne honorirajo.

11.

Za uredniško, lektorsko, likovno in oblikovalsko delo se dodeli nagrada, ki jo glede na opravljeno delo določi Odbor za literaturo pri ZKO Velenje.

12.

Vsi avtorji, ki so objavili svoje prispevke, vsi tehnični sodelavci in vsi sodelavci Hotenj prejmejo po pet izvodov vsake številke brezplačno.

13.

Člani Predsedstva ZKO Velenje prejmejo po en izvod vsake številke brezplačno.

14.

Vsi člani KOK-a prejmejo po en izvod vsake številke brezplačno.

15.

Vsi KUD-i in odbori, ki delujejo v okviru ZKO Velenje prejmejo po en izvod brezplačno.

16.

Center za informiranje, propagando in založništvo Velenje prejme pet izvodov vsake številke brezplačno.

17.

KC Ivana Napotnika Velenje prejme pet izvodov vsake številke brezplačno.

18.

Ob različnih akcijah se po sklepu Odbora za literaturo podeli omejeno število izvodov.

19.

Ostali izvodi Hotenj se prodajajo preko trgovskih organizacij ali pogodbeno po ceni, ki jo sproti določa Odbor za literaturo na podlagi stroškov tiskanja.

20.

Odboru za literaturo pri ZKO Velenje ostane pet izvodov vsake številke za arhiv.

21.

Hotenja se predvidoma tiskajo v nakladi 500 izvodov.

22.

V program Hotenj Odbor za literaturo pri ZKO Velenje vključuje tudi tiskanje Avtorskih Hotenj in Posebne številke Hotenj, katerih izdajanje se urejuje s posebnim pravilnikom.

23.

Letno izide predvidoma ena številka zbornika Hotenja, ena Avtorska Hotenja in ena Posebna številka Hotenj.

24.

Odbor za literaturo pri ZKO Velenje poskrbi za javno predstavitev vseh izdanih publikacij.

25.

Dela za objavo v Hotenjih se pošiljajo na naslov ZKO Velenje, p.p. 144 - za Hotenja, 63320 Velenje.

*

II.

PRAVILA ZA AVTORSKA HOTENJA

1.

Avtorska Hotenja so knjiga, v kateri en avtor objavi izvirno poezijo, prozo, dramski tekst, esej itd.

2.

Avtorskih Hotenj ne more izdati avtor, ki je svoje delo že objavil v knjižni obliki pri redni založbi ali v samozaložbi s pomočjo delovne organizacije, društva, interesne skupnosti ipd.

3.

Izbor dela za objavo opravi tričlanska komisija na podlagi razpisa, objavljenega v sredstvih javnega obveščanja.

4.

Žirija mora biti sestavljena iz najmanj enega zunanjega sodelavca, najmanj enega profesorja slovenskega jezika in najmanj enega člana Odbora za literaturo pri ZKO Velenje.

5.

Žirija mora za izbrano delo opraviti recenzijo.

6.

Avtorska Hotenja se razdeljujejo in prodajajo enako kot zbornik Hotenja. Objavljeni avtor prejme petdeset izvodov brezplačno.

7.

Avtor Avtorskih Hotenj prejme denarno nagrado, ki je predvidena že v razpisu.

8.

Člani žirije prejmejo za svoje delo denarno nagrado. Nagrada za vse člane žirije je enaka.

9.

Oblikovanje, ureditev in tehnična ureditev se nagradi z isto višino, kot je nagrada za izbrano delo.

10.

Ena nagrada člana žirije, oblikovalca, tehničnega urednika ali (odgovornega) urednika ne sme biti višja kot nagrada za avtorja objavljenega dela.

11.

Za izbor avtorja Avtorskih Hotenj se upoštevajo samo av-

torji, ki so sodelavci Hotenj.

12.

Sodelavci Hotenj so vsi literati, katerih dela so najmanj dvakrat objavljena v zborniku Hotenja.

13.

Avtorska Hotenja se predvidoma tiskajo v nakladi 500 izvodov.

*

III.

PRAVILA POSEBNE ŠTEVILKE HOTENJ

1.

Posebna številka Hotenj izhaja priložnostno po sklepu Odbora za literaturo pri ZKO Velenje.

2.

Kot posebne številke Hotenj so doslej izhajali bilteni območnega srečanja PIPZ. Lahko pa so tudi tematske številke, npr. otroške poezije, epigramov, recitalov ipd.

3.

Posebna številka Hotenj je lahko po sklepu Odbora za literaturo pri ZKO Velenje samostojno delo (enega avtorja).

4.

Posebna številka Hotenj se glede razdeljevanja in honoriranja obravnava enako kot zbornik Hotenja.

5.

Posebna številka Hotenj se predvidoma tiska v nakladi 300 izvodov.

**

ZAKAJ TOREJ PRAVILA?

Predvsem zaradi tega, ker je pot že izhojena in da bo za tiste, ki bodo "gazili za nami" gaz lepša, če bo poleg natiskanih publikacij znan tudi način, kako priti do tega.

Pa še ena stvar je...

Ob morebitnih sporih (zakaj tega tiskati, zakaj onega ne...- literati smo "težki" ljudje) so lahko pravila tista rešilna slamica...

Do sedaj je bilo vse delo za izdajo Hotenj opravljeno zastonj. V teh Pravilih pa smo se usmerili tako, da bi tisti, ki se "okoli vsake številke" najbolj zgarajo, zapravljajo "čas" in denar, dobili vsaj nekaj denarne nagrade...

Pravila samoumevno usmerjajo koncept Hotenj, ki bi ga lahko združili v nekaj zapovedi:

- biti kvaliteten
- biti odprt za druge in ostati "šaleški"
- posredovati mentorsko delo
- popularizirati literarna besedila

*

Odbor za literaturo pri ZKO Velenje:

*Peter Rezman (predsednik), Josip Bačič,
Dušan Brešar, Vlado Repnik, Ivo Stropnik,
Vinko Šmajš, Bojana Šturm*

Titovo Velenje, 25. marca 1985

Listnica Hotenj

V knjižnici Hotenj so doslej izšla naslednja dela:

- 1983 - France Balantič: V OGNJU GROZE
PLAPOLAM (ponatis, prepovedano)
- 1983 - Ivo Stropnik: ZLATI METULJI (RLV, pesmi)
- 1984 - Boris Kumer Božo: ZORA (AH 1, pesmi)
- 1985 - Zdena Gajser: KAABA SANJALKA
(AH 2, pesmi)
- 1985 - Peter Rezman: PESMI IZ PREMOGA (RLV)
- 1985 - Peter Rezman: KRONOLOGIJA
NEUSPEHA (OKS, proza)
- 1985 - Josip Bačič: PORTRETI (ESO, pesmi)
- 1986 - Boris Salobir: MINEVANJE (samozaložba,
pesmi)
- 1987 - Mare Cestnik: PRAZNOVANJE KORAKOV
(AH 3, proza)
- 1987 - Josip Bačič: PORTRETI (ponatis, pesmi)
- 1987 - Dušan Brešar: SLIŠIM SMEH LESNIH
ČRVOV (OKS, pesmi)
- 1990 - Andrej Krevzel: SELITEV POLETJA
(AH 4, proza)

HOTENJEVCI, avtorji (in sodelavci) literarnega almanaha Hotenja (in Rasti - lit. priloge Našega časa) v letih 1977 - 1990:

Z. Gajser (AH 1), D. Brešar (ur. R NČ; sour., ur. H), R. Čanč, B.B. Kumer (ur., preds., AH 2), B. Salobir (sour., teh. ur.), V. Šmajš (sour., lekt.), (sour.: V. in L. Naraks, N. Hvalec, A. Golež; K. Kordež; lik. J. Rotovnik); N. Pavdler (V. Repnik, lik., lik. ur., sour.), A. Job (B. Šturm, sour.), P. Rezman (sour., preds., teh. ur., ur.), S. Žula, T. Knez; N. Planinšec, M. Svoljšak, Lila (?), H. Jerčič (foto, teh. ur.), S. Kac; (S. Vovk, sour. R NČ); V. Vrbič (foto, teh. ur., sour.; odg. ur. ŠR); J. S. Bačić (sour., preds.), B. Slavinec, I. Stropnik (sour., ur. R NČ; sour., ur. H), J. Urbanc, (V. Donaj); lik.: L. Belušič, L. Zakrajšek, M. Avsenik); V. Petek, S. Škof, M. Berzelak, K. Selan (S. Gradišnik), B. Drev, M. Lipičnik, M. Sitar, N. Jelovšek, S. Praper, M. Černovšek, A. Krevzel (lik., lik. ur., sour., AH), (foto: V. Blagus, T. Jelen, S. Jeršič, P. Šilc); R NČ: N. Beović, Mravljica (?), B. Kanduti, T. (?) in Z. Kodrič, Z. Kodrun, S. Kovač, P. Tajnik, J. Zlatar, I. Rednjak, M. Majcen (M. Godec); L. Vrenčur; D. Oblak, A. Žerjal, I. Klepec, S. Žagar, M. Komel, M. Groznik, Đ. Strsoglavec, J. Tajnikar, A. Hartner, I. Koprivnik, J. Rogelšek, N. Koblar, D. Kniplič, M. K. Mirtič, B. Trauner, J. Ušen, I. Dobnik, F. Adrenšek, V. Stres, M. Cestnik (AH), P. Kariž; J. Štucin, D. Brumec, T. Plevnik, R. Šraml, D. Potočnik, A. Lutman, M. Mirt, A. Malavašič, M. Klasinc, I. Podgajski; Z. Pevec, E. Babačić, A. Rozman, A. Hykisch, I. Frbežar, D. Terčon, K. Mahne, J. Kukovičić, V. Kojc (lik.), M. Vincetič, M. Skornšek (lik.), J. Starc, J. Čeh, B. Korun, (lik. P. Matko; S. Podlunšek, teh. ur.); P. Šivic; J. Buzassy, M. Šalej, R. Poles, E. Cimperc, M. Kukovec, F. Kavčnik, (V. Svetina, lik., A. Šalej, lekt., P. Marinšek, fot., T. Ravnikar, ur. ŠR, S. Hafner, obl. ŠR).



Rokopise, druge prispevke in sporočila sprejemamo
na naslov:

Uredništvo Hotenj, 63320 Velenje, p.p.144.

*HOTENJA 10 : Literarni almanah / (uredil in redigiral
Ivo Stropnik : ilustracija arhiv Hotenj : vinjete Marijan
Vodišek, Andrej Krevzel, Lojze Vrenčur : – Velenje :
Kulturni center Ivan Napotnik, 1990. – (Zbirka Šaleški
razgledi: 6)*

Zbirka Šaleški razgledi 6

Uredil: *Tone Ravnikar*

Izdal: *Kulturni center Ivana Napotnika Velenje*

Zanj: *Vlado Vrbič*

Oblikoval: *Stane Hafner & Studio R*

Fotografije, preslikave: *Peter Marinšek*

Literarni almanah HOTENJA 10

Uredil in redigiral: *Ivo Stropnik*

Lektorirala: *Alenka Šalej*

Ustanovila in izdala: *Zveza kulturnih
organizacij Velenje*

Naslovna stran: *Vera Svetina: Portret F. Kavčnika*

Ilustracije: *arhiv Hotenj*

Vinjete: *Marijan Vodišek,*

Andrej Krevzel, Lojze Vrenčur

Tisk: *Grafika Prevalje*

Naklada: *800 izvodov*

Velenje, 1990

*Po mnenju Republiškega komiteja za kulturo
št.4210-118/83 z dne 28.3.1984 je knjiga oproščena
temeljnega in posebnega davka od prometa proizvodov*

Doslej izšlo:

*Zbornik Muzeja Velenje
Prispevki k zgodovini Šaleške
doline
Škale
Dvignjeni zastor
Antologija šaleškega pesništva
Hotenja 10*

V pripravi:

*Mlinškovo berilo
Hribernikova zgodovina
Šoštanja*

V programu:

*Arhitekturna zgodba dveh mest
Zdravstvo v Šaleški dolini
Šaleška dolina v 19. in 20.
stoletju
Gustav Šilih: Beli dvor
(ponatis)
Šaleška v razvoju slovenskega
slovstva*

Celje - domoznanstvo

8

HOTENJA

886/6



7219910087

OSREDNJA KNJ. CELJ.



KULTURNI
CENTER
IVAN
NAPOTNIK
VELENJE